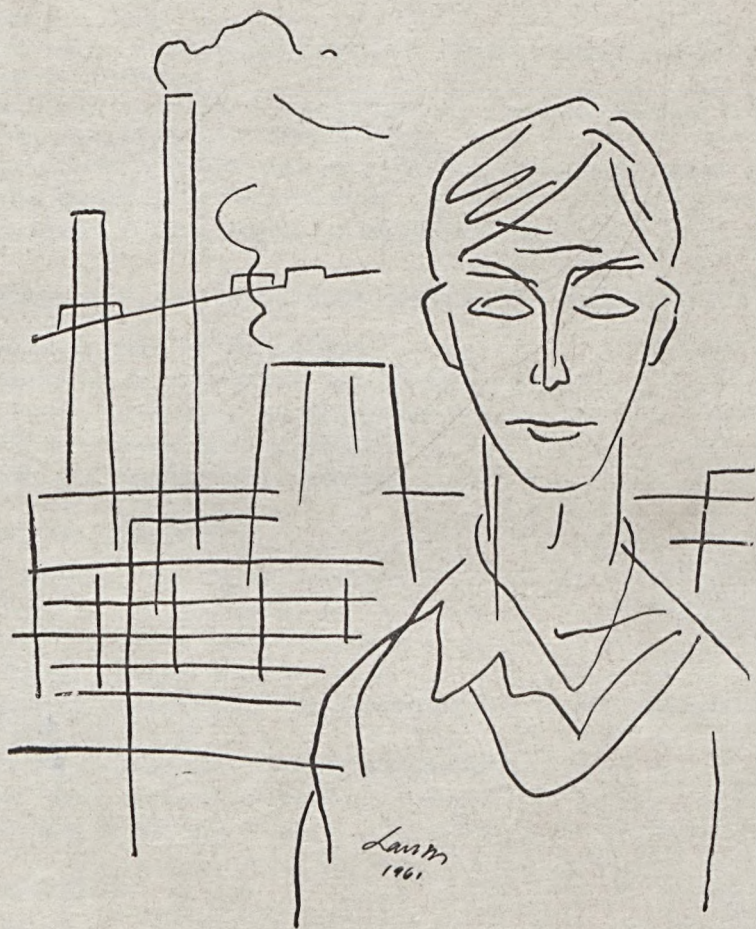

MŰVELŐDÉSI TÁJÉKOZTATÓ

1961. MÁJUS

A MEGYEI TANÁCS MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLYÁNAK KIADVÁNYA

MŰVELŐDÉSI TÁJÉKOZTATÓ

TARTALOM:

<i>Hamar Imre:</i> Születésnapra — — — — —	3
<i>Dr. Dombay János:</i> — — — — —	5
<i>Bernics Ferenc:</i> A tanulószempontúság és felmérés néhány problémája a felügyeleti munkában — — — — —	9
<i>Balázs Tiborné:</i> Kulturális és esztétikai nevelés a mohácsi Kisfaludy Károly általános gimnázium leány-diákotthonában — — — — —	12
<i>Csontos Sándor:</i> A komlói gimnázium irodalmi szakkörének életéről — — —	20
<i>Balajthy Miklós:</i> A szertárfejlesztésről — — — — —	25
<i>Takács József:</i> A falusi előadói munkaközösségekről — — — — —	28

A PÉCS-BARANYAI NÉPMŰVELÉSI TANÁCSADÓ KÖZLEMÉNYEI:

A művelődési házak területi munkája — — — — —	33
<i>Lippenszky István:</i> Szemléltetés az ismeretterjesztésben — — — — —	36
<i>Végh József:</i> Milyen legyen az ifjúsági klub? — — — — —	39
<i>Timár Irma:</i> Körséta falun és városban — — — — —	46
<i>Szentpáli Pál:</i> Komlói műhelyforgácsok — — — — —	49

ISMERD MEG BARANYÁT:

<i>Szabó Zsigmond:</i> Egy bányász emlékezik — — — — —	51
<i>Hal Árpád:</i> A régi iskoláról — — — — —	60
<i>Rónai Béla:</i> A komlói Béta-akna nevééről — — — — —	63
<i>Kiss István:</i> Új város épült — — — — —	66
<i>Szentpáli Pál:</i> Komló művelődési intézményei a munkások kulturális felemelkedéséért — — — — —	71
<i>Vöröss László Zsigmond:</i> A mánfai ezüsthársak — — — — —	82
<i>Tüskés Tibor:</i> Baranyai ritkaságok — — — — —	86
<i>Hamar Imre:</i> B. Szucsich Mária — — — — —	89

FIML-SZÍNHÁZ:

Alba Regia — — — — —	93
----------------------	----

KÖNYVESPOLC:

<i>Szöllőssy Kálmán:</i> Az ország első politechnikai könyvtára — — — — —	98
Könyvismertetések — — — — —	102

HÍREK: — — — — —	106
------------------	-----

KIADVÁNYUNK MUNKATÁRSAI:

- Balajthy Miklós*, a mohácsi belvárosi általános iskola tanára.
Balázs Tiborné, a mohácsi Kisfaludy Károly általános gimnázium leány-diákotthonának igazgatója.
Bernics Ferenc, a Baranya megyei Művelődésügyi Osztály iskolai csoportvezetője.
Csontos Sándor, a komlói gimnázium tanára.
Hal Árpád, nyugalmazott iskolaigazgató.
Hamar Imre, újságíró, Dunántúli Napló.
Kiss István, a komlói Beruházási Vállalat igazgatója.
Lemle Géza, a Baranya megyei Művelődésügyi Osztály csoportvezetője.
Lippenszky István, a Baranya megyei Művelődésügyi Osztály főelőadója.
Rónai Béla, a Pécsi Pedagógiai Főiskola tanára.
Szabó Zsigmond, újságíró, Komló.
Szentpáli Pál, népművelési felügyelő, Komló.
Szöllősy Kálmán, a Pécsi városi Könyvtár vezetője.
Takács József, a TIT Baranya megyei titkára.
Timár Irma, a Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadó vezetője.
Tüskés Tibor, a Pécsi Janus Pannónius gimnázium tanára.
Végh József, a Pécsi városi Művelődési Ház előadója.
Vöröss László Zsigmond, a Pécsi Pedagógiai Főiskola tanára.
A címlaprajz: *Lantos Ferenc* munkája.
A komlói képek: Foto: Új Komló.

Készült 2700 példányban

Kiadja a Baranya megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya

Felelős kiadó: Takács Gyula

61—2384 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Melles Rezső

HAMAR IMRE:

Születésnapra

Az Úttörő Mozgalom tizenöt éve

1946. június 2. aranybetűkkel áll a magyar ifjúság történetében. Ezen a napon alakult meg az őttörőszervezet, s ezen a napon avatták fel az első – akkor még kékinges, fehérnyakkendős őttörőket a budapesti Népligetben. Tizenöt esztendő – immár múlttá lesz – s történelmi távlatot jelent új életünkben.

Az őttörő szervezetet megszületése pillanatától a társadalom megkülönböztetett gondoskodása veszi körül városban és falun egyaránt. Az apák és nagypapák könnyes szemmel és nehéz szívvel emlékeznek vissza küzdelmes gyermekkorukra. Mert sívár és örömtelen volt a munkás- és parasztyerekek élete egykor, a kenyérgond korán elszólította őket rongylabdáik, játékaik, babáik mellől. Korán megismerték az élet szigorú és könyörtelen logikáját: kétféle ember van: gazdag és szegény.

Amikor magához tért ájulásából az ország, megindult a játszóterek, az őttörő vasút, a csillebérci őttörő tábor építése, korhadt és rozszant padokat, a fél-szemű iskolaablakokat újak váltották fel. Évről évre egyre több ragyogó, tiszta, jól felszerelt tanterem várta gyermekeinket az iskolában. Évente több százezer gyerek üdül a Balaton mellett, táborokban töltik a nyári vakáció egy részét. Az őttörők legjobbjai minden évben a csillebérci nagytáborban vesznek részt, ahol sportolással, kulturális vetélkedéssel telnek napjaik és sok-sok élménnyel gazdagodva térnek vissza csapatukhoz. Az őttörőélet évről évre gazdagodott, színesedett. Ez az elmúlt tizenöt esztendő tele van nagyszerű eseményekkel, változásokkal, amelyek sokrétűvé, érdekessé tették őttörőink életét.

A pedagógusok és őttörővezetők azon fáradoztak, hogy valóban étellel és romantikával telítsék az őttörő szervezetet. Az érdekes és játékos időtöltés mellett őttörőink jelentősen kivették részüket országos feladatokból is. Sok-sok tonna vasat, hulladékot gyűjtöttek, több százezer facsometét ültettek el; évről évre nagyobb sikerrel vesznek részt a kulturális seregszemléken, ünnepélyes megmozdulásokon. Jelentős érdemeket szereztek az 1919-es veteránok és a dicsőséges Tanácsköztársaság emlékeinek felkutatásában, a Hősök Könyvének összeállításával. A szovjet, német, lengyel, csehszlovák, román és más nemzetiségű fiatalokkal leveleznek.

Az őttörőszervezetben minden iskolás gyerek megtalálja a maga foglalatosságát, s mindazt, ami kielégíti érdeklődését. A különféle szakkörök: foto, báb, háztartási, politechnikai, irodalmi, ének, zene, rádiós, biológiai, fizikai, kémiai szakkör kiválóan alkalmas arra, hogy egy-egy szakmát, vagy tudományágat megismerjenek és megszeressenek az élethivatásra készülő őttörők.

Baranya megyében jelenleg 258 úttörőcsapat működik. Nyolcezernégyszáznyolcvankét fiú és 8524 leány tagja van a szervezetnek, a kisdobosok száma kilencezrhuszonnyolc. Összesen tehát több mint huszonhatezer iskolás gyerek vesz részt az ifjúsági mozgalomban. A 258 úttörőcsapat közül 76 otthonnal is rendelkezik, Pécssett és Komlón úttörőház működik, s egésznapos foglalkozásban részesülnek az úttörők. Száznyolcvankét úttörőcsapatot, KISZ-szervezetet patronál.

Takáros, gyöngybetűkkel címzett fehér, sárga, kék és zöld borítékok fekszenek íróasztalomon. Azok az úttörők írták a leveleket, akik szinte hetenként rendszeresen felkeresnek soraikkal, hogy beszámoljanak az úttörőélet történéseiről, a csapatuk életéről, s mindarról, ami kapcsolatos az úttörők sokszínű, gazdag életével.

Máté Iлона arról ír, hogy a múlt évben az egyházaskozári úttörő csapat egy hold cukorrépat művelt, amiért 6626 forintot kaptak. Ezt az összeget most táborozásra fordítják. Mayer Iлона bükködsdi pajtás arról tudósít, hogyan teljesítettek eddig a 15 vállalásukat. Savanya Erzsébet az abaligeti bábosokról ír, Kolesznyikov Gizella pedig arról szól levelében, hogy a szalatnaki úttörők elvállalták egy idős néni gondozását, akinek senkije nincs. Kun Margit, kertvárosi pajtás örömmel írja, hogy eddig több mint kétszáz mázsa vasat sikerült gyűjteni az Erzsébet-híd építéséhez. Éder Ibolya, a meszesi úttörőcsapat tudósítója pedig arról számol be, hogy tanulóbrigádokat szerveztek, így kívánják segíteni az osztályokban a gyengébb tanulókat. Mások a jubileumi ünnepségekre való készülődés, a közelgő születésnap örömeiben fogant gondolataikat vetették papírra. Néhány spontán kiragadott levél, valamennyi az élet „sűrűjébe” vág.

Van abban valami megfoghatatlanul szép, ami a mi úttörőink életét jellemzi. Az úttörőszervezetben ezernyi öröm várja a gyerekeket, ahol elmélyülhetnek a legkülönfélébb dolgokban, kiélhetik vágyaikat. S mindemellett, hogy sok romantikus és izgalmas feladatot nyújt számukra – az úttörőszervezet fontos nevelési tényezővé vált az iskolában.

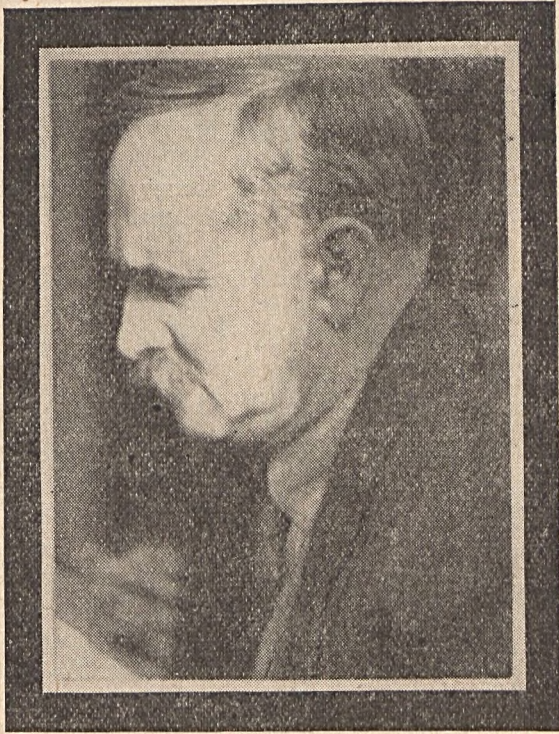
A 15 éves jubileumi évforduló új színfoltja lesz az úttörőéletnek. A pajtások kulturális és sportvonalon is összemérik erejüket. A lázas készülődések tartalmassá és érdekessé teszik az úttörőcsapatok életét, s a háromnapos úttörőtálatkozóra eljutnak az úttörők legkiválóbbjai.

Pihen a tábor.

Üttörőink életéből

Dr. Dombay János

Kedves Barátaim, Kedves János Bácsi!*

Pénteken reggel döbbenetes hír járta végig a várost: Dombay János meghalt. Az első pillanatban talán kétkedve reménykedtünk, — hiszen előző nap még vidáman, egészségben láttuk őt —, de a Múzeum homlokzatán a fekete zászló, már a szomorú bizonyosságot jelentette. Szomorúan adta hírül e zászló, hogy elárvult a térre néző dolgozó szoba, ahol annyit munkálkodott Baranya földjének mélyéből elővarázsolt tudományos kincseinek feldolgozásán; ahonnan annyiszor világított ki késő esti órákban is a fény... Ilyenkor mindnyájan tudtuk, — akik nagyra becsültük áldozatos munkásságát, és büszkék voltunk megyénk történelméhez kapcsolódó kimagasló eredményeire, — hogy az ablak mögött ásatási naplóira, rajzaira, térképeire hajolva fáradhatatlanul dolgozik a Széchenyi tér tudós kutatója: Dombay János, mindnyájunk tisztelt és szeretett János bácsija. Ő úgy hozzá tartozott már bennünk a térhez és a Múzeumhoz, mint maga az országos és világhírré emelkedett alkotása: a Régészeti Múzeum a Széchenyi tér északi oldalához — és Pécshez. S most ott leng a fekete zászló

* Takács Gyula művelődésügyi osztályvezető gyászbeszéde Dombay János koporsójánál, 1961. március 17-én.

az általa annyira szeretett intézmény homlokzatán: annak az intézménynek a homlokán, amely most alkotóját, széppé, gazdaggá formálóját, további fejlődésének nagy álmodozóját és kitartó munkását veszette el benne.

Kedves János Bácsi!

Még fülünkbe csengnek nemrég hallott okos, szép szavaid terveidről, kutató munkádról. Lelkesen beszéltél velünk a képzeletben már megalkotott új kiállításokról, a megújuló baranyai várak szépen berendezett termeiről, múzeumaink jövőjéről. Elszorul a szívünk, hogy Te már nem munkálkodhatsz ezen többé.

Váratlanul, hirtelen, alkotó munkád közepette ragadott el tőlünk a halál.

Szinte páratlan egyéniség szállt sírba Veled. Életed pályája ragyogó példája volt és marad *a közösségért végzett munka odaadó szeretetének*, a lelkiismeretességnek és a lobogó, minden nehézséget vállaló és leküzdő *hivatástudatnak*. Valóban egész életedet egy ügyre ttedd: a régészeti kutatásokra, a múzeumi munkára, a nemzeti kultúra ügyére. Ennek maradtál utolsó órádig hű szolgálója. Mindig és mindenben, népünk és hazánk, szülőföldünk: Baranya, és a tudomány nagy szeretete vezetett, s adott erőt, hogy négy évtizedes munkássággal olyan értékeket, emlékeket hagyj reánk, amelyek fölött nincs ereje a múlandóságnak.

Négy évtizeddel ezelőtt kezdted el munkásságodat nehéz, mostoha körülmények között. Mint a veszprémi hétgyermekes posztóverő fia, az akkori nehéz idők mélységéből indultál el, hogy 40 év munkája nyomán egy igazabb világ olyan magaslatára emelkedj, amely mindenkiiben tiszteletet ébreszt és példaképpen állhat.

Hosszú és küzdelmes volt utad 1920-tól 1938-ig, amíg a vidéki pénzügyőri fővigyázóból múzeumőri állásba kerülhetél Pécssett. Ez idő alatt pénzügyőrségi munkád mellett végezted régészeti kutatómunkádat, s ahogy megízlelted a történelmi kutatómunka igazi szépségét, nem tudtál többé elszakadni tőle.

Szívós kitartás, a nehézségek vállalása és leküzdése, hű élettársad megértő áldozatvállalása és segítése már 1934-ben nagy, a tudományos világot bejáró eredményhez vezetett. Kutató ásódnak nyomán négy-ötezer éves kultúrák kerültek napvilágra Baranya földjéből.

Felfedezted a pécsváradi–aranyhegyi, zengővárkonyi, szebényi őskori lakótelepeket. E teljességükben szinte az egész világon páratlan leletanyagok és feldolgozásuk tudományos körökben világszerte ismertté tették nevedet.

A gyorsan pergő évek nem suhantak el nyomtalanul életedben. Példát mutattál a nemes ügy szeretetéből táplálkozó, kitartó, szívós *önképzésre*. Elvégezted az egyetemet, doktoráltál, s közben 1938-tól kezdve téglát téglára rakva, soha nem lankadó szorgalommal építetted szeretett múzeumodat, megyénk egyik kulturális büszkeségét. Nem gátoltak a mostoha anyagi körülmények, lelkesedésed elhárította az akadályokat.

S magad voltál a legboldogabb, amikor életed utolsó éveiben *felszabadult hazánk* tudományszeretete a munka kedvezőbb feltételeit teremtette meg számodra. S ha lehetett, ezután még többet dolgoztál, mert érezted, szeretnek, bíznek benned, sokat várnak Tőled. S most, hogy számbavesszük gazdag életed alkotásait, elmondhatjuk: Te megadtál mindent, amit adni lehetett. Szorgalmas munkád eredményei megyszerte gazdagítják kulturális életünket.

Hányszor elmondtad, ha faggatásainkra szerényen beszéltél nehéz, küzdelmes életudaról, hogy „most szeretnél fiatal lenni”. Ezt már nem tehetted, de

éveidet meghazudtoló energiával állítottad utolsó éveidben erődöt és tudásodat múzeumügyünk és kultúránk szolgálatába.

A Janus Pannonius néven egyesített múzeum igazgatásával szaporodtak gondjaid, de a nagyobb feladat nagyobb munkára serkentett. Tudtad, fejlődésünk kívánja, hogy a múzeumok minél közelebb kerüljenek a néphez. Ezért az országban elsőnek vállaltad a tanácsi kezelésbe került Baranya megyei múzeumi hálózat irányítását. Múzeumunk fejlődése ettől kezdve meggyorsult. Ma több osztály szervezett, céltudatos munkája, több mint 200 000 múzeumi tárgy bizonyítja alkotó munkád eredményét. Az Akadémia kiadásában 1960-ban megjelent nagy életműved: A zengővárkonyi kutatás eredményeinek feldolgozása, amely nagy értékkel gazdagította tudományos életünket.

Népi államunk két alkalommal kormánykitüntetéssel ismerte el a nemzeti kultúra szolgálatában elért nagy érdemeidet.

Haláloednek körülményei szimbolizálják egész életedet. Munkás életednek utolsó óráját is; meleg szívednek utolsó dobbanását is a nemzeti kultúra, a népnevelés ügyének adtad.

Gyászunkat, fájdalomunkat mélyíti, hogy soha nem lankadó munkakedvvel nem valósíthatod már meg szép elgondolásaidat; de ígérjük, azon leszünk, hogy terveid valóra válhassanak.

Kedves János Bácsi!

Nagy veszteség érte távozásoddal a magyar múzeumügyet és szűkebb hazánkat, Baranyát. Nagy veszteség érte távozásoddal barátaid, ismerőseid nagy taborát, kik szerettünk és tiszteltünk Téged. Nagy veszteség érte az általad anynyira szeretett családot, gyermekeidet, feleségedet, ki nemcsak a szó igaz értelmében vett hű élettársad, de kutató, alkotó munkád ihletője, segítője volt. Itt ígérjük meg fájdalomtól sújtott családot előtt, hogy közösségünk gondoskodásával igyekszünk enyhíteni azt a pótolhatatlan veszteséget, melyet haláloed okozott.

Itt állunk koporsód körül, Múzeumunk Főigazgatója, szeretett János Bácsink, mélységes gyásszal és megrendüléssel. Itt állnak szeretteid, kedves feleséged, gyermekeid, rokonaid, munkatársaid, barátaid és tisztelőid. De lélekben itt állnak koporsód körül mindazok, akik gazdag életed eredményeivel, igaz emberséged sugaraival tehettek teljesebbé, nemesebbé önmagukat: a baranyai falvak lakói, akiknek szeretete Veled együtt bontotta ki a föld mélyéből több ezer éves emlékeinket; a pedagógusok, akik vigyázták szavaidat, hogy igaz ismeretekre, szülőföldünk szeretetére neveljék a gyermekeket; múzeumod sok-sok ezer látogatója; tudós írásaid tanulmányozói megyénkből, hazánkból és a világ minden tájáról.

Tudjuk, hogy nemcsak itt buggyannak ki a fájdalom könnyei a távozásoddal mindannyiunkat ért mérhetetlen veszteség nyomán, hanem mindenütt, ahol olyan emberek élnek, akik hallották lelkesedő és lelkesítő szavaidat, tanításaidat és megismerték meleg szívedet.

Drága János Bácsi, búcsúzzunk Tőled. A halál elragadott közülünk, de „nem hal meg az, ki milliókra költi dús élte kincsét”.

Alkotásaid nagy eredményeiben, a pécsi Janus Pannonius Múzeumban; szeretteidben, barátaidban és ismerőseidben, szívünkbe zártan élni fogsz tovább!

BERNICS FERENC:

A tanulószemponthuság és felmérés néhány problémája a felügyeleti munkában

Az iskolareform, melynek előkészítő éve az idei tanév, oktatásügyünk továbbfejlesztését és mélyreható megjavítását jelölte meg célul számunkra. A reform megvalósításával kettős feladatot tűzött ki a párt és kormány: megszilárdítani és továbbfejlesztetni oktatásügyünk eddig elért eredményeit és ezzel egyidejűleg feltárni, kiküszöbölni a hibákat, kialakítani az új, korszerű szocialista iskolát.

E feladat végrehajtásában jelentős szerepe van az iskolafelügyeletnek. Nem kis mértékben a felügyeleten, a felügyeleti munka hatékonyságán múlik, hogyan válnak iskoláinkban gyakorlattá az iskolareform célkitűzései, és egész közoktatásunk hogyan, milyen eredménnyel tölti be kultúrforradalmi szerepét. Mindezekből tehát következik, hogy oktatásügyünknek igen lényeges eleme a felügyeleti tevékenység.

A felügyeleti munka igen bonyolult és sokoldalú feladatok megoldását tartalmazza. Ebben a bonyolult tevékenységben alapvetően fontos a „mit” és a „hogyan” kérdéseinek tisztázása. E szerény cikk csupán a „hogyan” kérdésével kíván bizonyos szempontból foglalkozni, abból a megfontolásból kiindulva, hogy a jelenlegi időszakban a felügyelet helyes módszere és gyakorlata képezi e munka megjavításának legjobb eszközét és egyben legfontosabb feltételét.

A felügyeleti módszerekkel, egyáltalán a felügyeleti munkával kapcsolatban rendelkezésre álló szakirodalom igen vérszegény, annak ellenére, hogy e kérdés fontosságát mindenki elismeri. Talán ez is egyik oka annak, hogy véleményem szerint felügyelőink gyakorlatában még mindig elég sok a régi, elavult módszer, konzervatív elem, tisztázatlan terület.

A meglévő problémák közül hadd emeljem ki az ún. *tanuló szempontúságot*. E kérdés tisztázásánál abból indulok ki, hogy az oktató-nevelő, de az irányító-ellenőrző munkának is végső soron a tanulók neveltségében és ismereteiben, tudásában kell realizálódnia. Ebből a megállapításból következik, hogy a felügyelőnek, ha igazán objektivitásra törekszik, ha igazán segíteni, irányítani és mozgósítani akar, akkor *a nevelők munkáját mindenekelőtt a tanulókon kell lemérnie*. Elmondhatjuk, hogy ennek a helyes nézőpontnak felismerése tekintetében általában egység van felügyeletünknel. Ha azonban a felügyelők gya-

korlátát, az általuk alkalmazott módszereket vizsgáljuk még számos, problémát, nehézséget fedezhetünk fel

Egyik probléma, nehézség a *neveltségi szint mérésével*, megállapításával összefüggően jelentkezik. Míg a tanulók tudásszintjének mérése tekintetében vannak bizonyos eredmények, addig a neveltségi helyzet, a tanulók világnézeti-erkölcsi arculatának, magatartásának vizsgálata tekintetében általános a tanácsalanság, bár néhány biztató kísérlet, törekvés jelei már felfedezhetőek. A nehézséget elsősorban az okozza, hogy nincsenek még közkezen — a kísérleti iskolákat nem számítva — kialakított nevelési normák és a módszerek sem tisztázottak. A felügyelők nevelési vonatkozású észrevételei, megállapításai általában csak az egyes órákra vonatkoznak, hiányoznak az egyes osztályokra és az iskolára vonatkozó jellemző általánosítások.

Ennek a kérdésnek tisztázása érdekében — úgy gondolom — szükséges foglalkozni a „felmérés”, eredményvizsgálat módszereinek problémájával.

Mi a felmérés?

A PTI-ben folytatott kutatómódszertani vita megállapításait alapul véve a felmérés olyan vizsgálati, kutatási módszerek komplexuma, melynek célja valamilyen helyzetkép, diagnózis kialakítása és az bizonyos módszerességgel történik. Általában bizonyos minőségeknek mennyiségi kifejezése. Nagyon fontos a felmérést lehetőségeinek és korlátainak tisztázása szempontjából annak felismerése, hogy a valóságban nemcsak mennyiségi relációk, hanem minőségi összefüggések is vannak, és hogy nem minden minőséget tudunk felmérés útján mennyiségileg kifejezni. Nem szabad tehát figyelmen kívül hagyni, hogy a pedagógiai jelenségeket csak olyan mértékben lehet mérni, amilyen mértékben mennyiségi oldaluk megragadható.

A tanulók tudásszintjét meg lehet vizsgálni, mégpedig olyan módon, hogy azt nézzük, bizonyos ismeretek, melyeknek adott időszakban, a tantervi követelmények szempontjából meg kellene lenniök, ilyen, vagy olyan százalékban megvannak-e a tanulóknál, — mert a tudás százalékosan értékelhető.

Ezt bizonyítja egyébként az osztályozás is.

Ilyen természetű írásos felméréseket a tudásszint megállapítása céljából felügyeletünk rendszeresen végez. Ezek az eredményvizsgálatok általában alkalmasak bizonyos konzekvenciák levonására. Persze hibák, nehézségek e tekintetben is jelentkeztek, ezekre még később visszatérek.

De vajon mérhető-e a neveltség? Úgy gondolom, hogy erre már nem adhatunk ilyen egyértelmű választ! Az bizonyosnak látszik, hogy a tanulók világnézeti-erkölcsi arculatának mérése a tudásszint méréséhez hasonló, vagy azzal megegyező módszerekkel — mint pl. az írásbeli eredményvizsgálat — csak részben, mégpedig kis részben oldható meg.

Mivel a világnézeti nevelés alapbázisa a szilárd ismeretrendszer, bizonyos ismeretek megléte, vagy meg nem léte következtetések levonására alkalmas. De ezek csak bizonyos és legtöbbször egyoldalú következtetések. A világnézet meggyőződésrendszer; a meggyőződést nehéz, sőt lehetetlen egyszerű írásos felmérés alapján kifejezni.

Még ennél is nehezebb talán — legalábbis a jelenleg ismert felmérési módszerekkel, és általánosan bevezetett nevelési tervben rögzített követelményrendszer hiányában az erkölcsi arculat mérése; hisz az erkölcs magatartásrendszer, mely iskolában és iskolán kívül egyaránt a tanulók cselekedeteiben, szokásaiban stb. érvényesül.

Igaz, vannak erkölcsi fogalmak és ezek ismerete felmérhető, de ennek alapján is csak fenntartással lehet bizonyos következtetéseket levonni, mivel egyáltalán nem biztos, hogy a meggyőződést és a gyakorlati magatartást ezeknek az ismereteknek megléte vagy hiánya híven tükrözi.

Milyen konzekvenciák vonhatók le a fentiek alapján a felügyeleti gyakorlat számára?

Az egyik legfontosabb konzekvencia az, hogy a lényeg, tehát az oktatás világnézeti-erkölcsi tartalma sikkadna el, ha a felügyelő kizárólag a felmérésre, írásbeli eredményvizsgálatra kívánna támaszkodni felügyelői munkájában. A tanulók tudás és neveltségi szintjének megállapításánál, ha objektivitásra törekszünk, a vizsgálati módszerek kombinációját kell ezért alkalmazni. Az írásbeli felmérést — még a tanulók tudásszintjének megállapításánál is — össze kell kapcsolni a tanulók szóbeli kikérdezésével, a tanulókkal való beszélgetéssel, a nevelőkkel való konzultációval, az iskolai dokumentáció tanulmányozásával és természetesen a tanórák és tanórán kívüli foglalkozások ellenőrzésével, elemzésével. Ezek közül a módszerek közül különös jelentősége van véleményem szerint a tanulókkal való célszerű beszélgetésnek. Sajnos felügyeletünk gyakorlatában ez a módszer még nem kapott eléggé polgárjogot, sokan még nem ismerték fel eléggé ennek a módszernek a jelentőségét. Ennek egyik oka az, hogy felügyeletünknel, különösképpen a szakfelügyelőknél túlságosan a *tanóra vizsgálata áll a középpontban*. Ez az egyoldalú gyakorlat szintén konzervatív eleme felügyelőink tevékenységének, és rokonságban van azzal a már kihalóban lévő szemlélettel, mely a felügyelő szinte kizárólagos feladatának a tanórák ellenőrzését, a tanórákon a nevelő tevékenységét, a nevelők által alkalmazott módszerek vizsgálatát, stb. tekintette; figyelmen kívül hagyva a tanulók ismereteit, neveltségét, mint a nevelői tevékenység eredményét.

A felméréssel, eredményvizsgálattal kapcsolatban szeretném felhívni a figyelmet arra a helytelen felügyeleti gyakorlatra is, mely a felmérést, elsősorban az írásbeli eredményvizsgálatot szinte öncélúan alkalmazza. Elég gyakori még a felügyelői ún. teljes értékeléseken ezeknek az eredményvizsgálatoknak a minden különösebb elemzés és összefüggések nélküli közlése. Ez a hiba főleg onnan ered, hogy a célok és eszközök, vagy másképpen megfogalmazva az oktatás-nevelés tartalma és módszerei közötti összefüggések egységben való szemlélete és vizsgálata még nem elég tudatos felügyelőink gyakorlatában.

Összegezve: A nem egyoldalúan leszűkített tanulószempontúság érvényesítése megítélésem szerint lényeges eleme a felügyeleti munkának. A tanulószempontúság érvényesítésének egyik bevált módszeres eljárása a felmérés, eredményvizsgálat. Utalva az utóbbi időben eléggé elburjánzó öncélú, sematikus felmérésekre és írásbeli eredményvizsgálatokra azonban le kell szögezni: a felmérés helyes módszer, de fel kell ismerni lehetőségeit és korlátait. Ki kell küszöbölni a fényképszerű, öncélú felméréseket. A felmérések eredményét elemezni kell, ok-okozati összefüggésbe kell hozni a nevelők munkájával, az általuk alkalmazott módszerekkel. Tehát a cél és eszközrendszer, a tartalom és a forma egységében kell és szabad csak felmérni. Tisztán kell látni, hogy a felmérés önmagában nem ad objektív képet, hanem csak a vizsgálati módszerek kombinációja útján lehetséges — különösen a neveltség vonatkozásában — megközelítőleg reális képet a felügyeletnek kialakítania.

BALÁZS TIBORNÉ:

Kulturális és esztétikai nevelés a mohácsi Kisfaludy Károly általános gimnázium leány-diákothonában

A diákothonunkban folyó kulturális és esztétikai nevelés igen összetett és bonyolult feladat még akkor is, ha csak viszonylagos teljességre törekszünk.

A nevelés területének sok ágához kapcsolódik: elő kell segítenie ifjúságunk tudományos világnézetének kialakulását és megszilárdulását, logikus gondolkodásának megerősödését, öntudatának emelkedését, erkölcsi nézeteinek és gyakorlatának nemesedését, személyiségének pallérozódását, testi fejlődését, stb.

Mielőtt hozzáfognánk a nevelés e területén adódó feladatok megvalósításához, elsősorban azt kell tisztáznunk, hogyan tudunk tervszerű, rendszeres esztétikai nevelésünkkel hatni a tanulók fegyelmére, előmenetelére, a közösség egyiségének megszilárdítására; és hogyan emelhetjük az iskola munkájának színvonalát.

Mindenekelőtt fel kell mérnünk, hogy az otthonban milyen problémák merültek fel, s milyen hiányosságok pótlására van szükség a sokoldalúan képzett szocialista embertípus kialakításához. Fel kell mérni, hogy mennyiben lehet támaszkodni megfelelő útmutatás mellett a primer közösségek és a KISZ-tanács öntevékenységre.

Módszereink kialakításakor elsősorban azzal a ténnyel kellett számolnunk, hogy otthonunk tanulóinak nem azonos az élményanyaga, a tudása és általános fejlettsége. Ez egyrészt abból adódik, hogy legtöbben osztatlan, vagy részben osztott általános iskolából jöttek, és a kulturálódás lehetőségeitől távolságban messze eső és igényeiben is alacsonyabb szintű környezet folytán jelentős hiányaik vannak.

Másrészt szerepet játszik az, hogy otthonunk összlétszámának 72,73%-a munkás és dolgozó paraszt származású fiatal, akik a Horthy-rendszer kultúrpolitikájának káros hatását érzik még ma is, mert általános műveltség szempontjából bizony hátrányban vannak az értelmiségi családból jött tanulókkal szemben.

A felsorolt tényezők mind azt bizonyították, hogy igen megfontoltan, nagyon tervszerűen kell pótolnunk a kulturális és esztétikai nevelés területén jelentkező hiányokat.

A helyzet felmérése után otthonunk KISZ-tanácsával megbeszélést tartot-

tunk, amelyen őszintén feltártuk, milyen nehézségek várnak ránk. Megmagyaráztuk, hogy kulturális és esztétikai nevelésünk azt a célt szolgálja, hogy minél fogékonyabbá váljanak a szép élvezete iránt, tudjanak gyönyörködni a természetben, a művészetekben fellelhető esztétikumban. Igyekezzenek fejleszteni magukban azt a készséget, hogy miután felismerték és elsajátították a szép élvezetét, törekedjenek azt alkalmazni egyéni életükben és gazdagítsák vele a közösséget is. El kell érünk, hogy négy évi itt-tartózkodásuk alatt sokoldalúan képzett emberré váljanak, akik az otthonból kikerülve hasznos, értékes tagjai lesznek szocializmust építő társadalmunknak.

Önkormányzatunk tagjai megértették ennek fontosságát, s lelkes munkába kezdtek. Ismertették az elhangzottakat a primer közösségekkel, pezsgésbe hozták az egész otthont. Több primer közösség sok jó ötlettel állt elő, igen jó javaslatok születtek, amelyek nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy otthonunk tanulói ismeretekre, jártasságokra, készségekre tettek szert az olvasás, az előadóművészet, az ének és a színjátszás területén.

Azonban míg erre, a közösségi követelések szakaszára elértünk, azt több éves kitartó, rendszeres munka előzte meg.

Az otthonba kerülésem idején (1957-ben), a közösség a nevelői követeléseknek is alacsony szintjén állt. Legelső és legfontosabb feladatommak a környezet megváltoztatását tekintettem. A diákotthon meglehetősen barátságtalan adottságait a lehetőségekhez mérten igyekeztem otthonosabbá, melegebbé varázsolni, mert ha a lányok nem érzik valóban második otthonuknak ezt a helyet, akkor a többi pedagógiai feladat megoldásától sem várhattam eredményt. A lányok mindennapi tartózkodási helyeit függönyökkel, ágyterítőkkal, szőnyeggel és virággal; munkásmozgalmi és történelmi tárgyú rézkarcokkal, képzőművészeti reprodukciókkal díszítettük. Ezzel esztétikai érzékük fejlesztésén túlmenően hatottunk világnézetük formálására is.

Ezt hamarosan követte (a megbízható mag kialakulásakor), hogy a közösség lelkesen támogatta és maradéktalanul végrehajtotta azt a gondolatot, hogy virágoskertet létesítsünk, és azt primer közösségenként gondolják.

Ugyancsak nagy gondot fordítottunk (részben a nevelői követelések, részben a megbízható mag kialakulásának szakaszán) a test, ruházat- és viselkedés esztétikájára. Igen sok alkalmat teremtettünk, hogy rámutassunk az egészséges testápolás fontosságára. Hallottak a pihenésről, a szép tartásról, a szép járásról és mozgásról, az arc, a haj ápolásáról, az izzadásról, stb. rövidebb ismertetéseket, beszélgetéseket.

Gyakran került szóba a helyes öltözködés, amely megfelel az egészségügyi követelményeknek, de amellet harmonikus is teszi megjelenésüket. Az iskolát megelőzve bevezettük a matrózbólús és sötétkék szoknya viselését, melynek céljával szépségével sikerült kiküszöbölnünk sok szülő anyagi erejét felülmúló öltözködési versenyt.

A lányok helyes viselkedésének kialakításánál arra fordítottuk a fő figyelmet, hogy az tükrözze kommunista erkölcsiségüket. Az egyszerűség, szerénység, tiszteletudás, élénkség, vidámság jellemző tanulóinkra.

Ezek ma már nem jelentenek problémát. A jártasság képességgé, az pedig szokássá alakult, és önkormányzatunk különösebb nehézség nélkül ellátja és megvalósítja az otthon környezetének szépítését. Ügyel arra, hogy a közösség tagjainak külső megjelenése, ruházatuk tisztasága és rendje maradéktalanul meg legyen.

A közösség fejlettségi fokának alsóbb szintjein jelentkezett megoldandó problémaként, hogy felfedeztessük tanulóinkkal a természet szépségeit. Miután megláttattuk velük közvetlen környezetük: a város és környékének szépségét (amelyre talán, ha nem hívtuk volna fel külön a figyelmüket, négy éven keresztül észrevétlenül mentek volna el mellette), nagyobb kirándulásokat szerveztünk. Benyomásaik mélyen hatottak érzelmvilágukra. Ezzel viszont elősegítettük a szülőföld, a haza iránti szeretetük, odaadásuk elmélyítését.

A fejlettség későbbi szakaszában már önkormányzatunk kezdeményezésére indult meg az „Ismerd meg Barányát!”-mozgalom, és egy alkalommal országjárást is szerveztünk.

KISZ-tanácsunk ma már öntevékenyen, szeptember első napjaiban megismerteti elsős primer közösségeinket a vidék szépségeivel, és felejtethetlen kirándulásokat tesznek.

Ennek eredményeként eljutottak oda, hogy a természet szépségeinek festményen, filmekben való meglátása, vagy egy költői tájleírás, maradandó esztétikai élménnyel gazdagítja az otthon tanulóinak érzelmvilágát, egyéniségét.

Mielőtt elemezném az egyes részterületeken megvalósított esztétikai nevelésünket, arra a kérdésre szeretnék választ adni, hogy a diákok otthonra e területen milyen feladat hárul.

1. *El kell mélyítenünk* az iskola ilyen irányú nevelését, amelyet az irodalom- és művészettörténelem órákon valósít meg. (Itt a tanulók világnézetének kialakítása mellett – logikai és érzelmi hatások összhangjában tárul fel előttük az objektív valóság azáltal, hogy megismerkednek a múlt és jelen kultúrájával.)

2. *Ki kell egészítenünk* az iskola esztétikai nevelését azokkal a tényezőkkel, amelyek feltétlenül szükségesek a sokoldalú ráhatáshoz, amely a művészet eszközeivel segíti elő a tanulók egyéniségének fejlődését, érzelmviláguk, jellemük, érdeklődésük, ízlésük, képességeik kialakulását. Ez jó irányba kell hogy befolyásolja viselkedésüket, az emberekhez és a munkához való viszonyukat.

Mindez elsősorban úgy érhető el, ha széles területen tesszük lehetővé számukra a művészet kifejező eszközeinek minél elmélyültebb megértését, elsajátítását.

Az esztétikai nevelésben a *szépirodalom* vezető szerepet tölt be annak a sokoldalú hatásnak az erejével, melyet a fiatalokra gyakorol.

1. Élményeikhez kapcsolódva fejleszti képzelőerejüket.
2. Formálja erkölcsi arculatukat, esztétikai igényüket.
3. Gazdagítja nyelvi kultúrájukat; bővíti szókészletüket, nyelvük színeit, képi erejét.
4. Új ismeretekkel gyarapítja tudásukat.

Itt azonban fennáll az a probléma, hogy iskolai irodalmi tanulmányaik nem kielégítőek akkor sem, ha az érzelmi hatások mellett megfelelően elemzik a mű tartalmát, kifejezési eszközeit; tudatosítják jelentőségét, s minden törekvésük arra irányul, hogy benyomásaik ne maradjanak felületesek. Mindez kevés, mert irodalomórákon csak az igen kiemelkedő művek ismertetésével tudnak segítséget adni ahhoz, hogy hol kell folytatni az olvasást. Ahhoz azonban, hogy művelt emberek között megállják a helyüket, nagyon meg kell tetéznük iskolai tanulmányaikat.

Arra törekszünk, hogy otthonunk minden egyes tanulóját rendszeres, irodalmi műveltséggel rendelkező, szakértelemmel válogató olvasóvá neveljük, mert a diákkorban el nem olvasott könyveket nagyon nehéz pótolni.

Igen sok olvasnivaló: újságok, folyóiratok, regények, ismeretterjesztő könyvek állnak a rendelkezésükre, és sokan azt sem tudják, hol kezdjenek hozzá. Ebben szeretnénk segíteni őket.

Felolvasások, a művekről való beszélgetések mind azt célozzák, hogy az olvasásban rejlő műélvezetből valamit átplántáljunk beléjük. Igyekszünk megértetni velük, hogy erre azért van szükség, mert a mai magyar ifjúságnak életével, munkájával azt kell példáznia, hogy kivette részét abból a hősi küzdelemből, amelyet népünk vívott társadalmi-politikai felemelkedéséért. Arra törekszünk, hogy önálló irodalmi véleményt alakítsanak ki egy-egy műről, s ítéletüket művészi elemzéssel tudják alátámasztani.

Tanulóink előbb nevelői irányítással láttak neki olvasásuk rendszeressé tételéhez. Ehhez járult a KISZ KB által kezdeményezett *József Attila olvasómozgalom*, amelyet otthonunk tagsága lelkesen üdvözölt. KISZ-tanácsunk előkészítette primer közösségeink részvételét az olvasómozgalomban. A közösségek megbeszélést tartottak arról, hogyan olvassanak. Eldöntötték és tervet készítettek a könyvek elolvasásának sorrendjéről. Egy-egy irodalmi alkotásnál tanulmányozzák a kort, a társadalmat, a környezetet, amelyben a cselekmény játszódik; a műben ábrázolt jellemeket, s azt, hogy mi az író célja mondanivalójával. Az elolvasottakat a közösség tagjai megbeszélik, s egyéni meglátásaikkal, állásfoglalásukkal bővítik a többiek látókörét.

Ismereteik elmélyítése érdekében primer közösségeink *könyvankétokat* rendeznek, amelyre meghívják a többi közösséget. Ezzel felkeltik az érdeklődést az ismertett műre vonatkozóan. Szinte versengés alakult ki primer közösségeink között, hogy ki tud alaposabb, sokoldalúbb, az esztétikai igényeket megszemenően kielégítő ankétot tartani.

Önkormányzatunk kezdeményezésére indult meg, s vált hagyománnyá fél-évenként *szavalóest* tartása, amelyre minden primer közösség legalább egy résztvevőt küld. E szavalóversenyeknek megrendezését igen jelentősnek tartom az otthon kulturális életének szempontjából, mert:

1. A kifejező szavalat mély esztétikai élményt vált ki az előadóból és hallgatóságból egyaránt. Hatékonyan fejleszti irodalmi érdeklődésüket, ízlésüket, képességüket.

2. A versenybe benevezettek mélyen és teljesen magukévá teszik a mű eszmei mondanivalóját; sokoldalúan elemzik a szöveget, amely új gondolatokat, érzelmeket ébreszt bennük, — tehát új élményekkel gazdagodnak. Ahhoz, hogy ezt hallgatóiknak át is tudják adni, igen fontos, hogy az egész műnek, valamint az egyes részleteknek alapeszméjét, fő gondolatait, előadásukkal érzékeltessék, — megfelelően átéljék, s ezzel kellő visszhangot keltsenek hallgatóikban.

3. Mindez mindennapi gyakorlatukban is jól kamatozik, mert beszédük ilyen gyakorlat által elevenebbé és meggyőzőbbé válik.

4. Hozzászoknak a nyilvános fellépéshez.

5. Igen összekovácsolja a közösségeket azzal, hogy annak minden egyes tagja egyemberként izgul azért a résztvevőért, aki őket képviseli, s jó szereplésével emeli hírnevüket.

Itt említeném meg azt is, hogy a legutóbbi, a KISZ Kongresszus tiszteletére rendezett szavalóversenyükön az előzőektől eltérően új formákkal kísérleteztünk. A kötelező vers (Radnóti Miklós: Erőltetett menet) elmondása után Mozart: Kis éji zenéjének egy tételét hallgatta meg az egész közösség. Ezt követte a szabadon választott költemények előadása. Míg a bírálóbizottság a helyezése-

ket döntötte el, addig operarészleteket közvetítettünk. Díjkiosztás után a jutalomban nem részesült résztvevőknek sugároztunk ajándéklemezeket. (A szavaló-verseny díjait egy héttel annak megtartása előtt közszemlére tettük.)

Lányaink rendszeresen meghallgatták a TV-ben a „Vasárnapi vers”-et, hogy a hivatott előadóművészek tolmácsolásában tanulmányozzák a mű eszmei tartalmának és művészi formájának összhangját, — a kiváltott esztétikai élmények mellett.

Primer közösségeink ilyen irányú tevékenysége ezzel nem merült ki. Hétről hétre felváltva egy-egy közösség egy vagy két alkalommal valamilyen irodalmi jellegű esztétikai élménnyel gazdagítja az otthon közösségét. Pl. a Hámán Kató közösség „Himnusz a békéről” címmel tartott költői estet; a Zrínyi Ilona közösség napjaink haladó nyugati íróitól olvasott fel egy-egy novellát; a Geisler Eta közösség a mai magyar irodalom néhány jellemző vonását csillantotta meg, stb.

Ugyancsak versenyszellem alakult primer közösségeink között, hogy ki látja el ötletesebb, tartalmasabb cikkekkkel, szellemesebb rajzokkal a faliújságot. Melyik közösség az, amelyik a leggyorsabban reagál az új eseményekre azon a héten, amikor ők a szerkesztők.

Otthonunk tagságának zöme alkotó módon vesz részt az iskolai KISZ önképzőkör munkájában. Ketten tartottak előadást, amelyet jegyzőkönyvi megőrzésre fogadott el az önképzőköri tagság. Két versbírálatuk másodfokú dicséretben, egy novella-felolvasásuk elsőfokú dicséretben, s a három szavalat közül pedig egy jegyzőkönyvi, egy harmad-, egy másodfokú dicséretben részesült.

Színjátszócsoport csak alkalomszerűen működik, — együtt a fiúkollégiummal. Munkájukat a kollégium igazgatója irányítja. Nagy gonddal történt a darabok kiválasztása, azt tartva szem előtt, hogy eszmei-művészi értékei mellett ne haladja meg a tanulók képességeit.

Az előadás kidolgozásakor nevelő hatásának kidomborítására fektették a fő hangsúlyt. Ehhez sokoldalúan kellett elemezni a darabot. Tisztázták a szereplők jellemét azért, hogy megértsék tetteik rugóit, s kellő meggyőző erővel tudják azt megeleveníteni.

Egy-egy darab betanulása sok önfegyelmet, akaratot követel a tanulóktól, s ezáltal fejleszti erkölcsi tulajdonságaikat, befolyást gyakorol jellemük alakulására.

A kollégium és diákotthon előadásában Pantyelejev: A becsületszó; Radó: Hajnali találkozás; Polgár: Hajnalodik, és Október fényében című egyfelvonásos színművek kerültek bemutatásra.

Mindkét közösség számára felbecsülhetetlen hasznót jelentettek e darabok azzal, hogy mély eszmei tartalmú és esztétikai élményben részesítette a tanulókat.

A *színház és film* adta nevelési lehetőségeket is igyekszünk minél alaposabban kiaknázni, mert a különböző művészetek: a drámai irodalom, színjátszás, zene, tánc és képzőművészet kifejezési eszközeit egyesíti magában.

Lányaink rendszeresen megtekintik a TV *színházi közvetítéseit*, ami gazdag választékot nyújt olyan darabokból, melyek sokoldalúan kiegészítik iskolai tanulmányaikat (Shakespeare: Szentivánéji álom, Vízkerezt, vagy amit akartok; Csehov: Cseresnyéskert; Gorkij: Utolsó nemzedék; Arthur Miller: Az ügynök halála; Mikszáth: Tavaszri rügyek; Goldoni: A legyező; O. Wilde: Lady Windermere legyezője, stb.), elősegíti világnézetük kialakulását (Jerome Lawrence és Robert Lee: Aki szelet vet; Mesterházi: Üzenet, Őrsi: Fekete ventillátor, stb.).

Ezek mellett a színészek kifejező játéka, előadásmódja, maradandó, mély esztétikai élményt is nyújt nekik.

A film is igen gazdag tárháza annak, hogy művészetének segítségével — a nevelés más ágaival egységben — esztétikai élményben részesítse tanulóinkat. Felhasználását az is jelentős mértékben alátámasztja, hogy igen mélyen él ifjúságunk érzelm- és gondolatvilágában. Élnünk kell azzal, hogy tanulóink erkölcsi—világnézeti arcukat formáljuk vele. Igyekezünk rávilágítani arra, hogy a film mennyire a valóságnak megfelelően tárja fel az életet, a szereplők jellemvonásait.

KISZ-tanácsunk kultúrfelelősenek szervezésében primer közösségeink film-ankétokat tartanak. Hogy vitáik elmélyültek, s alaposak legyenek, rendszeresen foglalkoznak a XX. század utóbbi évtizedeinek művészetével, a filmmel. Boncolgatják annak tartalmi, formai sajátosságait, s ezek összhangját. Tanulmányozzák, hogy a film hogyan válik műalkotássá, milyen szerepe van ebben a forgatókönyv írójának, a rendezőnek, operatőrnek, s a színésznek. Vizsgálják a film alkotóelemeit, sajátos kifejezési formáit. Megbeszéléseikhez az anyagot Balázs Béla: A látható ember; Georges Sadoul: A filmművészet története; a Filmvilág; Film—Színház—Muzsika; az Élet és Tudomány megfelelő cikkeiből merítik. Ez is nagyban hozzájárul ahhoz, hogy mind a primer közösségek által tartott ankétok, mind az egész közösség által rendezettek sokoldalú vizsgálódásról és tájékozottságról tesznek tanúbizonyságot. Önkormányzatunk úgy szervezi meg a vitákat, hogy annak levezetését egy-egy primer közösségre bizza.

Igen kiemelkedett a Megbilincseltek, a Ballada a katonáról, a Magasabb elv, a Róma, nyílt város című filmekről rendezett ankét.

A film sok irodalmi remekművet is feldolgoz (Móricz: Légy jó mindhalálig, Mikszáth: Szent Péter esernyője, Csehov: A kutyás hölgy, Turgenyev: Apák és fiúk, Stendhal: Vörös és fekete, A pármái kolostor, stb.). Ezek megtekintése arra ösztönzi tanulóink nagy részét, hogy a művet utólag elolvassák. Ez összehasonlításra ad nekik alkalmat, s megteremti annak lehetőségét, hogy fejlesszék irodalmi, művészi ízlésüket.

Zenei nevelésünk is azt célozza, hogy megszépítse tanulóink életét, egységbe forrassa akarataikat, megörvendeztesse az egész közösséget. Zenei nevelésünk legfőbb eszköze a közös éneklés, amely a legátfogóbb és legegyszerűbb módja annak, hogy részt vegyenek a zeneművek előadásában. A dallam és a szöveg egysége erősen hat a tanulókra. Közösségi nevelő ereje is igen jelentős, mert a közös, vonzó alkotó munka során kollektív felelősségre, fejelemre, baráti összetartásra serkenti őket.

Mivel főhivatású nevelőnk ének-zene szakos, tudatosan törekszik arra, hogy felkeltse a lányokban az éneklés iránti érdeklődést, s azt az igényt, hogy ez szerves része legyen életüknek. Rendszeresen fejleszti bennük a tiszta, egyöntetű, tudatos, kifejező éneklésmódot. Nagy gondot fordít arra, hogyan sajátítsák el egységben a mű művészi tartalmát, és az annak kifejezésére szolgáló eszközöket, a technikai fogásokat, hogy kidomborodjék az előadás kifejező jellege. Munkája eredményességét az bizonyítja legjobban, hogy jártasságok, készségek alakultak ki a lányokban, s az éneklés mindennapos gyakorlattá vált.

Diákkotthonunk gyakorlatában a legnagyobb szerepet a magyar és baráti népek mozgalmi és népdalai játsszák, amelyek tartalma megfelel az eszmei nevelés követelményeinek is. Ezeken kívül kánonokat, klasszikusok könnyebb, többszólamú énekkari műveit is szép számmal megtanulták.

Ezzel még nem merült ki zenei nevelésünk. Arra törekszünk, hogy megismertessük otthonunk tagságával az általános műveltséghez feltétlen szükséges főbb zenei irányzatokat. Tervszerűen előkészített program alapján, nevelői irányítással egy-egy primer közösség hangszerekbemutatóval összekapcsolt zene-történeti ismertetést tart. Arra törekszenek, hogy előadásuk konkrét, érthető, eleven legyen, és főleg a zene hallgatására támaszkodják.

Rövid ismertetéseket tartanak egy-egy TV operaközvetítés (Verdi: Rigoletto, A trubadur, Puccini: Tosca, Rossini: A szevillai borbély, Mozart: A varázsfuvola, Wagner: Tannhäuser, Flotow: Márta), vagy zenei témájú film megtekintése előtt a szerzőről és a műről, hogy utána csak a mű esztétikai élvezetére összpontosíthassák figyelmüket.

Játékkal egybekötött *táncestjeink* is fontos részét képezik esztétikai nevelésünknek. Sok örömet visz mind az egyén, mind a közösség életébe. A tanulók olyan tulajdonságai nyilatkoznak meg és mélyülnek el, mint az életkedv, figyelmesség, aktivitás, összetartás és szervezethezesség. Ezen túlmenően elősegítik testi fejlődésüket, szebbé teszi testtartásukat, járásukat, ügyesebbé mozdulataikat, kulturáltabbá viselkedésüket.

Tanulóink zöme részt vesz az iskola által szervezett táncanfolyamon, hogy elsajátítsák a mozdulatok harmóniáját, pontosságát, a zenével való összhangját, — mert csak ezek birtokában lehet a tánc valóban az esztétikai nevelés eszköze.

Szívesen tekintik meg a TV-ben közvetített baletttesteket (Csajkovszkij: Hattyúk tava, Bartók: Fából faragott királyfi, A csodálatos mandarin), ahol a klasszikus zene és mozgáskultúra igen magas színvonalát élvezhetik.

A *képzőművészetek* útján történő nevelés is elengedhetetlen feltétele a sokoldalú ráhatásnak. Mivel csak negyedikesünk részesülnek művészettörténeti oktatásban, az ő primer közösségük vállalta, hogy a birtokukban lévő anyaggal megismertetik az egész közösséget. A képek, szobrok, épületek esztétikai felfogásukban szerzett gyakorlatuk során törekedjenek meglátni az életben is a szépet. Ezzel fejlődik megfigyelőképességük, képzeletük. Megtanulják meglátni a mű lényegét, alkotójának elgondolását, s az ábrázolás tárgyához való viszonyát.

Harmadikos és negyedikes primer közösségeinket igyekszünk előkészíteni az életre azzal, hogy beszélgetéseket tartunk a modern lakáskultúráról; a lakás díszítésében a népművészet felhasználásáról. Igyekszünk ésszerű, modern igényeket kialakítani bennük.

A tanulók látási kultúráját nagy mértékben fejleszti a rajz. Tehetségük ilyen irányú kibontakozásának is igyekszünk teret biztosítani. Ők gondoskodnak otthonunk dekorációjáról, a falújság cikkeit illusztrálják és a primer közösségi naplókat találó, szellemes rajzokkal teszik élénkebbé, színesebbé.

Végül, de nem utolsó sorban jelentős, az esztétikai nevelésünk szinte valamennyi területét felölelő *primer közösségi névadó ünnepélyek* megrendezése, és a *közösségi naplók* vezetése.

Három elsős primer közösségünk a KISZ Kongresszus tiszteletére rendezte meg névadó ünnepélyét, amelyek mind tartalmukban, mind minőségükben nagyon színvonalasak voltak.

Ezek a névadó ünnepélyek pedagógiai szempontból rendkívül jelentősek azzal, hogy:

1. Életideált, eszményt adnak az ifjúságnak.
2. Megismerték az elmúlt társadalmi rendszer embertelenségét, s azt a hősi küzdelmet, amelyet példaképünk vívott népünk haladásáért, felemelkedéséért.

3. Reagáltak életének fordulataira, tetteire, állásfoglalására, amelyek magasabbrendű céljaik elérésére ösztönzi őket. Az ő szellemében akarnak helytállni mindennapi munkájukban, s maradéktalanul teljesíteni azokat a feladatokat, amelyeket a közösség, a haza és az emberiség kíván tőlük.

4. A személyiség kialakításának, nemesítésének eszköze a közösség céljainak érdekében.

Esztétikai szempontból e névadó ünnepélyek azért igen jelentősek, mert a közösség minden egyes tagját bekapcsolják az aktív, alkotó tevékenységbe.

1. Akiknek irodalmi érzéke fejlettebb, azok névadójuk életének néhány mozzanatát dramatizálják. A többiek bírálata dönti el, hogy feladatukat helyesen oldották-e meg, s elvégzik a szükséges javításokat.

2. Kifinomult rendezői érzékkel kell rendelkeznie annak, akire bízzák az ünnepély előkészítését és lebonyolítását.

3. Fejleszti az előadói és színjátszó készségüket, mert a közösség minden egyes tagja bekapcsolódik e munkába.

4. Ízlésükről, jó tájékozottságukról tesz tanúbizonyságot a korabeli mozgalmi dalok kiválasztása, betanulása, egyöntetű eléneklése.

5. A rajzkészséggel rendelkezők rajzolják le névadójuk megnagyított kép-mását, s készítik a díszleteket.

A primer közösségek névadó ünnepélyeik színvonalas megrendezéséért folytatott küzdelme nemcsak elősegíti, hanem meg is valósítja az egyénnek a közös ügyért való felelősségtudatát, s a kollektíva összeforrását.

A Vámos Ilona, a Nagy Ica, valamint a Martos Flóra közösség által rendezett névadó ünnepélyek sok új színnel, felejthetetlen élménnyel összefonódó tanulsággal gazdagították az otthon közösségét.

Naplóik is híven tükrözik primer közösségeink összeforrottságát, színes, sokoldalú működését, sokirányú érdeklődését, találó meglátásaikat.

A kulturális és esztétikai nevelés igen szerteágazó, de nagyszerű feladat. Mind a nevelőktől, mind a tanulóktól elmélyült, odaadó munkát kíván annak megvalósításáért, hogy a műélvezet szubjektív élményeivel nemes célok szolgálatára mozdítsuk meg az embert, a közösséget.

CSONTOS SÁNDOR:

A komlói gimnázium irodalmi szakkörének életéről

A fekete gyémánt épülő fellegvára, a szocialista Komló egyik új hajtása a gimnázium. A megnövekedett kulturális igények és a megadott művelődési lehetőségek hozták létre az egykori bányászfalú várossá szökő jelenébe ezt a középiskolát. Fiatal iskolánk eddig érettségizett és továbbtanuló diákjai még az egyetemek és főiskolák padjaiban ülnek, mások az élet különböző területein elhelyezkedve a termelőmunkában vesznek részt. Úgy igyekeztünk őket eleresszteni, hogy ne csak a kötelező ismereteket vigyék magukkal, hanem városunk fejlődésének ritmusát, lelkesedését is. Azt akartuk elérni, hogy ezek a fiatalok ismerjék meg a szépet, legyen érzékük, ízlésük életük alakításához. Ők a jövő hordozói. Amikor felkészítettük őket erre a harcra, nemcsak tudást adtunk nekik, hanem igényt is, igényt önmagukkal, munkájukkal és jövőt alakító tevékenységükkel szemben. Ehhez a nemes és nagyszerű célhoz kívánt szerény segítséget nyújtani az iskola irodalmi szakköre.

Szervezett irodalmi szakköri élet 1956 óta van iskolánkban. Az akkor induló szakkörünknek mindinkább a DISZ, illetve a KISZ iskolai szervezete kulturális életének irányítása lett a feladata. Tevékenységünk főbb ágai: megemlékezések évfordulókról, szavalóversenyek rendezése, irodalmi faliújság működtetése, irodalmi rejtvényverseny lebonyolítása. Irodalmi vonatkozású rendezvények mellett tartottunk zenei témájú szakköri üléseket is. Kiemelkedőbb események: 1959. március 21-én, a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 40. évfordulóján vette fel iskolánk Kun Béla nevét. Ekkor a városi zeneiskola hangversenytermében rendeztünk nagyszabású kultúrműsort. Erről és a napi ünnepségsorozatról 90–100 méternyi filmet készítettünk, ami azonban — sajnos — a vágáson túl mind a mai napig nem jutott. 1960-ban a városi szavalóversenyen három induló szavalónk a legjobb helyezéseket érte el. Mikrobarázdás hanglemezről az iskolában bemutattuk Erkel: Bánk bán című operáját. Szavalóink sokszor szerepeltek a város különböző szerveinek különféle rendezvényein. Előadtuk Alleg: Vallatás című drámai képsorát. A szakkörhöz szorosan tartozó női énekkarunk is több városi rendezvényen, illetve hangversenyen szerepelt.

Szükségesnek tartottuk röviden vázolni szakkörünk múltját, hogy érzékeltesük, iskolánk falai között megvolt az igény erre, s erőnktől, lehetőségeinktől telhetően dolgoztunk is. Nagyon akadályozta fejlődésünk gyorsulását az 1959 szeptemberéig meg nem oldott elhelyezési viszony is.

Bővebben szólunk szakkörünk e tanévi munkájáról. Iskoláink kulturális életének irányítója, szervezője most is a szakkör volt. Programunk eltervezésekor több szempontot vettünk figyelembe: a KISZ-szervezet évi kulturális terveit, a szakkör tagjainak érdeklődési köreit, az iskolai rendezvényeket és a mozgósítás lehetőségeit. Tanulóink eléggé nagy lekötöttsége miatt sajnos nem lehetett még gazdagabb elképzeléseket megvalósítani. Azonban, amit elképzeltünk, igyekeztünk jól és színvonalasan végrehajtani.

A szakköri munka — éppen az előbb felsoroltakból következően — több ágra oszlott. Az alapot természetesen a rendszeres összejövetelek képezték. Hadd említsünk ezek közül néhányat. Egyik ülésünkön Mark Twain megemlékezést tartottunk születésének 135. és halálának 50. évfordulója alkalmából. Az előadást Szöllősy Éva I. osztályos tanuló tartotta. Utána az író három ifjúsági regényéből olvasott fel egy-egy részletet három tanuló. Az ülés második részében irodalmi totót csináltunk. Tizenkét kérdés szerepelt ezen, s mindegyikre három választ adtunk. Utána persze megadtuk a helyes válaszokat is, minden esetben néhány mondatral tájékoztatva a tanulókat a helyes felelet lényegéről. Az ötlet tetszett, kérték, máskor is legyen hasonló. A Mark Twainről szóló előadást az évfordulón túl — a tagok kívánságára — azért is iktattuk be, mert az iskolai irodalmi anyag nem tárgyalja, viszont az olvasott írók közé tartozik. A tanulók által elég jól ismert művei mellett érdekes, kalandos élete is hálássá tette a témát.

A mai magyar irodalmat két költő képviselte: Szabó Lőrinc és Pákolitz István. A Szabó Lőrincről szóló előadás igen hasznos volt a IV. osztályos tanulók számára, akik szép számmal meg is jelentek ezen az ülésen. A költőről Botár Attila II. osztályos tanuló tartotta az ismertetőt. Szabó Lőrinc életéről, költészetéről értékelést még alig-alig lehet találni. A tanuló tiszteletre méltó, teljesen önálló kutató munkát végzett. Az Élet és Irodalom, a Kortárs sok számának átböngészése mellett régi versesköteteket szerzett be. Rendkívül ügyes válogatással tudta érzékeltetni a költő fejlődését. Itt is az előadón kívül a tagok is szerepeltek versmondással.

Pákolitz István Szüret című kötetét Csikós József III. osztályos tanuló ismertette igényesen. Ezt az előadást is vita követte.

A tanulók kérésére a század modern irodalmi irányzatairól is volt egy előadás. Ezt magam tartottam azzal, hogy a bonyolult témát leegyszerűsítve érthetővé tehessek a diákok előtt. Az alkalmat felhasználtam arra, hogy ezt kössem a képzőművészethez is. Sok képet mutattam be, s a legtöbb tanuló most látott először egyáltalán vagy tudatában a dolognak például impresszionista vagy kubista képet. Mintegy könnyű „levezetésként” szavaink néhány humoros verset mondtak el. (Csokonai: Szerelem-dal a csikóbőrös kulacshoz; Petőfi: A tintásüveg; Scarron: Szonett; de Saint-Gelais: Szonett; La Fontaine: Család-fájával kérkedő számár.)

A szokásostól eltérő volt az úgynevezett önképzőköri jellegű összejövete- lünk. Ezen öt tag olvasta fel saját verseit. Élénk vita követte mindegyiket, ami mind tartalmi, mind formai vonatkozásban tárgyalta a hallott verseket. Külö- nösen Csikós József és Botár Attila versei arattak sikert. Mindkettő jó érzékkel használja a modern költészet eszközeit.

Az év folyamán tartandó előadások közül Füredi Katalin III. osztályos ta- nulónak a kínai irodalomról szóló — ugyancsak közkívánságra tervezett — elő- adását előzi meg érdeklődés. (Ma a közgazdaságtudományi egyetemen tanuló

volt szakköri tagunk — Csillag Ágnes — eredeti kínai versekkel és azok helyes tolmácsolásával támogat majd bennünket.)

A másik főbb tevékenységi területünk az iskolai rendezvények megtartása volt. Műsorainknál két elv vezetett bennünket: lehetőleg minél jobb színvonal elérése és a változatosság. Az elsőt úgy igyekeztünk elérni, hogy a közreműködő tanulók reggel hétre bejöttek többször is próbára; a másikat pedig azzal, hogy a számok összeválogatásánál új területeket kutattunk fel. Felhasználtuk itt például a klasszikusok ritkán hallható műveit, a Nagyvilág, a Kortárs, az Élet és Irodalom anyagát. A november 7-i ünnepségen nagy sikert Simor András: Kantáta Leninről című verse aratott. Ezt három tagú fiú „zseb-szavalókórus” adta elő. Március 15-én összekötő szöveggel folyamatosan felépített műsort adtunk. A felszabadulási emlékünnepélyen pedig Illés Béla Fegyvert s vitézt énekek című regényének egy általunk dramatizált kis részletét mutattuk be. Ünnepségeinken mindig szerepel iskolánk női kórusa, amelyet a KISZ öntevékenyen szervezett meg, és szép reményekre jogosító Tóth Ferenc tanár lelkes és kitűnő hozzáértésű vezetésével.

Rendszeresen működik az irodalmi faliújság is. Ezen Fórum címmel nyitotunk egy rovatot, ahol „házi szerzőink” írásai jelennek meg. A különféle cikkek mellett ezen bonyolítjuk le évenként irodalmi rejtvényversenyünket. Ez két részből áll. Csak I. és II. osztályosok részére versenyrejtvény, és mindenki számára rejtvényverseny. Ez utóbbin az első kérdés fényképpel illusztrált. (Pl. Kít ábrázol a kép, milyen műveit ismeri?) A továbbiakban változatos kérdések vannak. (Ki mondta? Melyik műben szerepel? Milyen irodalmi alkotásból zenésítették meg vagy festették? stb.) A jövőben új rovatot nyitunk Édes anyanyelvünk (Mondjuk helyesen!) címmel. A jól működő faliújság az érdeklődés felkeltésének nem megvetendő eszköze. Rejtvényversenyeink a tanulók szép számát lázas kutatásra készíteti, nehezebb kérdéseknél a helyi általános iskola magyar szakos tanárait valósággal mozgósítják. A helyezetteket jutalmazzuk is.

Február 18-án iskolai nyilvánosságú rendezvényünk volt: irodalmi fejtörővel egybekötött szavalóest. Ezen meghívásunkra a mohácsi Kisfaludy Károly gimnázium irodalmi szakkörének három tagja is megjelent. (Velük állandóvá óhajtjuk tenni a kapcsolatot. A szakköri tagok által írt verseket kicseréljük mohácsi kezdeményezésre. A szavalóesten elhangzott verseket magnetofon-szalagra vettük, és elküldtük mohácsi barátainknak. Tervbe vettük, hogy a jövőben egy-egy közös estét rendezünk hol Mohácson, hol Komlón.) Fejtörőnknek csak fő kérdéseit említjük: Ki írta? (Nem szóban kellett válaszolni, hanem színes zászló lengetésével. Így nagyobb figyelemre készítettük a résztvevőt.) Idézen! (Egy megadott versből és egy megadott költő bármely verséből kellett idézni.) Ismeri-e az időmértékes verselést? (Adott verssorok elemzése.) Milyen irodalmi alkotásból zenésítették meg? (Egy jellemző részletet hanglemezzel mutattunk be.) Írjon verset! (Megadott címre és rímekre kellett rövid idő alatt verset írni. A címek tréfásak voltak.) Ha a versenyzők valamely kérdésre nem tudtak válaszolni, akkor a hallgatóság közül bárki felelhetett. A jó választ ilyenkor egy csokoládészelettel jutalmaztuk. Közben pedig az egyes kérdések között tíz szavalónk tizenkét szerelmi verset szavalt el két magyar, szovjet, francia, angol, német és olasz felosztásban. (Vörösmarty: A merengőhöz; Radnóti: Levél a hitveshez; Lermontov: Hagyj, ne fürkéssz; Jeszenyin: Bokraink közt; Musset: Agyó, Zsuzsanna!; Jammes: A ház rózsával lenne itt teli; E. Browning: Mondd újra; Lodge: Rozalinda madrigálja; Lenau: Vágy; Goethe: Vadrózsa; Petrarca: Ti sze-

rencsés füvek; Dante: Beatrice.) Ezt a műsorunkat este tízig tartó táncos össze-
jövételünkön tartottuk.

Ebben az évben is megrendeztük hagyományos szavalóversenyünket. Tizen-
nyolc tanuló nevezett be. A kötelező vers Ady: Az öreg Kúnné című költeménye
volt, majd egy szabadon választott verset mondták el. Az erre való felkészülés
természetesen önálló volt.

Május 1, a nemzetközi munkásság nagy ünnepe tiszteletére irodalmi pályá-
zatot írtunk ki vers vagy elbeszélés írására. Tárgya Komló élete, épülése, a bá-
nyászok élete, különös tekintettel Komló várossá alakulásának 10. évforduló-
jára. Ennek kiírója az iskolai KISZ-szervezet vezetősége és szakkörünk. A díjak
biztosítását mellettük a szülői munkaközösség is vállalta. Az első helyezett mű-
veket az Új Komlóban is megjelentetjük.

Szakkörünk munkájának legkevésbé kihasznált oldala az iskolán kívüli sze-
replés. Voltak ilyenek, de kellőképpen még nem kapcsolódtunk be a város kultu-
rális életébe. Felajánlottuk a helyi Bányász Rádió patronálását, de ennek meg-
nem valósulása nem rajtunk múlt. Mint az előző években, most is szerepeltek
szavalóink városi rendezvényeken. (November 7-én énekkarunk és szavalóink is.)
Májusban pedig az egyik komlói üzemben tartjuk összejövételünket.

Szakkörünk az iskola KISZ-szervezetének irodalmi szakköröként működik.
Benne elsősorban azok a tanulók tömörülnek, akik az irodalom szeretete mel-
lett tevékeny munkálói az irodalmi kultúra terjesztésének. Nem valami szektát
akartunk toborozni, hanem olyan szervezetet, amely kapni akar, de ad is. Egy
szakkör sikeres működésének legfőbb alapja az irodalmat szerető, lelkes, dol-
gozni akaró és tudó fiatalok csoportja. Szakkörünknek nincsenek létszámhatá-
rai. Rendezvényeinken igen sokszor szerepelnek nem szakköri tag, de érdeklődő,
munkát szívesen vállaló diákok is. Faliújságunk nem csupán a tagok fóruma, ha-
nem az egész iskoláé. A nyelvtanórákon felfedezett egy-egy ügyes stílusgyakor-
lat, irodalmi dolgozatok egy-egy sikerültebbje is kikerül arra. Néha egy cikk
megírására szándékosan nem szakköri tanulókat kérünk fel. A szervezést a tagok
végzik. Szakkörünknek van elnöke és jegyzője, akik szorosban együttműköd-
nek a KISZ-vezetőség kultúrfelelősével, és egymást segítve dolgoznak rendez-
vényeink sikeréért. Tehát az a célunk, hogy ne elszigetelt jelenség legyen az
iskola életében az irodalmi szakkör, hanem annak egyik szerves alkotója. Mun-
katerületet és munkalehetőséget akarunk adni tanulóinknak. Figyelmük és ener-
giájuk ilyen lekötése nevelési szempontból is figyelemre méltó. A közös munka,
a közös felkészülés valamilyen rendezvényre, a közös izgalom összeforrasztó
erővé, élménnyé válik. Megszokja a szereplést, az önként vállalt munkát, fel-
lépése biztosabb, határozottabb lesz – közösségi emberré válik.

A szakköri munkába való bevonáskor szem előtt tartjuk az is, hogy a tan-
uló egyéniségét is fejlesszük, s maga is fejleszthesse. Egy-egy előadásra való
felkészüléskor adott tanácsok, ötletek csak éppen a legszükségesebbeket nyújt-
ják, hogy minél több lehetősége legyen az önálló kutatásra, a jobb képességük-
nél az önálló véleményalkotásra. Amikor szavalóinkkal készülünk fel, az előre
kiadott verset az első próbán úgy hallgatjuk meg, ahogy azt a szavaló elkép-
zelte. Az előzőleg adott egy-két tanács, értelmezés alapján a tanuló képes arra,
hogy lényegében jó felfogásban mondja el a költeményt, s ezután kezdjük csak
csiszolni azt.

Évi programunk kialakítása mindig közös munka. Ennek legalább felét min-
dig a tanulók által felvetett kívánság megvalósítása teszi ki. Az egyes előadáso-
kat önként vállalkozók tartják meg. Ha azokon az előadó szemelvényeket akar

bemutatni, akkor ő maga kéri fel társait azok elmondására, és erre mindig szívesen vállalkoznak.

A tanulók ítéletének és ízlésének fejlesztésében is komoly szerepe lehet az irodalmi szakkörnek. Közösen meglátogatott filmelőadás vagy színdarab nyilvános megvitatásakor fel lehet használni az alkalmat, hogy alapot adjunk az értékelés készségének kialakításához. Egyébként igen kényes terület ez. Nem szabad az esztétika olykor merev szabályaihoz ragaszkodnunk. A mai ifjúság más igényű, másból indul ki véleménye megalkotásakor. Nem szabad akadémikus módon megállni a klasszikusoknál, és esetlegesen kisebb értékű, de az ifjúságot nagyon érdeklő műveket kézlegyintéssel elintézni. Miért? Mert tanulóink nagyobb része ezek iránt is érdeklődik. Ha megtanuljuk, hogy ezekről is komolyan alkossunk véleményt, ha ezeket mi is méltó témaként kezeljük, közelebb jutunk hozzájuk, s nem lesz akkor „kötelező” ízű, amit tőlünk hallanak. A kedves, naiv történetek közelállnak a diák változatosságot, érdekességet – mondjuk meg – romantikát kereső lelkivilágához. Ezek által tanulnak meg és szeretnek meg olvasni. Ezután lehet figyelmüket a mind komolyabb művek felé fordítani. Ilyen esetben elhangozhat a kérdés, mit olvassanak, mit „illik” ismerni a magyar és a világirodalomból. Ilyen kívánságnak megfelelően állítottunk össze egy jegyzéket, amelyet a faliújságunkra ki is függesztettünk. Jól eső érzés volt látni, hogy vannak, akik lejegyeznek onnan címeket, jóleső érzés, amikor a könyvtárban keresik azokat a műveket.

Érzésünk szerint a fiatalok szeretnek olvasni. Sok köztük az olvasott, csak... csak nem tud sokszor mit kezdeni ezzel az olvasottsággal. Nincs, aki érdeklődjék az iránt, nincs, akinek elmondhatja véleményét. Pedig hogy szeretnek vitatkozni! Egy-egy felvetett regény vagy vers szinte parázs vitát vált ki, sikerebb irodalmi ankét kerekedik belőle, mint amit előkészítettünk. Szakköri üléseken, amikor befejeződik a hivatalos program, egy ilyen ötletszerű téma remekül megteremti az „irodalmi élet” hangulatát.

Néhány gondolat, amit töredékében megvalósítottunk. Külön tanulmány tárgyát képezhetné az irodalmi szakköri munka lehetőségeinek, módjainak, céljainak feltárása. Amikor mi ezeket és így valósítottuk meg, nem rendszertelenek akartunk lenni, hanem a változatossággal, a lehetőségek megcsillántásával vonzóvá akartuk tenni működésünket.

Végül néhány szót terveinkről. Munkánkat a megkezdett alapon óhajtjuk folytatni. A tanulók kívánságára többször teszünk majd kirándulást a zene és a képzőművészet területére. Legtöbbet az iskolán kívüli szereplés terén szeretnénk javítani. Úgy érezzük, nagyobb mértékben kellene bekapcsolódnunk városunk kulturális életének vérkeringésébe. Gondoltunk arra is, hogy az itt élő idős bányászokat felkeressük, és bányászmeséket, dalokat gyűjtünk össze. A tagok már felkerestek azzal is, hogy indítani kellene egy sokszorosított iskolai újságot. Jövőre a József Attila Olvasómozgalom aranyfokozatára nevezünk be, mivel az idén az ezüstoffozat megszerzését tűztük ki célul. Bízunk abban, hogy sikerül is megvalósítani ezeket, és még sok más elképzeléssel tesszük érdekessé, színessé munkánkat.

Ez a rövid kép is mutatja, mennyi lehetőség van. Igyekeztünk ennek kis részét kiaknázni, és képességeink, lehetőségeink segítségével kulturális életet teremteni ifjú iskolánkban. Ha nem is sok, amit tettünk, mégis úgy érezzük, ez is egy téglá szocialista kultúránk építésében, ez is egy győzelmes harci területe kultúrforradalmunknak.

BALAJTHY MIKLÓS:

A szertárfejlesztésről

A szertárfejlesztő mozgalom országos visszhangra talált. Igen sok helyen megindult a komoly munka. Hiányos szertáraink kiegészítődtek a tanulók által készített, begyűjtöt komoly eszközökkel. Mindez kétszeresen értékes: felhasználásra került a tanulásnál, de nem kevésbé figyelemre méltó az a körülmény sem, hogy a tanuló munkája van benne. A mozgalom végrehajtása egyúttal a fizika-tanítás célkitűzéseit is szolgálja.

A szakköri munka keretében fizikai szemléltetőeszközöket készítettünk az elektromosságtan tanításához. Ezeket az elektromosságtan tanításában mind a bemutatásban, mind a tanulókísérletekben eredményesen fel tudtuk használni.

Az adottság a feladatok megoldásához sok és egyúttal kevés volt. Gondolatban, tervben nem volt hiány. Ellenben az anyagbeszerzés nehézséget okozott. Nem ismertünk akadályt, felkutattuk az elfekvő anyagot. Pénzt keveset, mondhatnám filléreket költöttünk.

Az eszközök alapjának ragasztott lemezt használtunk, melyet a helybeli bútorgyárból vettünk hulladékáron. Minden egyes alaplapot a lap alsó részéhez ragasztott kerettel erősítettünk meg. Ezáltal tetszetős és teherbíróbb lett. Nem feledkeztünk meg a csinosításról sem: lecsiszoltunk és bepácoltunk minden egyes darabot. Komoly munkát jelentett ez a szakköri tagoknak, mivel az összes szükségletet egyszerre készítettük el. Vezetéknek műanyagszigetelésű többszálás anyagot használtunk. A szabvány rajznak megfelelően épített áramkörök a barna alapon jól láthatók lettek. Felhasználtunk még vezetéknek zománcozott és zománcozatlan rézhuzalt is. Ezeket selejt anyagként kaptuk. Alkalmaztunk még vezetékeknek, csatlakozóknak, egyéb rugalmas részeknek 10 mm széles elég kemény ládapántot is. Az egyes elemek felerősítésére használtunk bőrszegecset. A zsebizzók részére a foglalatokat részben vásároltuk, részben készítettük. Az egyes csuklós alkatrészek összefogására bőrszegecset, illetve szeget alkalmaztunk. Egyéb rögzítésnél forrasztottunk. Itt nagy hasznát vettük az iskolánál rendszeresített áramátalakító berendezésnek. 16 voltos egyenárammal dolgoztunk. Forrasztópálcának kb. 2,5 mm-es rézhuzalt és zseblámpaelem szénrúdját használtuk. Gyantatöltésű forrasztóónnal nem okozott különös nehézséget a végek leforrasztása. Az előre elkészített szerelőlapon a szükséges fúrásokat a gyakorlati foglalkozásoknál használt árral végeztük, nagyobb átmérőjű lyukakat kézi fúrógéppel. Az áram levezetése részére az alaplapon ládapántból

készült füleket helyeztünk el. Ide az áramforrást méteres darabokban kapható lágy műszerzsinórral kapcsolunk krokodilcsipeszek segítségével. A csatlakozó nagy felületen van ellenállás, az érintkezéseknél kicsiny, zavar ebből kifolyólag nem volt. Áramforrásunk részére állványt készítettünk. Ezzel elejét vettük a feldőlésének és egyéb zavaró körülménynek.

A ládapántot fűrészlemezéből készült lyukasztó, ólomtömb, kalapács segítségével lyukasztottuk ki a szegecs részére. Szeg számára készült lyukat árral készítettük. Ennyit az anyagról, megmunkálásáról, szerszámról. Az egyes eszközöket több példányban készítettük, fontosabbakból 20-at is.

A tanulókísérleteknél minden tanuló kezében ott volt az általa készített eszköz, amelynek szerkezetét, működését már ismerte. Ez nagy segítséget adott mind a tanulóknak, mind a nevelőnek.

A következőkben, néhány elkészített eszközt ismertettek. Készítettünk pillanatkapcsolót ládapántból. Formája, működése közismert. Az áramjelzőnk 10 mm széles cinkszalag körvezetéből készítettük. Átmérője kb. 9 cm. Mágnes-tűje selyemszálon lóg. A készülék igen érzékeny. Az áramjelzőhöz áramfordítót készítettünk, amely 2 kar egyszerre való elmozdításával megfordítja az áram irányát. A jobbkézzabályt ennek segítségével a tanulók könnyen begyakorolták és azt adott esetben ügyesen alkalmazni is tudták.

A három áramkörre épített áramkör-átváltót kitűnően alkalmaztuk az akkumulátor tanulásakor. A karok elfordításával kikapcsoltuk az áramforrást és egy zsebizzót kapcsolunk be az igazoláshoz, további elfordítással kisütöttük az akkumulátort.

Említésre méltó a villamos csengőnk. Kalapács, szaggató ládapántból készült. Az elektromágnesben csavar vasmagot alkalmaztunk. A vezetékek a szerelőlap felszínén helyezkednek el. Jól szemlélhető a barna alapon a fehér vezeték.

Pontosan működik az egy és két áramkörre tervezett relénk. Az elektromágneses megoldása azonos a csengőével.

Szemléltetésre kiválóan alkalmas a közös szerelőlapon elhelyezett 3 párhuzamos és 3 soros kapcsolású izzólámpa. A két kar egyidejű elforgatásával a (soros) párhuzamos kapcsolású lámpák kialszanak és kigyulladnak a soros kapcsolású lámpák. A két kapcsolási mód ellentéte szembeszökő.

Áramkör-kapcsolót építettünk soros és párhuzamos kapcsolásra. A szerelőlapon elhelyezett izzólámpa tájékoztat a kapcsolók működéséről. Párhuzamosan és sorosan elrendezett ellenállásokat szerkesztettünk ellenálláshuzalból és grafitból. A szerelőlapon elhelyezett lámpa fénye mutatta a kapcsolások eredményét.

Az ellenálláshuzalból készített koros ellenállásunk is nagyon demonstratív jellegű. Az ellenálláshuzalt a készülék hátlapján helyeztük el, melynek rögzítésére és a csatlakozó felület kialakítására kiválóan alkalmas a bórsegecs.

A fizikatanítás jártasságot követel a fizikai eszközök kezelésében. Ennek a követelménynek könnyen tehetünk eleget a kísérleti eszközök megépítésével és működésével. Egyúttal a tanulók jártasságot is szereznek a problémák megoldásában. Fejlesztjük a pontosságot, munkaszeretetet, önállóságot. Ezzel is a fizikatanítás célkitűzéseit szolgáljuk. Módot találunk az általunk készített szemléltető eszközök használatánál az okozati összefüggések felismerésére, a tudományos, dialektikus—materialista szemlélet kiépítésére.

A szertárfejlesztés fontos a munkánkban. A mozgalom tényezői részben bennünk vannak. Ezekkel rendelkezünk. A külső tényezőket felismerjük, a gátló akadályokat leküzdjük.

Kutassunk az elfekvő anyag után! Használjuk fel az anyagot a legcélszerűbben! Leleményességgel, ügyességgel, munkánk szeretetével, jó szervezéssel meglepő eredményt érhetünk el. Törekedjünk munkánkban a célszerűség mellett a csinosásra is. Merítsük ki tanulóink kísérletező kedvét és vállalkozó szellemét. Segítséget nyújthatnak az anyag beszerzésében. A szertárfejlesztő mozgalom tanításunk fontos támasza. A szemléltetés megkönnyíti mind a tanuló, mind a nevelő munkáját. A kollektíven elkészített szemléltető eszköz ennél is többet nyújt.

TAKÁCS JÓZSEF:

A falusi előadói munkaközösségekről

Manapság mind több és több szó esik népművelők között az előadói munkaközösségekről. Kulturális fejlődésünk sürgetően veti fel az előadói munkaközösségek megoldásának szükségességét. 1960. őszén a Baranya Megyei TIT is megoldást keresett a gyakorlati megvalósításra. Hogy miért csak 1960. őszén? Azért, mert a baranyai ismeretterjesztés és a TIT kiterjedésének forradalmi időszaka volt ez az esztendő. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése új kulturális feladatokat teremtett falun. Egy sor elvi és gyakorlati kérdésre kellett sürgősen választ adnunk a társadalmi átalakulásban, a régi és az új harcában. A döntő „igen” elhangzása után a korábbi, pszichológiailag érthető tartózkodás, intenzív társadalmi aktivitásba csapott át. A minden után érdeklődés, a semmiből kimaradni nem akarás kezdett jellemzője lenni falusi kulturális életünknek és ezen belül az ismeretterjesztésnek. Ezt igazolja, a sok közül kiemelve, Felsőszentmárton példája. Ebben a faluban hosszú ideig nem tudtunk közönséget biztosítani. A szervezés befejezése után az egész falu megváltozott. A komor, hallgatólag emberek felszabadultak, kíváncsiak, beszédesek lettek és egyakarattal fordultak a „hogyan tovább?” kérdése felé. Így került sor a „Termelőszövetkezeti tagok jogai és kötelességei” című előadás megtartására, amelyen több mint 400 szövetkezeti tag vett részt, és majdnem négy órán keresztül, éjszakába nyúló vitákkal formálgatták holnapjukat. Ezek a kérdések túlnőttek az egyén anyagiakat hajszoló kíváncsiságán, és a közös elhatározás és akarat kovácsolójává váltak.

Egy példából is látható, hogy a vívódás lekötötte energia a hasznos művelődés felé fordult. Hogy ez mennyire így van, érdemes elővenni a megyei tanács 1960. évi statisztikáját, mely a megtartott előadásokról ad számot; elmondja, hogy 5055 előadás került megtartásra 231 000 hallgató előtt. Ha a TIT elmúlt esztendei statisztikáját megnézzük, azt tapasztaljuk, hogy a megtartott előadásoknak mintegy 40%-át már TIT-előadók tartották, akik a falusi előadói munkaközösségekbe kezdtek szerveződni.

A vidéki érdeklődéssel párhuzamosan kezdett jelentkezni a falusi pedagógusok és más értelmiségiek ismeretterjesztő népművelési tevékenység iránti érdeklődése és aktivitása. Ez lehetővé tette a TIT járási szervezeteinek megerősítését. Az önként vállalt munka lendülete forradalmasította a TIT-et, mert két-három hónap leforgása alatt több mint 600 új falun lakó értelmiségi kérte felvételét a TIT-szervezetekbe.

Megszületett tehát a természetes érdeklődés kielégítésének feltétele: az előadógarda, amely szervezeti formát igényelt ahhoz, hogy tevékenységét megkezdje.

A szervezett forma kialakításához volt már tapasztalatunk, hiszen az 1958/59-es népművelési időszakban kísérleti jelleggel létrehoztuk az első TIT körzeti előadói munkaközösségünket Magyarmecskén. A körzeti előadói munkaközösség öt község értelmiségét foglalja magában, tematikai megbeszéléseket, előadói konferenciákat tartottak és bevezették a körzeten belüli előadó-cserét is. Magyarmecske körzeti székhely lett, és alkalmanként egy-egy körzeti jellegű nagyelőadást rendezett, amit megyei előadó tartott és a hallgatóság nemcsak a községből, hanem a körzethez tartozó más községekből is verbuválódott. Az ilyen előadásokon jelen voltak a körzethez tartozó értelmiségiek is, akik a megtartott előadás után vitakoztak, beszélgettek a hallottakról. 1959 tavaszán az ürrepülésről szóló előadás után az éjfél vitatkozásban találta a lelkes előadói munkaközösségi tagokat, akik a vita befejeztével kerékpáron tértek haza.

Társulati tagságunk felszaporodásával megerősödünk, az egész megyét átfogó szervezetté váltunk. Új tagjainkat először a járási politikai, mezőgazdasági egészségügyi, valamint társadalomtudományi és természettudományi szakosztályunkba tömörítettük. Az adottságok kényszerítették bennünket arra, hogy járási székhelyeken összevont szakosztályokat hozzunk létre, hiszen a járásokban átlagosan 90–95 TIT-tagunk volt, akik képviselték ugyan mind a 16 tudományágot, amelyeknek Pécsen önálló szakosztályuk volt. Mégsem lett volna helyes, ha pl. a járásban található néhány fizikusból önálló szakosztályt szerveztünk volna. A járási összevont szakosztályok tagjai egyben tagjai a megyei székhelyen levő illetékes szakosztálynak és az onnan kapott útmutatásokat is érvényre juttathatják munkájukban.

Szükséges volt a szervezeti felépítésről beszélni, hogy elhelyezhessük a körzeti előadói munkaközösségeinket a maguk helyére. Ezek tagsága tagja a járási szakosztálynak; részt vesznek a járási szakosztály előadói konferenciáin, vitáin, megkapják az országos, illetve a megyei szakosztály által készített előadásvázlatokat, segédleteket és ezek alapján végzik előadói körzetükben a saját tudományáguknak megfelelő tudományos ismeretterjesztő tevékenységet.

Régebben a legvegyesebb tematikájú előadásokat is sokszor az egy, esetleg kéttanerős iskola, néha alsótagozatú nevelője volt kénytelen megtartani, mert segítséget sehonnan nem várhatott. Jószándékkal és becsülettel tartotta meg előadásait, azonban ezekkel az előadásokkal nem mindig érthette el azt a célt, hogy tudományos érvekre támaszkodva megmagyarázza a politikai és gazdasági élet jelenségeit, a környezetben végbemenő változásokat. A szakterület alapos ismeretének hiánya gátolta ebben.

Ma már a korszerű ismeretterjesztésnél a tudományos felkészültség, a termékeny vitakészség döntő tényező. Egy mohácsi előadáson a rakétatechnikáról beszélt egy előadó, akinek ismeretei nem terjedtek túl azon a tájékoztató füzetben, amit rendelkezésére bocsátottak. Amit elmondott, nem volt rossz; a baj akkor kezdődött, amikor a hallgatók olyasmik után kezdtek kíváncsiskodni, ami nem volt a füzetében. Amikor a rakéta hajtóanyagáról volt szó, más kérdések mellett, egyetlen mentsége maradt csak, feljegyezni a kérdéseket, hogy majd megválaszolja azokat. Az előadó felkészültségéről ilyenkor hamar formálódik elmarasztaló véleménye a hallgatóságnak, s a következő előadásra nem tartja érdemesnek ideje feláldozását. Ezek az előadások kellemetlen helyzetbe hozzák

az előadót, lejárattják az előadások tekintélyét és nem érik el azt a célt, amiért tulajdonképpen rendezték.

Ez csak egy példa a sok-sok esetből. Remélhetőleg ezek az esetek az előadói munkaközösségek létrehozásával mindjobban csökkenni fognak majd, és lassan emlékké válnak.

A fentiekén túlmenően is több okunk volt a körzeti előadói munkaközösségek létrehozására.

1. A munkába bevont falusi értelmiségiek részére

- a) előadói konferenciákon, amelyek megyei, járási és körzeti szintűek, lehetőséget biztosítunk politikai, szakmai ismereteik bővítésére, egy-egy tudományos kérdésben helyes álláspont kialakítására, hiszen ezeket a konferenciákat a legjobban felkészült szakembereink vezetik. Bibliográfiai és szemléltetési tanácsokkal könnyítjük felkészülésüket, előadásaik érdekesebbé és korszerűbbé tételét,
- b) baráti találkozókon lehetőséget biztosítunk társadalmi életüknek fokozottabb kibontakoztatására, mert ma még nem ritka az a jelenség, hogy orvos az orvossal tart baráti kapcsolatot, még akkor is, ha három falu választja őket el egymástól, a pedagógus a pedagógussal, a gazdász a gazdással barátkozik, családi kapcsolatot tart, de egyébként kapcsolatuk eléggé formális, hivatalos. Ez lehetetlenné teszi az egymás munkássága iránti közelebbi érdeklődést, a látókör tágulását és akarva-akaratlanul szakmai korlátokon belül tartja az értelmiségieket. Ma, bármely területen is dolgozik egy értelmiségi, az élet ezer szála kapcsolja napi tevékenységét a másik munkájához.

2. Be kellett vonni munkánkba a falun élő értelmiséget, melynek következtében:

- a) lényegesen csökkentettük a közlekedési eszközök hiányából fakadó nehézségeinket;
- b) közelebb kerültünk tematikailag és módszertanilag is a falusi hallgató-sághoz;
- c) majdnem felére csökkentettük az egy előadásra jutó tiszteletdíj összegét. Így elértük, hogy az eddigi 90–95 forintos vidéki előadások költsége alig haladja túl az 55 Ft-t, s így meglévő anyagi kereteinkből előadásaink számát majdnem megkettőzhetjük.

Hidason körzeti előadói munkaközösséget szerveztünk. A falu értelmiségét a művelődési otthonba hívtuk megbeszélésre, és érdekes jelenséget tapasztaltunk. Egymásután érkeztek a meghívottak, bemutatkoztak egymásnak. Amikor megkérdeztem az egyik mérnököt, hogy „nem ismerték eddig egymást?” elmondta, két éve lakik a faluban, látásból ismerte is azt, akinek bemutatkozott, tudta róla, hogy a brikettgyár mérnöke, de még nem volt alkalmuk találkozni, mert ő bányamérnök. Ez az egy példa és száz meg száz eset, azt mutatja, hogy az értelmiségiek társadalmi élete zárt, és kibontakoztatása segítséget igényel.

Ezt a segítséget is meg kell adni a körzeti előadói munkaközösségnek.

A falusi előadói munkaközösségek tudományos ismeretterjesztő munkánkban most formálódó, alakuló legfrissebb hajtásai. Működésünk gyakorlata nem kialakult, szinte az előadói munkaközösség vezetőjének jártassága és ötletessége határozta meg az eddigi tevékenységet. Igaz, jelentek meg módszertani levelek, útmutatások, amelyek azonban vagy nem általános tapasztalatra támasz-

kodtak, vagy pedig élethez nem közelálló elméletieskedésen alapultak. Az előadói munkaközösségek működésének módszereit a mindennapi élet igényeihez alkalmazkodva alakíthatjuk ki.

Baranyában jelenleg 67 körzeti előadói munkaközösséget tartunk nyilván, amelyekben, mintegy hat-hétszáz TIT-tag tevékenykedik. Ezek a körzeti előadói munkaközösségek szervezeti keretet biztosítanak a tudományos ismeretterjesztésnek és az értelmiség nevelésének. Újkeletűségük azonban sok problémát okoz járási és megyei szervezeteinknek. Józszándékú, dolgozni akaró értelmiségiek szervezeti keretbe való tömörítéséről van szó, amely szervezeti keret megfelelő tartalommal való megtöltése megkívánja az elvi és módszertani segítséget, útmutatást, az állandó törődést, irányítást, amelyre bizony a megyei szervezet munkatársai nagy áldozatok árán is nehezen képesek. A társadalmi instruktorok működése és patronálása sem végleges megoldás, átmenetileg azonban nagy segítséget jelent.

A közelmúltban megtartott járási közgyűlések képet adtak a járásokban működő körzeti előadói munkaközösségekről és azt igazolták, hogy ezek nagy többsége, 60–70%-a, derekasan dolgozik, de van közöttük olyan is, amely alig végez számottevő munkát. Az 1961/62-es ismeretterjesztési időszakban kell megoldanunk a körzeti előadói munkaközösségek tartalmi munkájának továbbfejlesztését.

A tudományos ismeretterjesztés korszerű igényeinek akkor tesznek eleget a körzeti előadói munkaközösségek, ha az előadók szakképzettségüknek megfelelően tartják meg előadásait. A fizikus a fizikáról beszél, de a körzetéhez tartozó községekben is tart előadásokat, figyelembe véve a hallgatóság összetételét, ismeretanyagát. A magyarszakos az irodalomról beszéljen és így tovább. Furcsán hat egyik munkásszállási esetünk, amikor az irodalomszakos tanár a fájdalommentes foghúzásról tartott ismeretterjesztő előadást, amely legjobb esetben gyakorlati tapasztalatokra és nem a tudományosságra épülhetett.

A sásdi körzet, amelyhez 16 község tartozik, az elmúlt esztendő ismeretterjesztési munkájának beindításakor munkaterv egyeztetésre hívta össze a népművelési ügyvezetőket. Az előadói munkaközösség elnöke a tervegyeztetésen a következő módszert alkalmazta. Először megállapította, hogy a 16 községben hány fizikai előadást terveztek. A körzet községeiben volt két fizikus TIT-tag, akik között az előadásokat téma és az előadást kérő községek szerint felosztotta. Sorra következett az irodalom, az egészségügy, az agnorómiai téma és így tovább. Pár órát igaz, igénybevett az egyeztetés, de minden témára megkerült a legjobb szakember. Az előadások és községek felosztása után megbeszélték az előadók szállításának kérdését is, mivel 16 községet magába foglaló nagy körzetről volt szó. Előkerültek a gépkocsival, motorral rendelkező tagok, akik az előadók szállításában módjában is megegyeztek. A megegyezést megkönnyítette, hogy még az áprilisban megtartandó előadásoknak is meg volt határozva a dátuma.

A sásdiak által kialakított módszer követendő példa, segíti a korszerű tudományos ismeretterjesztést. A tervegyeztetést megelőzően az előadói munkaközösség tematikai javaslattal szolgált a községi tervek elkészítéséhez a helyi gazdasági adottságok, az emberek érdeklődési körének figyelembevételével. Az összeállított előadás-tervezetet megbeszélte a népművelési bizottság és legtöbb esetben a községi tanács végrehajtó bizottsága hagyta jóvá. Ezzel a községi tanács felelőssége is megnövekedett az ismeretterjesztés területén.

Az előadói munkaközösségek azért jöttek létre, hogy tudományos ismeretterjesztő tevékenységet végezzenek, kielégítsék körzetük előadás-igényeit, de ezen belül segítsék a koordinálást is. A tömegszervezetek a Megyei Pártbizottság Művelődésügyi Bizottságának segítségével a koordináció érdekében megyei szinten sokat tettek, azonban a tömegszervezetek helyenként nem követték a megyei útmutatásokat s nem egységes községi ismeretterjesztési terv alapján végezték munkájukat. Ezzel gátolták a fejlődést, az egységes népművelés és ezen belül az ismeretterjesztés kialakulását, sikeres végrehajtását.

A Megyei Pártbizottság és a Megyei Tanács az 1960/61-es évben a hallgatóság mozgósításáért a tömegszervezetek, a jól felkészült előadó biztosításáért pedig a TIT-tet tette felelőssé. Ez az intézkedés elősegítette az előadói munkaközösségek munkájának beindulását, és alapot biztosított az ismeretterjesztés széleskörű kibontakozásához, az időben való tervezéshez is. Az 1961/62-es év ismeretterjesztő tevékenységének tervezése megyénkben már júliusban megkezdődik és szeptemberre befejeződik. Ez biztosítja, hogy járási és körzeti előadói munkaközösségeink felkészülhessenek, és zökkenők nélkül kezdhessék meg az évet.

A TIT megyei szakosztályai a közgyűlések befejezése után, vagyis április 30-a után megkezdik tematikai tervezésüket és javaslataikat még a nyári szünet megkezdése előtt eljuttatják a járási TIT-szervezetekhez és a körzeti előadói munkaközösségek vezetőihez, hogy a községi tervek kialakításánál segítségül szolgáljanak. Bízunk abban, hogy a jó előkészítés az eddig szerzett jó tapasztalatok általánossá válása meghozza eredményeit az 1961/62-es népművelési évadban.

A művelődési házak területi munkája

Mezőgazdaságunk szocialista átszervezése, parasztságunk egyre fokozódó kulturális érdeklődése, a város és falu közti kulturális válaszfalak ledöntése művelődési házaink fokozottabb területi munkáját kívánja. Eddig művelődési házaink nagy része túlságosan befelé fordult, munkájának fokmérőjét a saját falain belül végzett program megvalósításában látta. A társadalmi fejlődés mai helyzetében azonban ez nem lehet elég, a kultúra nem szűkíthető le egy adott intézmény kisebb rétegére akkor, amikor peremvidéki, vagy eldugott községekben mostohább körülmények között élő emberek azt éppen úgy igénylik.

Számos példa igazolja, hogy a házon belül csekély érdeklődőt vonzó program kint a területen milyen nagyszámú látogatót mozgósított. A 36 házból álló Sáripusztán pl. az éjjeli ór kivételével a település apraja nagyja mind ott szorongott a kultúrteremben a siklósi színjátszók bemutatóján, s az „Utolsó mohikán” azóta sem élt még meg olyan hatalmas sikert, mint ezen az előadáson. A szigetvári tapasztalatcserén, ahol a művelődési ház igazgatók a Népművelési Tanácsadó rendezésében vitatták meg a művelődési házak területi munkáját, számos felszólaló igazolta, hogy milyen komoly sikert hozott egy-egy báb, vagy színjátszócsoport, énekkar vagy táncsoport vidéki vendéjátéka.

Számos művelődési ház él már a lehetőségekkel: régi és bizonyos fokig elkenyézett közönsége helyett friss, szomjas nézőseregnek adja át a művészet szépségeit. A mohácsi színjátszók több mint 100 előadást mutattak már be a járásukhoz tartozó községeknek; a szigetvári és sellyei bábcsoport a mágocsi, szigetvári és komlói énekkar, a mohácsi zenekar, a sumonyi és versendi táncsoport rendszeresen látogatja a környező falvakat. S azon a hatáson is érdemes elgondolkozni, amit az ilyen vendégszereplések a nézőközönségen túl, magukban a szereplőkben alakítanak ki, s hozzásegítenek művészi fejlődésükhöz, látókörük bővítéséhez.

A művelődési házak területi tevékenysége azonban nem merülhet ki a csereműsorok lebonyolításában, vidéki vendéjátékban. Kétségtelen, hogy a pusztaszereplés is sok pozitívummal jár, de mennyivel többet jelent, ha módszertani és a mindennapi munkában is kamatoztatható elvi és gyakorlati segítséggel párosul. Mennyivel hasznosabb, ha egy ilyen szereplési alkalmat tapasztalatcserével kapcsolnak össze, ahol a művészeti csoportvezetők és a szereplők is kicserélhetik gondolataikat. A siklósi Gerencsér Sebestyén művelődési ház pl. igen helyesen használta fel bábcsoportok tapasztalatcseréjére az Állami Bábszínház siklósi vendéjátékát, amikor lehetőséget adott arra, hogy a járás bábosai a hivatásos bábművészekkel vitassák meg szakmai problémáikat.

A helyes falusi műsorpolitika kialakítása terén rendkívül komoly feladat hárul a járási és kiemelt művelődési házakra. Nemcsak példájukkal, de tanácsaikkal, ajánlásaikkal is nagyon sokat segíthetnek a darabválasztásoknál. Már több művelődési ház (Mohács, Sásd, Siklós, Szigetvár) rendelkezik komoly színűtárral, s folytat rendszeres színműkölszöszést. S nem ártana, ha a siklósi és szigetvári művelődési házak példájára díszletek, illetve ruhák kölcsönzésével többen is segítenék kevésbé tehetősz művelődési otthonaikat.

A Kulturális Seregszemle kiváló lehetőséget nyújt a művelődési ház igazgatóknak arra, hogy lemérjék az egyes csoportok erejét, képességeit. A bemutatók, mintegy alapot nyújthatnak a további foglalkozásoknál a mit és hogyan kérdéssére. Helyes, ha a művelődési ház művészeti csoportjainak egyes bemutatóira meghívják a falusi művészeti csoportok vezetőit s az sem volna hiabavaló fáradság, ha alaposan előkészített próbák megtekintésén keresztül ismertetének meg velük azt a folyamatot, míg egy darab előadásáá érik.

A tsz-parasztok művészeti nevelésének és mégjobb munkára serkentésének egyik hasznos epizódja, amit a szigetváriak alkalmaznak: jutalom színház-jegyeket adnak ki az arra érdemes tsz-dolgozóknak. Ezzel az eszközzel már eddig is több olyan személyt indítottak el a művészet megismerése felé vezető úton, aki életében még sohasem látott színházat.

Ahhoz, hogy járási és nagyobb művelődési házaink eredményesen tudják növelni hatókörüket, elengedhetetlen, hogy ismerjék a körzetükbe tartozó községek igényeit, terveit, lehetőségeit.

Nagyon helyes tehát, hogyha vidéki kiszállásaiknál olyan módszeresen járnak el, mint a szigetvári művelődési ház igazgatója, aki a fentiekén túl a tervkészítéstől és a gazdasági kérdések vizsgálatától kezdve mindig apró részletességgel tájékozódik valamennyi tartalmi-módszertani problémáról is. Csakis ezek ismeretében válhat valóban hasznossá a segítő munka.

Természetes, hogy addig, amíg teljesen ki nem épült az adott művelődési ház belső élete, hatékony segítséget másnak sem fog tudni nyújtani. A függetlenített apparátusz egymaga nem lesz képes a vidéki munkával rá háruló feladatok ellátására. Ehhez a legteljesebb együttműködést kell biztosítania a társadalmi és tömegszervezetekkel s olyan hozzáértő személyekből álló, széleskörű aktívahálózatot kell kiépítenie, melynek tagjai egyenként képesek foglalkozni egyes művészeti csoportokkal, szakkörökkel. A sásdi művelődési ház már szép eredményeket tud felmutatni ezen a téren. Szakkörvezezőiből az elmúlt ősz folyamán egy szaktanácsadóit csoportot hozott létre. A foto- és kézimunka szakkör, az irodalmi színpad vezetője és a néprajzi szakelőadó rendszeresen látogatta és patronálta az egyes falusi köröket, a helyszínen adott segítséget munkájukhoz. Közös megbeszéléseken vitatták meg és hasznosították tapasztalataikat.

Komoly szakelőadóit hálózat nélkül nem válhatnak művelődési házaink módszertani központokká. Márpedig a végső cél, hogy a népművelés minden ágában — így a tudatformálás szempontjából legfontosabb ismeretterjesztés területén is — módszerbeli és szakmai segítséget is tudjanak adni.

Legtöbb helyén művelődési házaink adnak helyet az előadóit munkaközösségeknek, Sellyén, Siklóson és Szigetváron önálló munkaközösséggel is rendelkeznek. Lényeges azonban, hogy ne csak formai keretet adjanak számukra, hanem szemléltető táruk létrehozásával segítsék is munkájukat. Erre is van követtendő példa: Sásdon, Mohácsön, Szigetváron, Sellyén vetítógép, talajvizsgáló laboratórium, magnetofon, szakköri felszerelés és tablók rendszeres közreadásával segítik őket.

Az ismeretnyújtás igen fontos eszközével, kiállítások rendezésével és azok vándoroltatásával is rendkívül sokat tehetnek falvaik művelődéséért. A sásdi és sellyei művelődési ház fotoszakköre pl. járási fotopályázatot hirdetett s a legjobb képekből összeállított kiállítást a járásban vándoroltatni fogja. A sásdiak a vásárosdombói szakkörrel közösen elkészítették a Vásárosdombó és termelőszövetkezete történetét és eredményeit bemutató több tablós kiállítást s azt 3 községükben mutatták be. A mohácsi bélyeggyűjtő kör kiállítása a járás községekben minden bizonnyal sok hívet toborzott a bélyeggyűjtők táborába. Számos szép példája van annak, miként lehet és kell segíteni a falusi kiállításokat. Ugyanakkor a falusi kiállítások járási székhelyen történő bemutatója — nemcsak a járási művelődési házat segítheti célkitűzései elérésében, de a kiállító falut is további kezdeményezésekre serkentheti.

Az ismeretterjesztő és művészeti szakkörök támogatására is számtalan lehetőség nyílik, ha a járási szakkörvezetők nem restek vállalni az utazással járó fáradságokat. A bolyi rádiós kör aligha érhetett volna el olyan szép eredményeket a gyakorlatban már jóval előttük álló mohácsi kör patronálása nélkül; a szentlászlói kézimunka körben is hálával gondolnak a szigetvári szakkörvezető látogatására, aki oly sok új öltési móddal és szűrűpárnák elkészítésével ismertette meg őket. Ibfán is a járási szakelőadó látogatása után lendült fel a báb-szakkör tevékenysége, előadásokhoz bábukat is kaptak a járási művelődési háztól. A siklósi művelődési ház a jelenlegi motoroskör befejezése után egy területi jellegű kör beindítását tűzte ki célul, kizárólag a környező falvak fiataljai számára.

A népművelés egyéb területein is: a klubok létrehozásában, tartalommal való megtöltésében, a gyermekfoglalkoztatások területén, a gazdasági munkában — hogy csak néhányat említsünk — szinte kínálkoznak a lehetőségek a tanácsra és segítségre. A szigetvári művelődési ház a községi művelődési otthon igazgatóknak bemutató gyermekfoglalkoztatást rendezett, ismertette a legötletesebb társasjátékokat, azok elkészítési módját. Sásdon és több helyütt a pénzgazdálkodás egységesítése és megkönnyítése céljából értekezletet tartottak s tájékoztatták a művelődési otthon igazgatóját a KK. betétkönyvekkel és SZTK-val kapcsolatos vitás kérdésekről.

A belső tevékenységén kívül a terület kulturális igényeinek kielégítése is nehéz feladat. De helyes munka megosztás, hozzáértő, segítőkész szakemberek és a társadalmi, valamint tömegszervezetek összefogásával megvalósítható. A befektetett munka nem vész kárba, sokszorosan visszatérül az eredményekben s azokban a bensőséges kapcsolatokban, melynek egy példája a szigetvári énekkar szentlászlói vendégszereplésekor született.

Az előadás hatására nemcsak a dalos élet lendült fel ismét Szentlászlón, hanem a hangverseny utáni bensőséges ismerkedési esten elhatározták, hogy a két énekkar közös nagy nyári kirándulást szervez. Csak egy hangverseny — és mégis mennyivel közelebb jutott egymáshoz a járási székhely és egy kis falu.

Szemléltetés az ismeretterjesztésben

Már igen régen közismest Comenius tétele: „Semmi sincs az értelemben, ami nem volt előbb az érzékletben”. Pavlov már tovább jut, kísérletekkel bizonyítja be, hogy a második jelzőrendszer az érzékelésre és az észlelésre épül. Nem kétséges ma már a megismerés folyamatában az *eleven szemlélet* hatalmas szerepe. Az emberek többsége vizuális típusú, előbb fogja fel és sajátítja el a szemmel érzékelhető dolgokat, mint a szavakba burkolt, elvont fejtegetést.

Érthető, hogy a szemléltetés az iskolai oktatás folyamatában is rendkívül komoly szerephez jutott s míg metodikája többszáz éves tapasztalatokra támaszkodik, addig a felnőttek közötti ismeretterjesztés szemléltetésének tapasztalatai alig pár évek.

De nem csupán a tapasztalatok hiánya okoz problémákat, hanem az a tény is, hogy előadóink egy része nem tud különbséget tenni az iskolai és a felnőtt módszerek között.

Nem veszi figyelembe például azt, hogy a felnőtt lényegesen több tapasztalattal rendelkezik, mint a gyermek, ugyanakkor azonban ismeretei inkább bizonyos területre koncentrálnak. (Legtöbbször ami munkájával függ össze.) A dolgokat funkciójában szemléli: a gépet, hogy milyen feladat szempontjából készült; a földművest is elsősorban azért érdekli a növények tulajdonságai, hogy eredményesebben termelhesse, stb. Az ismeretek szélesítésénél sokaknál merev falat kell előbb lerombolni. Aki évekig kisparcellán dolgozott, termelési tapasztalatainak teljes átrendezésével lesz csak képes a nagyüzemi gazdálkodást megérteni. Vagy aki megszokta, hogy egy művelődési otthon műsortervében csak bevételi feladatot lásson, nehezen fogja megérteni, hogy fontosabb nevelési problémák is adódnak ennél a kérdésnél.

A felnőttnek okvetlenül figyelemmel kell lenni annak komplex látásmódjára is. Egy jószemű gazda pl. egyetlen pillantással át tudja fogni egy tanya-udvar egészét. Az otlévő épületekből, gépekből, a rendből, stb. messzemenő következtetést tud levonni. Az oktatás folyamatában igénylik is a felnőttek ezt az átfogóbb módszert (pl. tapasztalatcsere látogatások, kirándulások, múzeumlátogatások, stb.) ahol dialektikájában látják a dolgokat.

Mindezekből következik, hogy a felnőttek közötti ismeretnyújtásnál a szemléltetés esetében számolni kell a felnőttek sajátosságaival, életkörülményeivel s ezeket össze kell hangolni társadalmi céljainkkal.

Az egyszerű, rövid, a dolgok lényeges összefüggéseit bemutató formák a

legcélravezetőbbek. A szemléltetésnek legyen külön célja, hogy a felnőttek az előadásokon tanulják meg a statisztikai adatokat elemezni, grafikonokat értelmezni, hogy hasznát vehessék, amikor szakkönyvekben, újságokban találkoznak velük, vagy önállóan képezik magukat.

A megértésen túl élményt is adjunk, irodalmi előadásoknál pl. egy-egy szavalattal, művészetnél egy alkotás bemutatásával, képekkel, hanglemezzel stb.

A szemléltetést nagyon gyakran kell bizonyításra használnunk. Amikor a jobb gazdálkodás módszeréről beszélünk, elengedhetetlen annak produktumokkal történő alátámasztása. Máskor a szemléltetés illusztráló szerepe domborodik ki. Így pl. a közlekedés fejlődésénél a történeti alakulást magyarázat helyett illusztrációkkal is megismertethetjük.

Minden lényeges tárgyat, vagy folyamatot lehetőleg mutasson be az előadó. Lehet csak beszélni a növényekről, a műtrágyákról, a rakétaelvről, de nyilván eredményesebb és érdekesebb azoknak bemutatása. Az emberek ismeretei még a mindennap látott dolgokkal szemben is gyakran felszínesek, a lényeg sokszor elsikkad a praktikus részletek mellett. Fontos, hogy a bemutatott tárgyat, vagy jelenséget mennél több érzékszerv foghassa fel. A televízió jelentősége éppen a szem és a fül együttes foglalkoztatásában rejlik. Így a különféle borfajták ismertetésénél pl. nem érdektelen, ha ízlelés vagy szaglás útján is lemérik a hallgatók a különbséget.

Az előadók sokszor panaszkodnak, hogy kevés a szemléltető eszköz. Nagyszabású, elérhetetlen eszközökre gondolnak, holott kis leleményességgel maguk is előállíthatnának hasznos dolgokat. Néha egy pár zsebben, vagy táskában elhelyezett lombik, kémcső, kis eszköz is elég egyes fizikai-kémiai témák szemléltetésére. A fenoltalein tablettákat pl. mint indikátort használhatjuk, a polkó és konyhasó, előhívó és fixíroldat segítségével az egész fényképezés folyamata bemutatható. A rakétaelv ismertetésére kiválóan alkalmas egy két végén lezárt kerékpárszeleppel ellátott üres cső, mely házilag is elkészíthető. Ha az előadó a tartályba vizet tölt s kerékpárpumpával sűríti a víz feletti levegőt, a csak kinyitása után a kispriccelő víz 15–20 méteren keresztül löki előre a kezekhez rögzített csövet.

A gyakorlat sajnos azt mutatja, hogy az előadók egy része egyáltalán nem él még az állandóan javuló lehetőségekkel sem. Pedig iskolai szertáraink, politechnikai műhelyeink, szakköreink, a múzeumok és a filmtár anyaga a legtöbb előadó számára könnyen elérhető. A szakkörök sokat segíthetnek a szükséges eszközök előteremtésében. (Fotoszakkör a képek, biológiai a preparátumok, irodalmi-helytörténeti az egyes korabeli dokumentumok összegyűjtésével, stb.). Sőt már kimondottan szemléltető eszközöket készítő szakkör esetével is találkozunk megyénkben.

Tény, hogy a tárgy kicsinysege, vagy szemléltethetlensége miatt nem minden mutatható be (pl. atom szerkezete) közvetlenül, azonban képeken keresztül viszonylag könnyen megoldható ez a feladat. Más országok tájait, népeit, munkáját másként, mint képekkel bemutatni nem is tudjuk. Mégis előfordul, hogy az „Új államok a világ térképén” c. témát térkép nélkül pusztán magyarázkodással akart kifejteni egy előadó.

És milyen sok lehetőség van például a nehezen szemléltethetőnek vélt történelmi témák illusztrálására. Eredeti okmányok (pl. Kossuth bankó, Vörös újság cikkei, hadparancsnok, stb.) fényképek, múzeumi tárgyak kézzől-kézre adása valósággal történelmi levegőt áraszt a hallgatók között.

A közgazdasági, de sok esetben egyéb témák áttekintése is szinte elképzel-

hetetlen összehasonlító statisztikai táblázatok, grafikonok, diagrammák bemutatása nélkül. Nagyon helytelenül jártak el pl. azok az előadók, akik a „Nagy történelmi kihívás” c. téma előadásakor elmulasztották a két táborra vonatkozó adatok szemléltető bemutatását. Ugyancsak elképezlhetetlen áttekinthető táblázatok, kimutatások nélkül egy üzem, vagy tsz termelési eredményeinek ismeretése is. A másik véget az adathalmaz viszont éppen olyan káros, mint az adatok bemutatásának elmulasztása.

A szemléltetés két rendkívül fontos eszközével, a filmmel és a múzeumokkal külön is foglalkoznunk kell. A film hihetetlen előnye komplexségében rejlik, alkalmas az események összefüggésében, fejlődésében, változásában történő bemutatására. Élményszerűen közel hozza a messzi tájakat, behatol az anyagba, ha kell felnagyítja a parányit, láthatóvá teszi a leggyorsabb mozgást. Még olyan esetben is előnyös a bemutatása, ha mód nyílik az illető jelenség közvetlen szemléltetésére. (Pl. fejesi eljárások, gépesítés, vagy más gyakorlati téma). Önálló vetítéssel is érhetünk el komoly eredményeket, azonban megalapozott tudást csak előadással történő kombinálása hozhat, ha a kettő kiegészíti egymást. Ezért számítható csak feldolgozásnak az az eljárás, mikor a diafilmes gépismertető tanfolyamok keretében egyes helyeken csupán filmeket vetítettek magyarul és a film által felkeltett problémák megbeszélése nélkül.

A filmtárban rejlő hatalmas lehetőségekre, gondolom felesleges külön is felhívni a figyelmet, inkább a játékfilmek felhasználására szükséges rámutatnom. Ezek a filmek ugyanis önállóan élményszerűen is alkalmasak egyes társadalmi, politikai, gazdasági, irodalmi, vagy művészeti ismeretek nyújtására. Fontos, hogy az előadók tájékozottak legyenek arról, hogy hallgatóik milyen filmeket láttak, hogy előadásukban építhessenek rá vagy azokra hivatkozhasanak.

A múzeumainkban összegyűjtött anyag szemlélése sok előadást helyettesíthet. A társadalmi formák fejlődésére, vagy a növény és állatvilág kialakulására vonatkozóan magukon a tárgyakon keresztül vezet végig az érdeklődőt. A legtermészetesebb ismeretterjesztő formát a legkellemesebb módon alkalmazza, érdeklődést kelt és ugyanakkor kielégít, nem modelleken és különféle elvonatkoztatásokon, hanem a valóságon keresztül tanít. Ugyanakkor nemcsak a múzeumlátogatás állhat közel felnőttjeink érdeklődéséhez, hanem annak anyagának gyarapítását is szívesen vállalják, Ezzel mindjárt cselekvő alanyokká is válnak. De a múzeum is kiléphet zárt keretei közül. Tematikus vándorkiállításokkal (pl. Emberelődeink nyomai Baranyában, a Mecsek ásványvilága, stb.) nagyban segítheti falvaink művelődését.

A szemléltetés nem csupán a megértést segíti elő, hanem az érdeklődés felkeltésére is kiválóan alkalmas. Ha az előadást megelőzően a témával kapcsolatos érdekes szemléltető anyagot, képeket már előre kihelyezzük, az nagymértékben felfokozhatja az érdeklődést. Példa erre a Sopiana Gépgyárban tartott „Mélytengerek élete” c. előadás is, ahol a gyár előcsarnokában jóelőre kiállították mindazokat a preparátumokat, állatokat és moszatokat, melyek ismeretetésére az előadás épült. A munkások már napokkal előbb csoportosan nézték az akváriumokat és vitáztak a látottakon s nem csoda, hogy a szokástól eltérően az előadást zsúfolt ház hallgatta végig. Ez az előre szemléltetett előadás törte meg különben a jegét az üzemben a folyamatos ismeretnyújtás előtt.

A szemléltetés előtt álló lehetőségek hihetetlenül széles területéről a teljesség igénye nélkül emeltem csak kis néhány olyan kérdést, mely hozzásegíthet a mélyebb, tartósabb ismeretek kialakításához.

VÉGH JÓZSEF:

Milyen legyen az ifjúsági klub?

Az utóbbi években egyre jobban elterjedt a szórakozás, művelődés új formája, a klubszerű időtöltés, a klubélet. Városon, falun egyaránt helyet kap a művelődési házakban, a művelődési otthonokban az előadóterem, szakköri helyiségek mellett a klub is. Így nemcsak egy-egy előadás, műsoros est vagy táncrendezvény alkalmával jönnek el az emberek a művelődési házba, hanem rendszeres látogatói lesznek a művelődési ház klubjának, ahol élvezhetik tetszés szerint a kötetlenebb művelődési lehetőségeket. Rádiót hallgathatnak, televíziós adást nézhetnek, játszhatnak, olvashatnak. Megyénk sok helységében már létrejöttek a munkásklubok, bányászklubok, értelmiségi klubok, ifjúsági klubok. Hol jól, hol gyengébben működnek.

Nézzük meg, hogyan irányítják a fiatalok klubszerű szórakozását, művelődését egy jól működő ifjúsági klubban, Pécs város Művelődési Házában!

Az Ifjúsági Klub feladata, célkitűzései

Fel kell kelteni a fiatalokban szabad idejük hasznos és tartalmas eltöltésére az igényt, s változatos, sokoldalú programmal azt ki is kell elégíteni. Helyes propagandával, példamutatással el kell idegeníteni a fiatalságot a tartalmatlan időtöltéstől, káros szenvedélyektől.

Az Ifjúsági Klubban ki kell alakítani a fiatalok haladó, materialista világnézetét, ki kell munkálni bennük a kommunista erkölcs alapjait. A helyes erkölcsi felfogás, életszemlélet meghonosítását fő feladatnak kell tekinteni.

A világnézetű nevelés mellett törekedni kell a fiatalok általános műveltségének kialakítására. Érdeklődésük, ízlésük irányításában az esztétikai nevelés legkülönbözőbb formáit, módszereit kell felhasználni.

Feladatunknak tekintjük, hogy olyan közösséget kovácsoljunk ki, amely a kommunista erkölcs szerint valóban közösség, s létrehozza a maga házi törvényeit.

A klub tagjai elfogadták célkitűzéseinket, programunkat. A kezdeti időszak tapasztalatai alapján meg is alkottuk az Ifjúsági Klub házirendjét és alapszabályzatát.

Az Ifjúsági Klub berendezése, felszerelése

Ahhoz, hogy megkedveltessük a fiatalokkal az ifjúsági klubot, gondoskodni kell annak korszerű, kényelmes berendezéséről, minden igényt kielégítő felszereléséről, tisztaságáról, jó levegőjéről.

Pécs Város Művelődési Háza minden anyagi segítséget megad az Ifjúsági Klub részére, annak izléses berendezésének biztosítására. A hatalmas ablakokon csipkefüggönyök vannak, az üveglapos, modern asztalok mellett csövázás karosszékek, párnázott székek. A falakon izléses képek, virágok, fali lámpák. Az egyik sarokban (hogy a terem minden részéből jól látható legyen) üvegezett szekrényben van a televízió és a rádió a lemezjátszóval. Alatta a lemezek, játékok. Aztán a nagy, szabadpolcos könyvvállvány közel 200 könyvvel és több mint 30 napilappal és folyóirattal. (Jellemző az odajáró fiatalok jó kollektív szellemére, a közösségi vagyoni, a könyv iránti tiszteletére, hogy még nem vezett el egy könyv sem a könyvvállványról!) Egy szép Weinbach zongora is a klub berendezéséül szolgál. Erre is szükség van néha, különösen műsoros előadás alkalmával. A díszes velencei tükör emeli a helyiség hangulatát. — Játékokról is bőven gondoskodtak a fiatalok számára. Rex-asztal, asztali futball játékok, sakok, dominók, kártyák, művészettörténeti, irodalomtörténeti és történelmi társasjátékok állnak a klubtagok rendelkezésére. Az utóbbiak nagyon jó, játékos eszközei az ismeretterjesztésnek.

Természetesen nem elég berendezni, felszerelni a klubot, hanem ügyelni kell a bútorok, játékok rndjére, tisztaságára, épségére is. Mert a hiányos, piszkos, hibás felszerelés, játék csak bosszantja a látogatókat a szórakoztatás, a nyugodt kikapcsolódás biztosítása helyett.

Minden összejövetel alkalmával szellőztetni is kell, hogy a későn érkező látogató se érezze azt, hogy már nagyon sokan megfordultak a helyiségben, és sok az elhasznált levegő.

A klubmunka irányítása, vezetése

Az Ifjúsági Klub vezetője fiatal pedagógus, aki a Városi Művelődési Ház függetlenített dolgozója. Ő gondoskodik arról, hogy a klub valóban megfeleljen a célkitűzésnek, hogy népszerű eszközökkel biztosítsa a fiatalok világnézeti, hazafias, esztétikai nevelését, általános műveltségük elmélyítését.

A klubvezető legyen határozott, leleményes. Pedagógiai szakértelemmel foglalkozzon a rábízott fiatalokkal, úgyis, mint közösséggel, úgyis, mint a közösség tagjaival. Igen jó hatással van a fiatalokra, ha a klub vezetője maga is „beszáll” egy-egy rex-, kártyapartiba vagy focimeccsre. Semmilyen illemtani, magatartásról szóló előadás nem tudja pótolni az egyéni beszélgetéseket. Meg kell ismernie a klubvezetőnek minden fiatal életkörülményeit, érzésvilágát ahhoz, hogy eredményt érjen el azok magatartása, életszemlélete irányításában alakításában.

Az Ifjúsági Klubot nagyfokú önállósággal igyekszünk működtetni. Már az első hónapokban kiválogattuk a legjobb munkát végző, legjobb magatartású fiatalok közül a megfelelő kádereket. Belőlük alakítottuk meg a klubtanácsot, amely a társadalmi vezetőség szerepét tölti be az Ifjúsági Klubban. A klubtanács elnöke a Művelődési Ház vezetője, titkára az Ifjúsági Klub vezetője. A klubtanács tagjai állandó ügyeletet tartanak. Irányítják a klubtagok magatartását, helyes irányban befolyásolják érdeklődésüket. Meghallgatva a tagság kívánságait, segítik a klubvezetőt a program színessé, érdekessé tételében. Biz-

tosítják az Ifjúsági Klubban a rendet és a fegyelmet, a vagyontárgyak megővését, a helyes szellemet.

Helyet adunk a klubtagok kezdeményezésének. Kívánságaikat meghallgatjuk, esetleges panaszait felülvizsgáljuk, s a lehetőségek szerint orvosoljuk. Észrevételeik, javaslataik, kívánságaik számára a klubhíradóra (amelyre a heti programot, a házirendet, az aktuális cikkeket és képeket helyezzük) felszereltük a kívánság ládát. Az ügyeletes klubtanácstagtól pedig bármikor elkérhetik a klubnaplót, amely szintén megjegyzéseik, kívánságaik közlésére szolgál.

A klubfoglalkoztatások tartalma

Ismeretterjesztés

Az Ifjúsági Klubban tág teret biztosítunk az ismeretterjesztésnek, a fiatalok érdeklődésének, életkori sajátságainak megfelelően. A marxista szellemben tartott előadások, beszélgetések leghatásosabb fegyverei a világnézeti nevelésnek. Azonban csínján kell bánni az előadások rendezésével! Nem lehet minden klubdélutánra előadást beütemezni. Feltétlenül alkalmaznunk kell az előadások megválogatásában és összeállításában a fokozatosság elvét. Először szórakoztató programokat állítunk össze, majd fokozatosan, lassan áttérünk a művelődési programokra, tanulásra, politikai, világnézeti kérdésekre.

Több *előadást, előadássorozatot* rendeztünk már az Ifjúsági Klubban, természetesen a legkülönbébb témakörökből. A világnézeti nevelést igen jól szolgálta a Vallás és tudomány c. sorozatunk előadásai. A materialista nevelést szolgálta az Utazás a lélek körül c. sorozat is. Sokkal érthetőbbek azok az előadások, amelyek *szemléltetéssel* vannak összekötve, ha csak egy-egy táblai rajzzal, képpel, térképpel is. A legjobb szemléltető eszköz a diafilm, keskenyfilm. Jobban megmarad a fiatalok emlékezetében, ha az, amit mondani akarunk, nemcsak a fülünkön, hanem a szemünkön keresztül is jut el agyukba. Szemléltető módszer segítségével rendeztünk meg több élménybeszámolót, a Technikai forradalom és az Új országok a világ térképén c. előadássorozatok előadásait. Nagyon jól segítették az előadás megértését a szemléltető képek, szövegek a giccsről szóló előadásban, amely egy esztétikai sorozat első előadása volt. A sorozat többi előadásai (Filmről a nézőnek, Az olvasás művészete) is igen jó segítséget nyújtottak a fiatal hallgatóknak az irodalmi, képzőművészeti és filmalkotások helyes megítéléséhez.

Az ismeretterjesztés népszerű, jól bevált formái az *élménybeszámolók* is. Mindig élvezettel hallgatják a fiatalok egy külföldi út, vagy nevezetes esemény élményeit.

A *filmvetítést* nemcsak előadáshoz kapcsolva alkalmazzuk, más alkalommal is használjuk ki a film oktató, szórakoztató hatását.

Játékos, szórakoztató, de mégis oktató, tanító hatása van a különféle *szellemi vetélkedőknek*. Szellemi háromtusa, öttusa, dupla vagy semmi stb. A közeljövőben bevezetjük a klubtotót is. Természetesen a legjobb eredményt elérőket jutalmazzuk.

Az ismeretterjesztés területén túl is léphetjük a klub falait. Szervezzünk *ismeretterjesztő látogatásokat* egy-egy termelőszövetkezetbe, tudományos intézetbe, üzembe. Az üzemekben szakember vezetésével megismerjük a termelési folyamatokat, a gyártás technológiáját és a korszerű munkavédelmi berendezéseket. A Városi Művelődési Ház Ifjúsági Klubjának tagjai ellátogattak a Bör-

gyárba, Dohánygyárba, Sörgyárba és a Porcelángyárba. Látogatást szerveztünk a Pécsi Orvostudományi Egyetem szövettani és anatómiai intézetébe, ahol ismer tették az intézetek profilját, működési területét, és bemutatnak egy-egy kísérleti folyamatot. — Ezeket a látogatásokat nem a klubnapokon szervezzük. Az üzemi és intézetlátogatásokon részt vesznek az Ifjúsági Klub tagjain kívül azok is, akik a műsornaptár, vagy újsághír alapján szereznek tudomást rendezvényeinkről.

Kedvelt formái az ismeretterjesztésnek a *kirándulások, országjárások*. Ezek nemcsak megismertetik egy-egy város, vidék országrész szépségeit, hanem természetszeretetre nevelnek, és elősegítik a hazafias nevelést is. A kirándulások részvevői mindig jó kollektívává fejlődnek. Eddig Siklós—Harkányba szerveztünk kirándulást. A jó idő beálltával ellátogatunk megyénk nevezetes helyeire. A nyáron pedig 12 napos autóbusz túrát szervezünk a Dunántúlra. Az országjárás iránt már most is nagy az érdeklődés.

Művészeti munka

Az Ifjúsági Klubban folyó művészeti munka jó része a művészeti ismeretterjesztés. Ezen kívül más művészeti jellegű rendezvények is színesítik a klubéletet.

Fiatal tehetségek bemutatkozója c. sorozatunkban fiatal pécsi költők szerzői estjét rendeztük meg. A sorozatot folytatjuk, és kiterjesztjük a következő évben fiatal képzőművészekre, zeneművészekre is.

Hasznos nevelő eszközként szolgálnak, és segítik az esztétikai nevelést a *kis klubkiállítások* is. Néhány kép, 8—10 tabló nagyon jól megfelel erre a célra. Andrej Rubljov orosz ikonfestő műveiből, a XIX. szd. orosz festészeti olktásaiából és 15 éves fejlődésünkről rendeztünk kis kiállításokat az Ifjúsági Klubban.

Az Ifjúsági Klub tagjaiból alakult meg a *táncklub*, amelynek az a célja, hogy bemutassa a táncok fejlődését, és terjessze a modern táncok helyes és ízléses táncmodorát. A táncklub nagysikerű nyilvános előadáson mutatta be a nagyközönségnek (főleg fiataloknak) félévi fáradozásának gyümölcsét.

Kötetlen foglalkozások

Természetesen az eddig felsorolt foglalkozásformák, kötött programok, a klubéletnek, a fiatalok klubban töltött idejének csak bizonyos részét kötik le. A többi időt minden kötöttség nélkül használhatják fel a fiatalok tetszés szerinti szórakozásra. Játsszanak, olvasnak, lemezeket hallgatnak. (A rádió néhány műsorát — Ifjú Figyelő, Szabó család, stb. — rendszeresen hallgatják a klub tagjai.)

Sokszor mondják a fiatalok, hogy „de jó lenne játszani valami újat!”. Legyen a klubvezető tarsolyában mindig valami új játék, amit megtaníthat ilyenkor a játszani vágyóknak. Nagyon jó segítséget ad ehhez az Ismeretterjesztési Játékkönyv, Révész Zsuzsa: Száz játék felnőtteknek c. könyve és a KISZ KB. kulturális osztályának Játék c. kiadványa.

Az Ifjúsági Klub koordinációs munkája

Az Ifjúsági Klub nem állhat egyedül terveivel, elképzeléseivel! Az eredményes munka érdekében kapcsolatot kell fenntartani a tömegszervezetekkel, intézményekkel.

Kapcsolatban áll az Ifjúsági Klub a Pedagógiai Főiskola KISZ-szervezetével. A műsoros estekre legtöbbször ők adnak magyar és énekszakos hallgatókat, akik szavalatokkal és énekszámokkal működnek közre.

A Rendőrkapitányság Közlekedésrendészeti Csoportjával közösen rendeztünk filmvetítéssel egybekötött előadást a szabályos közlekedésről.

Nemrég hozta létre a KISZ Baranya megyei Bizottsága a fiatal költők, írók pécsi csoportját. Velük is felvettük a kapcsolatot. Együttes erővel rendeztük meg az Ifjúsági Klubban Arató Károly és Várady Géza szerző estjét a Fiala tehetségek bemutatkozója c. sorozatunkban.

Az Ifjúsági Klub tagjai közül többen rendszeres tudósítói, munkatársai a Baranya Ifjúságának. Éppen ezért lehetőséget biztosítunk, hogy itt a klubban megbeszéljék a problémákat, terveket a lap szerkesztőjével. Ez a kapcsolat gyümölcsöző, mind a fiatalok, mind a lap számára.

Legjobb kapcsolatunk az MSZBT Baranya megyei Elnökségével alakult ki. Gyakran kapunk tőlük kiállítási anyagot, folyóiratokat és főleg filmeket. Az MSZBT közreműködésével kapcsolatot építettünk ki a helybeli szovjet alakulatok komszomolistáival. Az első találkozás alkalmával megismerkedtek a szovjet és a magyar fiatalok. Második látogatásukkor pedig megrendeztük a Mit tudunk egymásról? c. magyar-országi nyelvű szellemi tornát. A vendégek hazánkkal, a klub tagjai pedig a Szovjetunióval kapcsolatos kérdésekre feleltek. Ezt a kapcsolatot is folytatjuk, és legközelebb közös sakkbajnokságot rendezünk.

Az Ifjúsági Klub látogatottsága

Az Ifjúsági Klub hetente 4 alkalommal, kedden, csütörtökön, szombaton és vasárnap délután 4 órától este 9-ig áll a látogatók rendelkezésére. Ha a műsoron TV-adás szerepel, akkor a klub zárórája igazodik a TV-nűsor végéhez.

A szeptember 17-i ünnepélyes klubmegnyitó előtt már 84 fiatal jelentkezett az Ifjúsági Klubba az előzetes propaganda és egyéni beszélgetések alapján. Alig egy hónapos működés után már több, mint 170 tagja volt a klubnak. Jelenleg is közel 200 fiatal látogatja rendszeresen az Ifjúsági Klubot. Üzemi és vállalati fiatalok, ipari tanulók, középiskolások és főiskolások. Szívesen látjuk vendégül a klubban a fiatalok szüleit is.

Amikor bejönnek a klubhelyiségbe, felmutatják igazolványukat az ügyeletesnek, aki a jelenléti naplót vezeti. Ilyen módon mindig pontosan tudjuk, hogy melyik nap hány látogatója volt az Ifjúsági Klubnak. Örövendetes jelenség, hogy egy-egy keddi, csütörtöki napon — ha csak egy-két órára is — 80–100 fiú, lány jön be meghallgatni egy-egy előadást, elolvasni a napilapokat, egy-egy verset, elbeszélést valamelyik könyvről vagy játszani. Természetes, hogy szombaton, de különösen vasárnap, amikor több szabad idejük van a fiataloknak, még látogatottabb a klub.

Végül lássunk egyet az Ifjúsági Klub havi programjából!

1961. február.

2-án: 16 órától játékdélután:

18.35: *Ifjú Figyelő*. Az ifjúsági rádió műsora.

19.30: *Szerelmes hangjegyek*. NDK kisfilm a TV-ben.

3-án. 15.00: *Üzemlátogatás a Pannonia Sörgyárban*.

- 4-én: 16 órától játékdélután.
 19 órától táncestély.
 19.05: *A Szabó család*. Rádióműsor.
 19.30: *Még egyszer Szilveszter*. A TV vidám műsora.
- 55-én: 16 órától játékdélután — diákössztánc.
- 7-én: 16 órától játékdélután.
 18.00: *A lelki működések lefolyása*. Dr. Varsányi László előadása az Utazás a lélek körül. c. sorozatban.
- 9-én: 16 órától játékdélután.
 18.35: *Ifjú Figyelő*. Az ifjúsági rádió műsora.
 19.35: *Az otthon története. I. A család*. Előadás a TV-ben.
- 11-én: 16 órától játékdélután.
 18.00: *A tél a művészetekben*. Zenés irodalmi műsor a Pedagógiai Főiskola hallgatóinak közreműködésével.
 19 órától táncestély.
 19.50: *A Szabó család*. Rádióműsor.
 20.10: *Egy óra tánczene*. A TV. műsora.
- 12-én: 16 órától játékdélután — diákössztánc.
 17.25: *Vidáman, frissen*. A TV műsora.
- 14-én: 16 órától játékdélután.
 18.00: *Technikai forradalom az iparban*. Steindl Ernő mérnök előadása filmvetítéssel a Technikai forradalom c. sorozatban.
- 16-án: 16 órától játékdélután.
 18.00: *Lappföldön*. Dr. Vörös Márton vetített képes előadásban számol be úti élményeiről.
- 17-én: 13.00: *Üzemlátogatás a Porcelángyárban*.
- 18-án: 16 órától játékdélután.
 18.00: *Várady Géza szerzői estje a Fiatal tehetségek bemutatkozója* című sorozatunkban.
 19 órától táncestély.
 19.05: *A Szabó család*. Rádióműsor.
- 19-én: 16 órától játékdélután — diákössztánc.
 16.30: *TV-közvetítés az országos asztalitenisz bajnokság döntőjéről*.
- 21-én: 16 órától játékdélután.
 18.00: *Technikai forradalom a közlekedésben*. Kardos Imre mérnök előadása a Technikai forradalom c. sorozatban. Utána a TU 114. c. film vetítése.
- 23-án: 16 órától játékdélután.
 18.35: *Ifjú Figyelő*. Az ifjúsági rádió műsora.
 19.15: Filmvetítés: *A Szovjetunió—Egyesült Államok könnyűatlétikai viadala*.
- 25-én: 16 órától játékdélután.
 17.30: *A 15 éves fejlődésünk* c. kiállítás megnyitása.
 19 órától táncestély.
 19.05: *A Szabó család*. Rádióműsor.
- 26-án: 16 órától játékdélután — diákössztánc.
 17.00: *Szellemi Öttusa*.

28-án: 16 órától játékdélután.

18.30: *Kongó és Nigéria*. Dr. Lovász György tudományos kutató előadása vetített képekkel az Új országok a világ térképén c. sorozatban.

(A szombati és vasárnapi táncrendezvényeket nem a klub helyiségében tartjuk, hanem a táncteremben. Ezeken nemcsak az Ifjúsági Klub tagjai vesznek részt.)

*

Tehát milyen legyen az ifjúsági klub?

Külsőjében ízléses, tiszta, rendes, jól felszerelt. Belső tartalmában sokoldalú, színes, hogy eredményesen szolgálhassa az ifjúság nevelését, művelődését, szórakozását.

TIMÁR IRMA:

Körséta falun és városon

A kulturális szemle időszakában sorra jártam a falvakat, üzemeket, városrészeket és néztem, hogyan is készülődnek fiataljaink a szemlére? Jól eső érzéssel vehetjük tudomásul, hogy a szemlére történő felkészülés már nem kampány-feladat, hanem az éves kulturális programnak szervezési része.

Ma a legtöbb csoport nem plusz feladatnak és külön cegethelésnek érzi a felkészülést, amelyet nagyhirtelen, muszájból összecsap, hanem már az év elején tudják, hogy a tavasz a kulturális szemlék időszaka, és ekkor kell számot adni az éves munkáról. Bár e számadás egy-egy szereplésben nyilvánul meg, de benne érződik az egész kollektíva éves munkája. S egy szereplésből is rögtön meglátni, hogy sablonos tanulásról, avagy hosszú hónapok tervszerű, tudatos munkájáról van-e szó?

Akaratlanul is képet kapunk arról, hogy egy-egy énekkarnál, tánc-, vagy színjátszó csoportnál beszélhetünk-e belső nevelő munkáról, szakköri életről, vagy száraz, sablonos próbák előzték meg a bemutatkozást? S még valami: ma már egy-egy bemutatóra történő felkészülés nemcsak a népművelési ügyvezető, a kultúrfelelős ügye, hanem szinte mindenkié, akinek valamilyen köze van a csoporthoz.

Elsősorban a fiatalok mozognak tudatosabban, mint eddig. Érzik, hogy a szemle elsősorban a fiatalok ügye. Egyre inkább jellemzi fiataljainkat az aktív közreműködés, a tevőleges részvétel. Hadd említsek erre példát.

Beszélhettünk volna csak egy évvel is ezelőtt arról, hogy egy ifjúsági klub – ahova a fiatalság minden rétege jár szórakozni – olyan kollektívát alakít ki, hogy önállóan benevezhet a szellemi öttúsára? Ugye nem. Ma pedig látjuk, hogy nem egy ifjúsági klubunk külön önálló öttusa csapatot állított ki. Ez csak úgy valósulhatott meg, hogy a klub kötetlen szórakozási lehetőségei mellett, olyan közös üzemi, intézményi látogatásokat, városnéző sétákat szervezett, amelyen a klubtagság összeforrt.

Falun sem ritka ma már, hogy a KISZ-titkár pontosan tudja, hogy kik azok a fiatalok, akik a kulturális munkában is részt vállalnak, és hétről-hétre figyelemmel kíséri, milyen előrehaladást ért el a csoport a felkészülésben. Az ilyen fiatalok pontosan tudják, hogy milyen énekszámokkal, zene- vagy táncszámmal, színdarabbal kell felkészülniük. Itt nem érhet bennünket olyan meglepetés, hogy azokat a népszínműveket akarják előadni, amelyeket már csak a ládafiában lehet megtalálni.

A pécsváradi járás egyik községébe éppen akkor érkeztem, amikor a kultúr-otthon-vezető a járás székhelyén tartózkodott. Vele nem beszélhettem, de nehogy dolgavégezetlen térjek haza, a tanács titkárától érdeklődtem, hol találhatom a KISZ-titkárt. Boltvezető az illető, s keresésére indultam. Az üzletbe érve vártam, amíg rám kerül a sor. Ezt az időt használtam fel arra, hogy alaposabban szemügyre vegyem, milyen is a KISZ-titkár?

Az érdekelt, hogy a helyi KISZ vezetője hogyan állja meg a helyét a munkában, milyen példát mutat egyéni életével a fiataloknak és a község dolgozóinak? Feltűnő nyugodtsággal és kedvességgel végezte munkáját, mindekihez volt egy-egy jó szava és akkor sem hagyta el a nyugodtság, amikor az öreg nénikéknek akkor jutott eszükbe újabb vásárolni való, amikor a számla végösszege már készen állt, és csak újbóli számítással lehetett azt korrigálni. S közben az idősebbek észre sem vették, hogy ez a fiatal, miközben kedvesen kiszolgálja őket, észrevétlenül alakítja, formálja gondolkodásukat. Egy idős nénike vásárlás közben nagyokat sóhajtott, hogy most még van miből vásárolni, de mi lesz majd jövőre, vagy két év múlva? S KISZ-titkárunk nem sóhajtozott a nénikével, hanem annak hiúságát legyezetve, azt felelte, a kereset jó beosztása mindig az asszonyok dolga volt, s ne aggódjon: kereset lesz a tsz-ben is.

Az a KISZ-titkár, aki ilyen tudatosan végzi mindennapi munkáját, nem lehet közömbös a művelődési munkával szemben sem. És egyre több és több az ilyen KISZ-es népművelők száma.

Ahol jó kapcsolat alakult ki a népművelési ügyvezető és KISZ-titkár között, ott szinte mindenhol fellendült a kulturális munka.

Sajnos, néha e jó kapcsolat ellenkezőjével is találkozunk. Ahol a népművelési ügyvezető az ifjúság kulturális tevékenységéről többes szám harmadik személyében beszél, ott valami hiba van. „En” kiválasztottam a darabot, odaadtam „nekik”, de „ők” nem próbálnak rendesen. Ne legyen külön ügyvezetői, és külön tömegszervezeti kulturális tevékenység egy községben, hanem csak egyféle legyen, de abban mindenki találja meg a helyét és a feladatát! Az egész pedig fogja össze, irányítsa a népművelési tanács, élén az ügyvezetővel.

Ismerjük meg szűkebb hazánk értékeit, kincseit, kerüljön közelebb a falu a városhoz!

Alig hangzott el a siklósi járásiak kérő szava, máris meghallgatásra talált. Egyik nagyüzemünk művelődési otthona szívesen fogadja az ormánságiak hímezeit, kiállítja azokat, és május 1-én a munkásság nagy ünnepén a Porcelángyár művelődési otthonában gyönyörködhettünk a szebbnél szebb munkákban. Jó ez az összefogás.

A porcelángyáriak kezdeményezése követésre érdemes, reméljük, követőkre is talál.

Pécs város egyik peremrészén járva a lakosság olyan szocialista összefogását látam, mint még sehol. E városrészben is működik a művelődési házban egy fiókkönyvtár, szép könyvállománnyal. De a városrész lakói a szőlőhegyekben laknak, nem igen járnak be a városba szórakozni, hanem az üzemekből, gyárakból hazatérve, a szőlőben dolgozgatnak, este és vasárnap pedig olvasnak. Így a könyvállomány a szokottnál gyorsabb cserét kívánna, amit nem minden esetben lehet kielégíteni. E szőlőhegy lakói úgy segítettek a bajon, hogy saját pénzükhöz is vásároltak könyvet. A könyveket elolvasva nem tették a könyvszekrénybe, nem is adták olvasásra a szomszédoknak, hanem a könyvtárt ajándékozták meg vele. Jóleső érzés volt látni azt, a kb. 120 db könyvet, amely ily módon gyarapította a városrész könyvállományát. S ne hogy azt higgye valaki,

hogy ezek az ajándékkönyvek olyanok voltak, amelyektől valaki meg akart szabadulni! Szó sincs róla! A könyvek a legújabbban megjelentek közül valók. Az ajándékkönyvek között találtam Artner Tivadar: Ismerkedés a művészettel, Boleslaw Prus: A fáraó, Takács Tibor: Móra igazgató úr című könyveket. Bár csak követésre találna e példa, minél több helyen találkozhatnánk ajándékkönyvekkel.

Az egész település szép összefogását láttam Ürögben. Itt a vasárnap délutánokat és estéket azzal öltik, hogy a népművelési ügyvezető irányításával a kulturális szemlére készülnek. Sásdi Sándor: Nyolc hold föld c. darabját tanulták, és megható volt látni, hogy ebben a csoportban nemcsak fiatalok játszottak, hanem meglelt felnőttek, családos apák és anyák, de talán még nagyanyák is, úgy ahogy ezt a darab megkívánta. Az öregek példamutatása neveli a fiatalokat. S milyen öntudatos a község. Darabválasztásával mutatja, hogy a közös gazdálkodásra téréssel szinte egyidőben a fejekben is megindult a tisztulás. Hiszen az eddigi „Falu rosszsa” és „Sári bíró” előadásokat váltotta fel Sásdi Sándor: Nyolc hold földje, hirdetve, hogy a szocialista gazdasági alap előbbutóbb kialakítja a paraszti tömegek szocialista tudatát.

Sokszor felvetődik a kérdés: milyen is egy jó ügyvezető, egy jó művelődési ház vezető? A fejtegetések helyett hadd említsek ismét egy példát. Az említett peremvidéken az egyik vasárnap esti próba után sem oszlott szét a szereplő gárda, hanem feszült várakozással leste a beszélő minden mondatát, aki a szereplő munkáját elemezte, és észrevételeivel, javaslataival segítette a színjátszó csoport további felkészülését. S mindez vasárnap este történt, amikor a heti fáradtságos munka után a legtöbben családjuk körében pihennek, szórakoznak. A színjátszó csoport segítője egyik üzemi művelődési házunk igazgatója volt, aki a népművelési felügyelő kérésére vállalta, hogy a peremvidéki csoport munkáját segíti. Vállalta a feladatot annak ellenére, hogy tudta: csak a vasárnap délutánját és estjét feláldozva tehet eleget kötelezettségének. S ez csak egy példa a sok közül, de megemlíthetem azt is, hogy pár héttel később a kerületi körzeti bemutatóján ez a művelődési otthon igazgatója egymaga öt szavalót vonultatott fel, olyan versekkel, amelyek nagyban segítették verskultúránk elterjedését, megszerettetését. A versek között találtuk Radnóti Miklós: Nem tudhatom..., Levél a hitveshez, Szimonov: Várj reám, Várnai Zseni: Katona fiamnak c. versét. S valahogy az ilyen cselekedetekből szövődik és alakul ki a népművelőknek az a típusa, kiből jó lenne, ha minél több tevékenykedne, városunk, megyénk területén.

SZENTPÁLI PÁL:

Komlói műhelyforgácsok

A művelődési házak vezetői az erők jobb kihasználása céljából munkamegosztást alakítottak ki a két városi művelődési ház között. A „Május 1” a tudományos ismeretterjesztés központja lett. Itt rendezik meg az egész lakosság érdeklődésére számottartó tudományos előadásokat, itt adtak helyet a nyelvtanfolyamoknak és szakköri munkának. Ebben a művelődési házban műszaki jellegű klub működik, a „Technika és Tudomány Otthona”. A „Zrínyi” művelődési ház az ifjúság otthona és a művészeti munka központja lett. Egy ifjúsági és egy művészeti klub működik itt. Ez a művelődési ház adott helyet a városi öntevékeny csoportoknak, itt rendezik meg a művészeti jellegű kiállításokat. Ez a munkamegosztás bevált. Jövőre a területi és üzemi művelődési otthonok sajátos profilját ki akarják alakítani.

* * *

A művelődési egység jegyében egyre termékenyebb lesz az állami és szakszervezeti népművelési szervek együttműködése. A tanács végrehajtó bizottsága úgy döntött, hogy az egész város könyvtárügyét továbbra is a szakszervezetre bízza. A kerületi fiókkönyvtárak fejlesztésére köztségfejlesztési alapból 30 000 Ft-os támogatást ad a bányászszakszervezeti központi könyvtárának. A szakszervezet ugyanakkor új könyvtárost állított be és rendezte a kőkönyösi fiókkönyvtárat.

* * *

A Komlói Művelődési Házak Igazgatósági havonta műsorkalauzt ad ki. A sokszorosított füzetben minden központi rendezvényről tájékoztatják a közönséget, legyen az a szakszervezeti művelődési ház, a zeneiskola vagy bármely más tömegszervezet kulturális kulturális rendezvénye. A műsorkalauzt a képzőművészeti szakkör tagjainak rajzai díszítik. Ez a füzet a program betartására, pontos munkájára kötelezi a művelődési házak munkatársait. Kézhez kapja minden üzemi közönség szervező, szakszervezeti és KISZ kultúrfelelős.

* * *

A közönség szervező sikere a felvilágosító munkán és a jegyek helyes elosztásán múlik. A jegyeket egész hónapra előre kiosztja a művelődési házak közönség szervezője az üzemi társadalmi munkás közönség szervezőknek. Ez

választási lehetőséget biztosít a dolgozóknak. Minden üzem létszámának megfelelően kap jegyet. A belépődíj nélküli ismeretterjesztő előadásokra is jegyet bocsátanak ki. Az előadóterem sokszorosított helyrajzára pontosan bejegyzik, hogy melyik szervezet hova kapott jegyet. Ezt megkapják a közönségszervezők is. A jegyek kiosztásakor a műsor tartalmáról is tájékoztatják a társadalmi aktívákat.

* * *

A könyvtárosok a kiemelkedő filmbemutatók előtt könyvet kölcsönöznek a mozi előtermében. Így új olvasókat nyernek. Ez felkelti azoknak az érdeklődését is, akik eddig elmentek a könyvtár mellett, de a filmmel kapcsolatos könyvet szívesen elolvassák.

* * *

A városi tanács 16 000 Ft-ot fordít az idén a községfejlesztési alapból a peremkerületek művelődési otthonainak fejlesztésére. Ezt a támogatást a berendezés bővítésére fordítják. A kisbattyáni művelődési kör televíziós készüléket kap. A kisbattyániak már hozzáálltak a klubszoba bővítéséhez és festéséhez, hogy az minél otthonosabb legyen. Ezzel a nehezen megközelíthető lakótelep is közelebb kerül a városi kultúrához.

* * *

Mánfán is megtört a jég. A nőtanács kezdeményezésére éppen azok az ifjú házak kapcsolódtak be az öntevékeny művészeti mozgalomba, akik másutt távöltartják magukat a művelődési otthontól. Kézimunka-körrel kezdődött, aztán egy műsoros est előkészítésére vállalkoztak. Így született meg a „Menyecske Együttes”. Rövid jeleneteket tanultak meg. A műsort szavalatokkal, leánytáncsal és kóruszammal egészítették ki. A férfiak eleinte szabódtak, nem akartak szerepelni, de hát a menyecskék szava a döntő. Mecsekfalun és Pölöskén is felléptek. Sikerük titka, hogy minden alakításhoz megtalálják a megfelelő szereplőt. Ez természetes is, hiszen az anyóst jobban ismeri egy menyecske, mint egy tizenöt éves kislány.

* * *

Kevesen gondolják, hogy a szellemi öttusa milyen lehetőséget nyújt a politikai vagy művészeti nevelésre. Az ifjúsági klub márciusi vetélkedésén ipari tanulók és középiskolások vettek részt. A játékmesternek sikerült közvetlen hangulatot teremteni, így a versenyzőkön a „hallgatók” is bekapcsolódtak a játékba. Az egyik kérdés során vita alakult ki az ENSZ főtitkárának kongói tevékenységéről. Legalább négyen-öten mondták el véleményüket, egymással vitatkozva. Hasonló vita kerekedett a „Ballada a katonáról” c. film mondanivalójával kapcsolatban. A zsűri tett pontot a véleménycserére, de az öttusa után is többen beszélgettek ezekről a kérdésekről.

* * *

SZABÓ ZSIGMOND:

Egy bányász emlékezik...*

— Ideje lenne már lebontani a Kossuth utca öreg házait. Belvárosnak mondják, én inkább Komló szegyenének nevezném...

Az alig 14 éves unoka beszél így nagyapjának, amint végigsétálnak a Kossuth Lajos utcán a tavaszi napsütésben. A nagyapa a hetedik évtizedet tapossa. Itt született, itt dolgozott 30 évig a bányában, itt élt mindig, itt is akar meghalni. Szívenüti, amit a gyerek mond.

— Rosszul mondod fiam — zsörtölődik csendesen. — Nem a város szegylene ez az utca, hanem a múlt rendszeré... Nem is baj, hogy még mindig állnak ezek a házak. Te, aki talán hírből sem tudod, hogy mi volt itt régen, legalább összehasonlítást tehetsz a múlt és a jelen között... Neked nem mondanak semmit ezek a házak, azt látod, hogy csunyák, de nekem a harminc-negyven évvel ezelőtti napokról vallanak.

— De... — próbál ellenkezni az unoka, a nagyapa leinti. Sorra feleleveníti az emlékeket. Az edénybolt előtt sokáig álldogálnak. Megered belőle a szó:

— Nevezetes épület ez... Tudod mi volt itt régen? Igaz, honnan tudhatnád?... Ez volt a Czukor-féle kocsmá. 1919-ben a Tanácsköztársaság első napjaiban itt döntöttünk, mi legyen az összefogott urakkal. Mert összeszedtük őket — nevetgél csendesen a bajusza alatt a nagyapa. Ha jól emlékszem, egy Ber Gábor nevű, Oroszországot járt bányász irányította az akciót.

Akkor, a Tanácsköztársaság ideje alatt volt először jó világ itt a munkásoknak. Mi egyik urat sem bántottuk, bár lett volna mit törleszteni... Hogy megrémültek? Wágner János, a főnök, igen csendes lett egyszerre. Kollár László a főkönyvelő, Baksai a könyvelősegből, Zlinszki Zoltán főpénztáros, Horzsa Pál pénztáros és Nagy Mihály mérnök igyekeztek igen kicsire összezsugorodni. Főleg a mérnök. Durván bánt az emberekkel a háború alatt. Kevés ennivaló jutott akkor a bányászoknak, ő mégis magas termelést préselt ki az emberek izmaiból, nem engedte el a pótműszakot sem. Aki nem csinálta meg, vagy hiányzott, egy napig, azt elzáratta. Ha valaki szólni mert, egy szót is, bevonultatta... Fogdául

* Lerch Antal és több harcostársának elbeszélése nyomán.

— ami sohasem volt üres — egy barak szolgált. Ott állt a mostani köztisztasági vállalat központi telepétől nem messze.

Reggel fogtuk össze az urakat és a Kacsurek-zenekar muzsikájára nagyvidáman elvittük őket a mi fogdánkba. Két órát állítottunk az ajtó elé, Zelenkó Vencelt meg Lerch Antalt. Még fegyverük is volt, azt a csendőrségről szerezték... Este kijött Pécsről egy Heisenberger János nevű bányász, az tartotta a gyűlést a Czukor-féle kocsmában. Olyan sokan voltunk, hogy alig fértünk be. Itt határoztuk el, hogy megalakítjuk a munkás-direktóriumot, felállítjuk a vörös őrséget. Döntöttünk arról is, hogy mi legyen az urakkal.

Bernhardt Henrik, az 1919-es komlói munkásdirektórium elnöke

Emlékszem, az orvos javaslata miatt kitört a vihar. Ő volt az egyedüli az urak közül, akit nem zártunk be. Magyar Jenőnek hívták. A háború alatt nagyon leromlott az emberek szervezete, sok volt a beteg. Sok jót tett a bányászoknak, segített nekünk, sok mindent elnézett. Erre hivatkozott a gyűlésen, s arra kért minket, vigyük el a barakból az urakat, mert az nedves, ha sokáig ott lesznek, megbetegszenek.

Azt a hangorkánt, ami ott volt! Alig lehetett rendet teremteni a kocsmában.

— Minket odazártak, soha nem mondták, hogy bajunk lesz belőle, mert nyirkos? — kiabálták az emberek. — Ők persze féltik a drága úri-bőrüket...

Kisebb gondja is nagyobb volt a munkás-direktóriumnak annál, hogy az urakkal foglalkozzon, hát másnap szabadon engedték őket. Meg kellett szer-

vezni a termelést, élelmet, ruhát kellett szerezni az embereknek. Különösen a nagycsaládosok, első sorban lakó Szabóék, a Papp család — itt nyolc gyerek volt — nélkülözött sokat. A munkás-direktórium és vezetője, Benhardt Henrik mindent megtett. Küldöttség utazott Budapestre: Weisz János, Fledrich György, Fábíán Ferenc, Kamplétt János és Koller József, hogy élelmet, ruhát hozzanak. Hatszáz öltönnyel tértek vissza, hoztak kabátokat, meg 400 kövér hízót. Volt öröm a ruhaosztásnál, meg soha nem látott nagy disznótor. A direktórium összehívatta a henteseket, mind egy szálíg levágatta a hízókat. A húst kimérték, a zsírt meg összegyűjtötték, hogy későbbre is maradjon.

Műkedvelő csoport Zobákon 1923-ban

A csendőröktől elszedett nyolc puskával nem ment volna sokra a vörös őrség. Szerencsére befutott az állomásra a páncélvonat, 600 puskát osztott szét... Hiába volt fegyverünk, a túlerő legyőzött bennünket, megbukott a tanácsköztársaság.

Mi nem bántottuk az urakat annakidején, annál inkább ők minket, amikor felülkerekedtek. Az volt az első, hogy összeszedték a tanácsköztársaság helyi vezetőit: Benhardtot, Weiszot, Ber Gábort, Cseke Józsefet, Lassan Jánost. Nem emlékszem valamennyi nevére, de tudom, hogy tíznél több embert vittek el.

Az emberek nagyon el voltak keseredve. Nem is volt szervezkedés itt 1920-ig. Mindenki félt. Akik barátok voltak, azok is messzire elkerülték egymást, főleg akkor, ha a barát benne volt valamiben a tanácsköztársaság idején. Az urak a munkás bátortalanságát is kihasználták. Úgy ütötték, rúgták a felvigyázók a bányászokat, mint azelőtt, néha talán még jobban is.

Azért lassan megint feltámadt a munkásokban az ember, a dac. A szociáldemokrata párt legális szervezet volt, s ezen belül szakszervezet is működhetett. 6–700 ember dolgozott itt akkoriban, ebben benne voltak az iparosok is. Anna-akna és Kossuth-akna termelt, persze korántsem annyit mint ma.

Csoda erős szakszervezetünk volt... Százhusz ember aláírása volt szükséges ahhoz, hogy létrehozassuk itt is. Sokkal többen voltunk. Nem mondok sokat, a munkásság kilencven százaléka mellettünk állt, közénk jött. Elnöknek Mayer Ádámot választottuk. Ő szervezte be a legtöbb tagot, ő vitte el az aláírásokkal ellátott emgedély-kérő íveket is a főszolgabíróhoz.

Hogy milyen erős volt a szakszervezet, arra a legjellemzőbb, tárgyalásokat kezdett a vezetőség a bányafőnökséggel a pótműszakok eltörlése ügyében. Sikerral járt az akció, elértük a nyolcórás munkanapot, a 48 órás mukahetet. Ez bátorságot öntött a munkásokba.

Drága volt a megélhetés, a kereset meg kevés. Igaz, a legtöbb bányász éveken keresztül fizetéskor egyetlen fityinget sem kapott, mert a felesége hitelbe vásárolt a bánya-élelemtárban, odament a kereset. Bérharcot kezdtünk. A szakszervezet vezetősége bement a főnökhöz, elétette a béremelést-kérő ívet. Persze hallani sem akart róla. A mi válaszuk erre az volt: ha nem teljesítik követelésünket, nem dolgozunk. Megadták, amit kértünk, hiszen nem volt nagy összeg. Csak közben mindennek felment az ára, kezdhettük az egészet előlről... Később tudtuk meg, miért volt olyan engedékeny a főnök. Tudott az áremelkedésről, mégis úgy tett, nehezen egyezik bele az órabér emelésbe. Ezzel olyan színezetet teremtett, mintha velünk érzett volna.

Ahogy múltak az évek, minden látszólagos kereset-növekedés ellenére egyre nyomorultabbak, éhesebbek, szegényebbek lettünk. 1924-ben betelt a pohár. Szinte kibírhatatlaná vált a munkás élete. A szakszervezet vezetősége kapta az értesítést Budapestről: „A bér elutasítva”. Aláírás: Peyer. Tudtuk, mit jelent ez, sztrájkolni kell.

Appl Krisztián, meg Lerch Antal — ő volt akkor a helyi szakszervezeti bizottság elnöke — bementek a fürdőbe, s ahogy jöttek műszakra az emberek, mindegyiknek mondták:

— Ne öltözzön át! Ne öltözzön át! Sztrájkolunk, elutasították a bérkövetelésünket.

Amikor fújtak a műszak végén, mindenki a felolvasóba ment, csak a délutánosok nem beöltözve, hanem tiszta ruhában. Látni kellett volna Zsidai József főaknász megrökönyödött arcát. Nevethetnékünk támadt, ahogy esetlenül ott állt, hóna alatt a műszak-könyvvel... Lerch odaállt elé, és bejelentette a sztrájkot.

Ész nélkül futott Zsidai úr, hogy telefonáljon a főnöknek. Az azt mondta neki, a sztrájk ellenére is tartsa meg a felolvasást. Megtette, de nem jelentkezett egyetlen szervezett munkás sem, szép csendesen hazaszállingóztak. A felvigyázók persze beöltöztek, le is szálltak. Tagjai voltak ugyan a szakszervezetnek ők is, de sztrájk idején sohasem álltak mellénk. Az iparosok jórésze is cserbenhagyott bennünket, meg azok, akik altiszti kategóriában voltak: a szállító-gépészek, a villamos erőműnél dolgozók. Ők hozzánk képest jó fizetést húztak, nem érezték a saját bőrükön, mi fáj nekünk. Arra hivatkoztak, nekik családjuk van, gondolni kell arra is. Mintha nekünk nem lett volna feleségünk, gyerekünk...

Mi, földalatti fizikai munkások nem dolgoztunk. A vezetőség annak rendjelmódja szerint azonnal megalakította a 21 tagú sztrájkbizottságot. Egy-egy bi-

zalmat kiküldtünk a mánfai, egregyi, magyarszéki útra, hogy értesítsék a vidékről bejárókat a munka beszüntetéséről. Mert akkoriban nem utaztak, hanem gyalogoltak a bányászok, sok-sok kilométert hazulról az üzemig. Éjszaka volt, amikor elindultak, hogy a műszak kezdetére beérjenek.

Maradtak hát az aknászok, felvigyázók, iparosok, szállítógépészek és irodisták. A hivatalfőnök kiadta az utasítást, szálljanak le, termeljenek, töltsék meg a vagonokat szénnel. Magad uram, ha szolgád nincs! — neveltünk magunk-

A 20-as években Anna-akna tornya

ban, s az urak kegyetlenül izzadtak, hogy bebizonyítsák odaadó hűségüket az államnak, hiszen állami kezelésben volt a bányánk. Szervezetileg a Pénzügyminisztérium 15/b. osztálya alá tartozott.

Mosolyogtuk az urak izzadó igyekezetét, de már a második héten elment a kedvünk tőle. A bányászatra vonatkozó sztrájk-szabály értelmében minden napra embereket kellett adni a biztosítási munkák elvégzésére. A főaknász kiírta, hány emberre van szüksége, ezt leadta a csendőrségre. A csendőr felvitte a sztrájk-bizottság, egyben a szakszervezet elnökéhez a papírt, az kijelölte az embereket, aláírta a listát és kiküldte a bizalmi, hogy értesítse őket. Biztosításra mindig azokat osztották be, akiknek sok gyerekük volt, nehezen tudtak

létezni a sztrájk miatt. Erre azért is szükség volt, mivel a bánya-élelemtárban csak azok kaptak ilyenkor hitelt, akik dolgozni mentek.

Az urak visszaéltek ezzel. Nem biztosításra állították be az embereket, mint ahogy annak lenni kellett volna, hanem a szállításhoz irányították őket. Alibijük volt, arra hivatkoztak, hogy nincs üres csille a bányában, amire a fenntartáshoz szükség van. Hogy legyen, ki kell szállítani a szénrel telt csilléket, a kötélpályán eljuttatni az osztályozóra. Itt a tisztviselők döntötték ki a szénét.

Egy napig szállított a kötélpálya. A hivatalfőnök már dörzsölte a kezét, hogy sikerült túljárni a munkások eszén. Öröme korai volt. Másnap, mikor a csendőr felment a berendelési cédulával Lerchhez, az azt nem írta alá, kijelentette, nem küldi ki a bizalmat sem. — Na, majd én elmegyek az emberekhez, és megmutatom, elmennek dolgozni — mondta a csendőr magabiztosan.

Bárhová kopogtatott be, senki nem volt hajlandó kötélnek állni, mert nem írta alá Lerch a papírt, a bizalmi nem értesítette őket. Lehívták az öttagú sztrájk végrehajtó bizottságot a hivatalfőnökhöz: Lerch Antalt, Halupa Poldit, Péter Györgyöt, Kless Józsefet és Kertész Györgyöt.

— Ha visszavonják a biztosítást — kiabált magából kikelve Timkó András — akkor elvitetem magukat a csendőrökkel.

Lerch bemutatta neki a sztrájk-alapszabályt, arra hivatkozott, ők csak azt tartják be, a bánya ki akarja játszani ezt. Akkor nekik támadt Timkó, hogy ők az okai annak, nem mennek az osztályozón alkalmazott gyerekek sem munkára, holott azokra nem érvényes a sztrájk-szabály, mivel nincs szerződésük. Visszafelé sült el ez a kísérlet is.

— Főnök úr, — mondta Lerch — elképzeli maga azt, hogy ha én sztrájkolok, és van egy fiam, aki a szénosztályozón dolgozik, azt fogom neki mondani, menj munkába...?

Amikor látta a főnök, hogy így nem megy semmire velünk, szentül megígérte, többet nem osszák be termelő munkára a biztosításra küldött embereket.

Nem lettek volna urak, ha nem szegik meg adott szavukat. Néhány napig biztosításon dolgoztak az emberek, aztán ismét a szállítást végeztették velük. Csak egy napig. Másnap már nem adtunk embereket, hiába kibált a főnök. Megszegte adott szavát Timkó úr, nem tudunk hinni az újabb ígéletben, nem adunk embert és kész — álltak sarkukra a sztrájk végrehajtó bizottság tagjai. Ekkor Varga János bányamestert — ő a kőbányában volt alkalmazásban — elküldték Csongrádra, hozzon kubikosokat, majd azok szállítanak. Meg is érkeztek a kubikosok, azonnal munkára küldték őket. Megtudtuk. Munka után a vezetők felkeresték a csongrádiakat, megmagyarázták, sztrájektöröknek hozták ide mindannyiukat. Megértették. Összecsomagoltak és hazautaztak.

Az ügy azonban nem zárult le ezzel. Timkó nem nyugodott bele a vereségbe. Ha nem így, hát más módot keresett és talált, amivel meghátrálásra kényszerítheti a bányászokat. A munkások 90%-a a bánya-élelemtárból kapta az enni-valót. Aki sztrájkolt, annak nem adtak semmit. Harmadik hete tartott a sztrájk, sok embernek a szó szoros értelemben nem volt betevő falatja sem ekkorra. Mentek a sztrájk-bizottsághoz, mit lesz? Ha felvesszük a munkát, ezerszeresen rossz világ köszönt ránk. Törték a fejüket a bizottságiak, mit tegyenek, végül abban állapodtak meg, elmennek a kereskedőkhöz, Grünhuthoz és Rózenberghez, adjanak a munkásoknak hitelt.

Rózenberg — akihez nagyon kevés bányász járt vásárolni — beleegyezett a dologba. Ad hitelt, feltéve, ha a sztrájk végrehajtó bizottság öt tagja aláír egy nyilatkozatot, melyben — mint a munkások megbízott képviselői — kötelezik

magukat arra, ha újból megkezdődik a termelés, továbbra is nála vásárolnak. És természetesen volt a nyilatkozatnak egy olyan pontja is, a tartozást meg kell fizetni. Aláírták.

Ekkor jött Timkó. Szólt a csendőrségre, hogy „jobb belátásra” kellene bírni Rózenberget, azaz, ne adjon hitelt a munkásoknak. A beszéd nem sokat használt, a kereskedő kitartott álláspontja mellett. Abban az időben nem sokat teke-tóriáztak a csendőrök, hamar elcsattant a pofon. Megverték Rózenberget, mégsem vontta vissza a hitelt.

Így festettek a bányász-tanoncok a „régí jó világban”

Ez a kísérlet is kudarcba fulladt, hát újabbat találtak ki. Ha nem tudják megtörni a munkásságot, így sem, megteszik másként. A szccíaldemokrata szak-szervezet vezetői megvásárolhatók, majd rajtuk keresztül elérik céljukat. Ismét behivatták a főnökhöz a sztrájk végrehajtó bizottságot. Timkó kijelentette:

– Beszéltem Peyerral, azt mondta, vegyék fel a munkát.

– Nem hisszük el, nem kaptunk erre vonatkozó utasítást – hitetlenkedtek a bizottság tagjai.

– Menjenek az interurbán vonalhoz, és beszéljenek vele – készségeskedett a főnök.

Felhívták Peyert, igaz-e, amit itt mondtak nekik?

– Úgy állapodtunk meg az illetékes főhatósággal – hallotta Halupa Poldi és Lerch Antal a vonal másik végéről – hogy fel kell venni a munkát. Tekintettel arra, hogy a komlói állami bánya, – fejtegette Peyer – minden kedvezményt, amit az országos sztrájkban más bányáknál elérnek, maguk is meg-

kapják. Szolidaritásukat már kimutatták, nincs értelme a további sztrájknak Komlón.

– Nem tudjuk felvetetni az emberekkel a munkát, – ellenkeztek a sztrájk végrehajtó bizottság tagjai – hiszen eddig semmi engedmény nincs. Hogy álljunk ki az emberek elé üres kézzel?

Peyer tovább hajtogatta álláspontját, a bizottság nem engedett a negyvennyolcból. A vége az lett, mégsem kezdték meg a munkát. Hét hétig tartott a sztrájk.

Már akkor felrémlett bennünk, a munkásokban az, hogy vezetőink ott Pesten – akikben annyira bízunk – ismét elárulnak bennünket. Nem kellett másra gondolnunk: mikorra „időzítették” a sztrájkot? Amikor rengeteg eladatlan szén hevert itt is az osztályozón. Akkoriban – főleg az első napokban, hetekben még nem láttuk ezt, akkor döbentünk rá igazán, amikor – ha a szokásosnál lassabban is – de elfogyott a szén, minket arra akartak rábírni ezután, vegyük fel a munkát. A fenti vezetők nyílt árulása folytán a sztrájk eredménytelenül végződött.

Cudar világ volt itt akkor... Keserves tapasztalásokkal kell rájönnünk mindenre. Mégsem tanultunk eleget belőle, mert hamarosan ismét rászedtek bennünket.

A szakszervezeti központ arra kérte az itteni vezetőséget, létesítsenek egy szövetkezeti boltot, ezáltal függetlenek lesznek a bányától. Az sem közömbös, hogy az év végén a forgalomból származó nyereséget feloszthatják. A szövetkezetet részvényes rendszerrel, önkéntes alapon lehet létrehozni, viszont százegynéhány jelentkező szükséges hozzá.

Mint a jó hívők, belementünk ebbe. Megalakítottuk a szövetkezetet. Előnknek Kertész Györgyöt választottuk meg, az üzletvezető Grósz lett. A bolt ott volt a Döme-féle házban. (A háztartási bolttal szemben lévő fodrászüzlet lett a szövetkezeti üzlet.)

Mi kellett nekünk? Elsősorban élelem és ruha. Ehelyett a központból fogpiszkálót, meg mindenféle haszontalanságot küldtek le, amit nem tudtak máshol eladni. Itt sem kelt el. Akik az árut adták, megtalálták számításukat, hiszen benne feküdt a pénzünk, mi belebuktunk. Talán fél éves dicstelen működés után fel is oszlott a szövetkezet.

Akár a mozgalom. Mert azt is szétrobbantották a sztrájk után. A sikertelenség, s nem utolsó sorban az árulás elvette az emberek kedvét a szervezkedéstől. A vezetőséget csendőri felügyelet alá helyezték, mindenki félt mindenkitől.

Később a bátrabbak mégis megpróbálkoztak az erők tömörítésével. Gasparnik Mihály szervezett egy szakszervezetet a levante ellensúlyozására. Nem volt valami életerős szervezet, kevesen is iratkoztak be. A vezetőket nyomták a bányánál, rossz munkahelyekre osztották be őket, így abbamaradt az egész.

Manapság hibájául róják fel néha az embernek, ha tagja volt a későbbi, az úgynevezett Csóka-féle politika-mentes szakszervezetnek. Akkor még nagyon kevés munkás látott tisztán nálunk, örültünk a lehetőségnek, ismét együtt vagyunk, mert a Csóka-féle egyesülésben is azok voltak, akiket a sztrájk idején működő szakszervezet tagjaiként tartottak nyilván. Közülük kerültek ki a kommunista mozgalom komlói vezető személyiségei, a mártírok is.

Akkori szemmel nézve előrelépést is jelentett a Csóka-féle politikamentes szakszervezet. A nevében benne volt ugyan, hogy mentes a politikától, valóban

mégsem lett az itt. Politikussá tettük. Megalakítottuk a futballcsapatot, megszerveztük a műkedvelő csoportot és dalárdát. Hipp tanító úr vállalta el a dalárda vezetését. Munkásmozgalmi dalokat tanultunk, ha ünnepség, gyűlés volt, s ha valaki meghalt a munkások közül, a dalárda elment oda.

Összeszedtünk egy kisebb könyvtárat is, sokan a mi könyveinkből olvastak először Marx Károlyról, a kommunizmus eszméjéről...

...Bizony fiam, így történt... Látod, nekem erről beszélnek a számodra néma Kossuth utcai öreg házak.

HAL ÁRPÁD:

A régi iskoláról

A minap dolgom akadt Komlón. Úgyis régóta készülődtem már szétnézni, mert régen jártam ott. A sajtóban figyelemmel kísértem ugyan a dolgokat, minden Komlót érintő cikket elolvastam, s tudtam az ott történekekről, mégis minden elképzelésemet fölülmúlta, amit ott láttam.

Csak mentem, mentem... nem tudtam betelni a látottakkal. A kis faluból, amelyet 25 évvel ezelőtt elhagytam, közel 20 000 lakost számláló város lett, amelynek 9 általános iskolája van, 65 tanteremmel, 165 tanerővel, s ami a legfontosabb, 3778 tanulóval. De ez még nem minden, mert van egy kb. háromszáz tanuló gimnáziuma, és egy esti tagozatú bányaiipari technikuma is.

A látottak hatására meglepett az emlékezés. Úgy jöttem el onnan, mint kisgyermektől, s visszatérve meglett embert találtam.

De régen is volt! Kereken 39 évvel ezelőtt, 1922-ben áll. tanítóként átheleztek Komlóra. 1931-ben igazgató lettem, s 1937-ben bejöttem Pécsre.

Komlóra érkezésemkor a falunak 2000 lakosa volt. A községet akkor a szorosán vett és földművesek által lakott falu, Anna-akna, Új-akna és Újtelep alkotta. Ez utóbbi két telep kb. egy kilométer távolságra volt Anna-aknától, az ottani régi komlóbányatelepi áll. elemi népiskolától. Mind a három telep bányásztelep volt.

Ekkor a falu egy 5 tanerős állami és egy 1 tanerős r. k. felekezeti népiskolával rendelkezett.

Állami iskolánk három tantermes volt, de a 3 tanterme közül csak kettő volt használható állapotban. Öten tanítottunk tehát két tanteremben. Kettő-kettő váltotta egymást naponta, s mindegyikünk hetenként két napi kényszer-szünetet tartott. A következő évben sikerült a harmadik tantermet is használható állapotba helyeztetnünk. Ezzel a 230 tanuló már mindennap járhatott iskolába. Az akkor még elemi népiskolának nevezett alapfokú iskola hatosztályos volt. Az V. és VI. osztályban összevont oktatás folyt. E két osztály nehezen népesült be, mert sok tanuló lábbeli hiánytól kezdve, a legkülönbözőbb okokból az alsóbb osztályokban sokat mulasztott, ismételni kényszerült, s mire az ötödikbe vagy a hatodikba eljutott volna, túlkoros lett. Tankötelezettségüket viszont meghosszabbítani nem lehetett, mert a családnak szüksége volt a keresetükre, a 12 éves gyerekek már csillésként, lövzetőként dolgoztak. Az akkori iskola hat osztályára épült három éves ismétlőt pedig a mondott okokból alig lehetett benépesíteni.

Gimnáziumba és polgáriba évenként átlagosan 2–3 gyermek került, de ez a szokás is csak az 1930-as években vette kezdetét.

A tankötelesek egyre emelkedő száma, a tantermek zsúfoltsága és egészségtelen volta, valamint az iskolának a lakótelepektől való nagy távolsága szükségessé tette megfelelő új iskola építését. Az akkori gazdasági viszonyok közepette azonban erről szó sem lehetett, sőt a nagy lakásinség miatt még lakóépületnek szükségtanterem céljára való igénybevételéről sem. Nagy nehezen mégis sikerült az iskola környékén egy munkáslakást és egy volt istállót megszerezni és szükségtanteremmé átalakítani. Ezzel mind az öt tanerő külön tanteremhez jutott, s azt a hátrányt el is felejtettük, hogy az iskola három helyre volt szét-szórva. E hátrány nem tudta elhomályosítani azt az örömlőnket, hogy iskolai munkánk tárgyi feltétele javult, és iskolánkívüli munkába kezdhettünk.

Az iskolaépületeknek a lakótelepektől való távolsága sem tudta megakadályozni a lelkes bányászokat abban, hogy tekintélyes számban résztvegyenek analfabéta-, ismeretterjesztő- és nőnevelési tanfolyamokon. dalárdában stb. és gyakorta keressék fel a népművelési könyvtárt.

A telepek lakossága és vele a tankötelesek létszáma egyre növekedett, a tantermek zsúfoltsága, egészségtelen volta, valamint nem megfelelő, nem központi fekvése egyre inkább sürgette a közvéleményben a korszerű iskola megépítését.

Iskolánk tanulóinak az 1930/31. tanévben osztályonkénti megoszlása a következő volt: I. oszt. 59, II. oszt. 44, III. oszt. 41, IV. oszt. 49, V. oszt. 33 és a VI. oszt. 21 fő.

Az új iskola építéséért a harcot még elődöm: Nagy Mihály ig. tanító és Kollár Gyula bányakönyvelőségi főnök, egyben az iskola gondnoksági elnöke indította meg 1925-ben. A Bányahivatal helyi vezetői: Timkó Gyula, majd később Persztik György bányafőfelügyelők a legnagyobb megértéssel karolták fel az új iskolaépítés ügyét. Nem rajtuk múltott, hogy Nagy Mihály isk. igazgató nyugdíjazásáig, 1931-ig ezen a téren érdemleges eredményt elérni nem tudtak. Fedezt hiányában előbb a Pénzügy-, később az Iparügyi Minisztérium ezirányú kérésünket nem teljesítette.

1931-től az igazgatói teendőik ellátásával együtt az új iskola építéséért a harc további folytatása is reám hárult. A minisztériumok ostromlása lankadatlanul folyt tovább. Sőt, mint új igazgató, még nagyobb lendülettel és bizakodással, a bányaiügyi-, közigazgatási- és tanügyi hatóságok támogatásával vívtam a harcot. A régi iskola akkori helyzetét és annak tarthatatlanságát nemcsak pedagógiai és egészségügyi, hanem közséjfejlesztési szempontból is kimutattam a legilletékesebb helyekről szerzett adatok felhasználásával, 77-féle kimutatással alátámasztott memorandumokkal, deputációzással, és minden számbajöhető személy és alkalom igénybevételével; az ügy érdekében még attól sem riadtam vissza, hogy szokásommal és természetemmel ellenkező módon, a Kaszinóban tarokk-parti mellett éjszakázsam, hogy az alatt megkönyvékezzem a minisztériális urakat, és alkalmas pillanatban felhívjam figyelmüket iskolaügyünk jóindulatú kezelésére és elintézésére.

Az ígéretnek valóra váltása sokáig váratott magára. Végre 1936 év tavaszán az Iparügyi Minisztériumtól hivatalos kiküldetésben Komlón járt Petneházy miniszteri tanácsos találkozásunkkor a leghatározottabb formában kijelentette: Igazgató úr, az új iskola még ebben az évben meglesz! És meglett. Petneházyt az év július 1-ével nyugdíjazták. Talán az volt legutolsó hivatali ténykedése, hogy az iskola építésére vonatkozó engedélyt megadta, mert még aznap értesí-

tette a bányahivatalt az iskolaépítés engedélyezéséről. Komlón még aznap megkezdtek a község legszebb helyén a fundamentum ásását.

Az új iskola (a mai belvárosi iskola) még a tél beállta előtt tető alá került. Ezzel 42 évi nevelői működésem egyik legszebb eredményét sikerült elkönyvelnem. A korszerű iskola 6 tanteremből, dísz- és egyben tornateremből (beépített színpaddal és öltözővel,) fürdő- és zuhanyozóhelyiségből, irodákból és mellékhelyiségekből, az óvoda pedig két foglalkozó teremből (fürdővel), pihenő- és irodahelyiségből, dadaszobából és fedett udvari foglalkoztatóhelyiségből és egyéb mellékhelyiségekből állott.

Amikor sok évi fáradozásom jutalmát elnyertem az új iskola megvalósításával, búcsút mondtam Komlónak. Áthelyeztek Pécsre.

A komlói iskola további sorsáról hallomásból értesültem. 1944-ben 7 tanteremben, 380 négyzetméteren, 12 tanerő váltakozó oktatással tanított 467 tanulót. Ekkor már az iskola nyolcosztályos népiskola volt. A tanulók osztályonként így oszlottak meg: I. oszt. 80, II. oszt. 57, III. oszt. 92, IV. oszt. 52, V. oszt. 46, VI. oszt. 38, VII. oszt. 10 és VIII. oszt. 7 tanuló., vagyis az első osztályban elindult 80 tanuló ismétlések miatt a III-ban 92-re duzzadt, IV.-re 52-re morzsolódott, és a nyolc osztályt az elindult 80 tanulónak még tizedrésze sem végezte el, mert csak heten jutottak a VIII.-ba.

Milyen elgondolkoztató ez, különösen, ha a most elmondottakat a jelen megemlékezés elején tapasztaltakkal egybevetjük! Ki hitte volna ezt azokon a kártyás éjszakákon?! Milyen gyönyörű valóság lett a szerény álmokból, az élet hányszorosan túlhaladta azokat!!

RÓNAI BÉLA:

A komlói Béta-akna nevéről

Ki ne hallott vagy olvasott volna már a Béta-aknáról? Ha másutt nem, hát a bányászokat oda szállító autóbusz oldalán. Sokáig nekem is érthetetlen, megmagyarázhatatlan volt ez az elnevezés. Nem tudtam egyébre gondolni, mint a görög ábécé második betűjére, amelynek ugyancsak *béta* a neve. Persze, arra a kérdésemre, hogy kerül ez a görög betű Komlóra, vagy fordítva, az egyik komlói akna a görög ábécébe, már nem kaptam feleletet.

A kérdés Komló lakóiban és mindenekeelőtt az itt dolgozó bányászokban is fölvetődött. Önmaguknak is, nekem is a következő történettel magyarázták meg e szokatlan névadást:

Az I. világháború után bolgár hadifoglyok kerültek Komlóra. A már akkor megnyitott, feltárt bányarészekben dolgoztatták őket. Hetek, hónapok teltek egymás után, sőt talán már egy év is elmúlt anélkül, hogy a munkára fogott bolgár hadifoglyok szabadulhattak volna. A hazatérés reményével sem bízatta őket senki. Mindennap elvégezték a rájuk kiszabott munkát, s parancsolóik, munkaadóik már azt gondolták, hogy lám, úgy beleszoktak ezek a bolgárok a bányamunkába, hogy talán akkor se mennének semerre, ha szabad volna az útjuk.

Bezzeg a szegény foglyok nem így gondolkodtak! Talán az első naptól kezdve folyton csak a szabaduláson járt az eszük. Bizony nehéz volt valami okosat kisütni, mert szigorú őrizetben voltak állandóan. Jánosi-pusztán állt a barakk-épület, amelyből az örök tudta nélkül nem lehetett kilépni. A munkára is őrség kísérte őket. És amikor leszálltak a bányába? Amikor elnyelte őket a föld? Akkor már nem vigyázott rájuk senki. Úgy gondolták, hogy ott jó helyen vannak. Élve meg nem szökhetnek. Hazafelé megint ott volt a fegyveres kíséret. S ez így ment napról napra.

A bolgárok ebben a reménytelen helyzetben se estek kétségbe. Szót alig váltottak egymással, legalábbis az őrség előtt, mégis nagyon jól megértették egymást.

Jánosi-pusztán akkoriban magyarok is laktak, a földesúr cselédei. Ezek közül néhányan a foglyok konyháján dolgoztak. Mindennap többször is találkoztak egymással.

Egyszer ezeknek a magyaroknak, különösen pedig a szakácsnének feltűnt, hogy több kenyér fogy, mint eddig. Nem tudták mire vélni ezt a változást, mert

Láthatóan nem ettek többet most sem a bolgárok. Hová tűnt el akkor a sok kenyér? Ebből ugyanis mindenki annyit kapot, amennyit kért.

Egy vasárnap délután minden kivilágosodott. A foglyoknak sem kellett vasárnap dolgozniok. Ebéd után, ha jó idő volt, sütött a nap, kimentek a pusztát körülvevő erdő szélére. Leheveredtek a hegyoldalba és pihentek egészen alkonnyodásig. Azaz nemcsak pihentek, hanem a fölösleges kenyeret, amit egy héten át összegyűjtöttek, vékony szeletekre vágták, s mint nálunk a vargányát, úgy szárították a tűző napon. Ami megszáradt, berakták a hátizsákba, és hozták magukkal a szállásukra.

A szakácsnő nem is állta meg szó nélkül, megkérdezte, hogy mire jó ez a kenyérszárogatás. A bolgárok csak hümmögtek, de a csoport vezetője válaszolt az asszonyoknak, akit emberséges bánásmódjáért, gondoskodásáért és jó főztjeiért mindannyian szerettek: — Még szükség lehet rá — mondta a vezetőjük —, mert messze van ám innen Bulgária!

A szakácsnő nem is sokat gondolt a felelettel. Sajnálta a hazájuktól, családjuktól távolra került foglyokat, de ő se látott lehetőséget a szabadulásukra. Csak akkor gondolt igazán a csoportvezető bolgár furcsa válaszára, amikor néhány hét múlva a vasárnap délutáni pihenőből mindig kettő-hárommal kevesebben tértek vissza. Persze ennivel kevesebb volt a hátizsák is, amelyekben a szárított kenyeret tartották.

Kihasználták a vasárnap délutánok viszonylagos szabadságát. Kilesték, hogy az őrsükre kirendelt fegyveres katonát mikor nyomja el az álom, s ilyenkor ketten-hárman mindig fölkerelkedtek, s neki a nagy erdőségnek toronyíránt.

Nem lejt volna tanácsos a szökés után ismét visszakerülni a fogságba, ezért az útra alaposan föl kellett készülni. Igyekeztek megismerni az utat is, amelyet úgy akartak megtenni, hogy emberekkel lehetőleg ne találkozzanak. Éjjel kellett menniök, és akkor is lehetőleg erdőben vagy erdő közelében, hogy szükség esetén elrejtőzhessenek. Útközben viszont élelmet sem szerezhettek, nem is vehettek keveske magyar pénzünkön, ezért volt szükséges fölszerelkedni olyan élelemmel, amely könnyű és tápláló. Ezért gyűjtötték a kenyeret, és szárogatták olyan buzgalommal.

Amikor a szökés híre tudomására jutott a parancsnokságnak, persze szomorú napok következtek az ittmaradtakra. Vezetőjükkel együtt kilencen nem tudtak még elszökni. Az őrséget megszigorították, a kenyéradagot csökkentették, s megszűnt a vasárnap délutáni boldog és szabadító sütkérezés. Dolgoztak, csak dolgoztak napról napra. Beletörődtek talán változhatatlan sorsukba? Örültek, hogy társaik megszabadultak, s ő helyettük is vállalják a rabság keserű kenyerét? Nem!

A kis csoport más megoldást keresett. Mindennap leszálltak a bányába. Ott igyekeztek tájékozódni. Különösen a vezetőjük volt szemfüles. Az első szinten dolgoztak. Egyszer — munka közben — az a gondolata támadt, hogy hátha innen alulról törnének utat maguknak ki a szabadba. Ez a csoportvezető bolgár otthon is bányász volt, ezért is tették meg a foglyok vezetőjének. Mint bányász, nagyon jól tudott tájékozódni a bányában.

Munka közben el-ement a többiektől távolabbra, s kopácsolt, a csákánynyával kopogtatta a falakat, és vizsgálta a rétegeket. Azt akarta megtudni, hogy hol a legvékonyabb a szénre rakódott külszíni réteg.

Amikor hosszas keresgélés után megállapodott egy helyen, akkor szólt csak a többieknek. Úgy egyeztek meg maguk között, hogy a kilenc közül egyikük

mindig a szabadba vezető kijáraton dolgozik. Egynek-egynek a távolmaradása nem tűnhetett föl senkinek.

Így készítették elő a szabadulást heteken át tartó megfeszített munkával, szörnyű izgalomban. Az őrség mit sem sejtett a foglyok terveiről, sőt megnyugodva látták, hogy ezekben a hetekben még többet dolgoztak, mint eddig.

A bolgároknak meg mi jelentett örömet, vigasztalást? Az, hogy mindig közelebb jutottak a szabaduláshoz. A csoportvezető megtalálta a legalkalmasabb helyet. Egy vékony szénréteg után elérték a külszíni kőzetet, majd rábukkantak az agyagrétegre is. Izgalmukat alig-alig sikerült palástolni, főként, amikor már a hegyet borító erdő fáinak gyökerei is elő-előtűnedezték az agyagrétegből.

Így érkezett el az utolsó nap. Nem volt nehéz búcsút venni a baraktól, Jánosi-pusztától. Talán a szakácsnének szerették volna megköszönni a róluk való szerető gondoskodást. De ezt sem tették, nehogy bárkinek is föltűnjék, hogy ez a mai nap nem olyan, mint a többi.

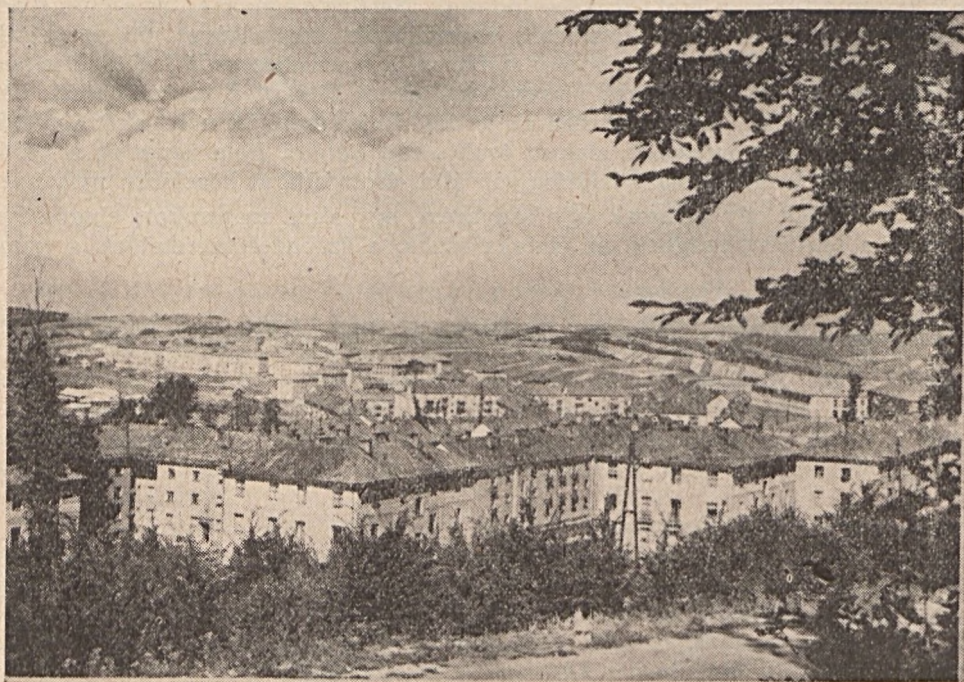
Amikor a műszak a vége felé közeledett, nem kifelé törekedtek, hanem mind a kilencen a titkos kijárat irányába indultak. Néhány vágás még, és a friss erdei levegő hozta a szabadság üzenetét. Szerszámaik segítségével fölhúzogatták egymást a kilenc-tíz méter hosszú nyíláson, s a csendes erdő kellős közepén találták magukat. Nem sokat töprengtek, hanem fölkapták hátizsákjukat, bányászszerszámaikat, s ők is elindultak toronyiránt, vezetőjük után, akit *Betának* hívtak. Az ő neve módosult, alakult évek során *Bétává*. Róla nevezték el tehát azt az aknát, amit a bolgár hadifoglyok által ásott kijárat közelében nyitottak.

Így a *Béta* név nemcsak egy bányarész, egy akna megszokott elnevezése, hanem a leleményességnek, az élniakarásnak, a szabadságszeretetnek a szimbóluma is.

(Elmondták: S. Nagy Antal és Kántor Szilveszter. Magnetofonra vette Varga Károly.)

KISS ISTVÁN:

Új város épült

Ha a múltban valaki egy városépítésről írt, fel kellett kutatnia egy sereg levéltári adatot, bújniuk kellett a könyvtárakat, míg össze tudta gyűjteni a szükséges anyagot. Adattára mégis hiányos maradt, mert egy-egy város kialakulásához több évszázad kellett. Nem is került minden adat felszínre, mert az évszázadok sok mindent megsemmisítettek.

Nekünk sokkal könnyebb dolgunk van, hisz Komló város alig 10 esztendő múltra tekinthet vissza. Így néhány feljegyzés és pár régebbi adat lehetőséget ad a fejlődés megrajzolására.

Mi tette ezt lehetővé? Népünk alkotóereje és a szocialista gazdasági rendszer fölénye. A feudális Magyarországon, majd a Horthy-rendszer alatt nem volt

lehetőség arra, hogy egy évtized alatt városok épüljenek. Most pedig sorra nőnek ki az új városok és települések, köztük Komló is.

A század végén a város még jelentéktelen település, 1900-ban 988 fő, 1931-ben 2200 körül volt lakóinak száma. Komlót a felszabadulás elmaradt bányászfaluként érte. Szédületes tempóban alakult ki a város új arculata. Az 1960-as statisztikai adatok már 24 850 lakosról számolnak be. Hozzá kell még tenni ehhez a számhoz a munkásszállókon lakó 1700 fiatal is. A bejáró dolgozókkal együtt a város nappali népessége 30 000 fő körül van.

A város 1949-ig magán viselte a rendszertelen kapitalista bányásztelepülés jellegét, 1951-ben alakult várossá, aminek most ünnepeljük 10 éves évfordulóját.

Mi tette szükségessé Komló fejlesztését a szocialista rendszerben? Megváltozott életünkben a felszabadulás után hazánk iparosításával, különösen a sztálinvárosi kooperáció miatt bányáink feketeszén készletei kerültek előtérbe és felhasználásra. A feketeszén legfontosabb alapanyagbázisunk, s ennek lelőhelye a komlói bányavidék. Az egykori kapitalista tulajdont képező szekér-bányászatot űző kis bányatelepből alakult ki az új üzemek egész sora. A nehézipar fejlesztése vetette fel, hogy a kohászat egyik alapanyagának, a kohókoksznak előállítását a hazai lehetőségek felhasználásával oldják meg, így csökkentsék a kohókokszt behozatalt. A cél a sztálinvárosi üzemek kohókokszt szükségletének mintegy 70%-os biztosítása a komlói szén kokszosításával. A volt Állami Kőszénbánya RT. háborús feszített termelése napi 30 vagon volt. Az 1950-es napi 78 vagonos termelést kellett 500 vagonos széntermelésre felfuttatni. Természetesen ez maga után hozta a városfejlesztés szükségességét is.

Az eredeti bányásztelepülés, az ősi község a Kaszárnya-patak völgyében fektült. Ezt a szűk völgyet erősen szaggatott, hegyi jellegű terep övezi. Az ősközséghez a város fejlődése során a terepviszonyok miatt önálló, független lakóterületek kapcsolódtak. Rögzítsük nagy vonalakban azt az állapotot, amelyben megkezdődött a régi bányászközség várossá való építése! Az akkori faluban mindössze 585 lakóépület volt 884 lakással. Ezek túlnyomó részben egyszobások. Az elmaradottságra jellemző, hogy mindössze 11-ben volt fürdőszoba. Az utak és utcák kiépítetlenek, nagyobb részben földutak. A település közegészségügyi helyzetét a szennyvízcsatorna hiánya, por és sár jellemezte. Az ivóvízellátás ásványvíz kutakból történt, amelyek erősen szennyezettek voltak. Működött egy óvoda, két általános iskola 15 tanteremmel, egy 300 férőhelyes filmszínház, a Május 1. kultúrotthon. A tanácsház helyén egy viszonylag jó sportpálya volt. A kereskedelem korszerűtlen magán kiskereskedésből állt. Az egészségügyi ellátást egy körorvos meg két bányarvos biztosította. A szolgáltató ipari tevékenységet 43 kisiparos látta el. A község közigazgatásilag a volt hegyháti járáshoz tartozott. 1951. szeptember 1-én szervezték várossá. 1954-ben a Minisztertanács hozzácsatolja Mecsekjányosi, Mecsekfalu, Kisbattyán községeket és Zobák pusztát, 1958-ban pedig Mánfát és Sikonda-fürdőt.

A városépítés lökésszerűen indult meg 1949, 1950-ben és az 1952-es évben.

Ez időben mintegy másfélmilliárd forintot fordítottak a bánya és a város fejlesztésére. A tervezők először 20, majd később 30 000 lakosú várost vettek alapul. Az idén készül el a város részletes rendezési terve, kb. 43 000 lakosra. Az elmúlt 10 évben felépült a kőkönnyösi és kenderföldi városrész, a dávidföldi 288 lakásos családi házas település. Most épül be Somág-tető és a mecsekfalui út meg a kenderföldi „C” terület. Ezután pedig sor kerül az ősi község fölötti szilvás, és az ősközség szanálása után a belterület beépítésére.

A lakásépítés ütemét — sajnos — nem követte a járulékos és kommunális beruházások építése, így igen rendezetlen arculata volt az akkori városnak. Sár, por, sötétség jellemezte a várost. „Nemzeti viseletként” hordták a gumicsizmát. A nehéziparnak az volt az elsőrendű feladata, hogy fejlessze a bányát, mert az országnak szüksége volt a szénre.

Növelni kellett a munkáslétszámot, az egész ország területéről többnyire válogatás nélkül toboroztak Komlóra munkásokat a bányászatba és az építőiparba. A következmény az lett, hogy nagyszámú deklasszált elem és munkakerülő vegyült a becsületes dolgozók közé. Ezek voltak a város lakosságának rákfenéi, és sok zavart keltettek. Ma már eltűntek a városból, és csak beszélgetések közben/kerülnek szóba az akkori közerkölcsök és mostoha állapotok.

A városépítés fenti problémáit még az építkezés kezdeti nehézségei okozták. Nem volt még meg a kellő gyakorlat és felkészültség a városépítésben.

A beruházási tervjavaslatokat ma a tanácsstagok elhangzott javaslatai alapján, a tanács szakigazgatási szerve a Beruházási Vállalattal közösen készíti el. Ezután kerül a tervjavaslat a Hazafias Népfront elé, majd a városi pártbizottsággal történt megtárgyalás után a tanácsülés vitatja meg és hagyja jóvá. Ilyen széleskörű előkészítés után fogunk hozzá egy-egy év beruházási terveinek megvalósításához.

Komoly eredményeket értünk el így a hároméves terv időszakában a városépítés területén. Majdnem 100 millió forintot fordítottunk elsősorban az elmaradt járulékos és kommunális beruházásokra. Az elmúlt 10 évben 4146 lakás épült. Öt iskolát építettünk, összesen 58 tanteremmel, 4 óvodát 275 férőhellyel. 1958-ban készült el a Zrínyi Művelődési Ház, a város kultúrkombinátja. Felépült a város 10 000 főt befogadó gyönyörű fekvésű sporttelepe, hatalmas lelátójával, korszerű tekepályával és külön kézilabda pályával.

Az elmúlt 10 évben egészségügyi vonalon óriási változás történt. Megépült az SZTK központi rendelőintézete, ahol nyolcféle szakrendelés folyik. Igen nagy jelentőségű volt egészségügyünk megjavítása érdekében az 1959-ben átadott 80 ágyas új városi kórház üzembehelyezése sebészeti, belgyógyászati és nőgyógyászati osztályokkal. Ez a kórház 200 ágyásra fog bővülni. Egészségügyi intézményeinkben ma 44 orvos működik. Városunk területén az egykori bányatulajdonos, Engel Adolf mecsekjónosi kastélyában 100 férőhelyes gyermekotthon létesült.

Létrehoztuk szocialista kereskedelmünket. Ezen a téren vannak ugyan még kívánalmak, mert kevés a szép üzlethelyiségünk, így üzleteinkben a vásárlás csúcsgazdálkodási időszakában nagy a zsúfoltság. Jelenleg 63 boltban 270 kereskedelmi dolgozó látja el a város lakosságát.

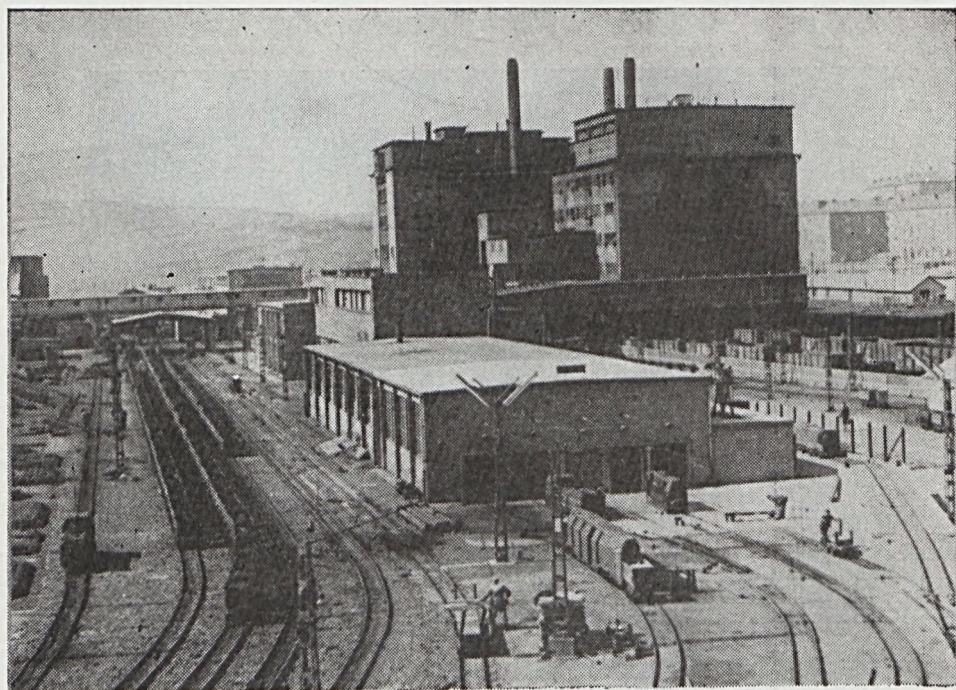
Igen korszerű üzletházaink vannak Kőkönyösben. Elengedhetetlen lesz a Lenin téren épülő lakóépületekben az üzletek kiépítése is, mert hiányoznak még olyan kereskedelmi egységek, mint az OFOTÉRT, a sport- és hangszerbolt. Vendéglátóiparunk is jelentős.

A korszerű, új Béke szállodánk minden igényt kielégít 56 vendégszobájával. Fontos tevékenységet folytat a Mecseki Üzemi Vendéglátó Vállalat, amely 6 konyhával 4500 dolgozó étkeztetését látja el.

A kisiparosok állami szektorba való tömörülésével alakult meg a Helyiipari Vállalat. 1959-ben a nődolgozók foglalkoztatása érdekében létrehoztuk a vállalat keretén belül a papucsüzemet, majd fölfejlesztettük ezt a vállalati részt szandálgártásra. 1960-ban tovább bővítettük ruhakonfekció üzemmel. Ezekben az üzemrészekben ma már 300 nődolgozót foglalkoztatunk. Épült egy

Épül a város

1. Szénosztályozó. 2. Térrészlet.

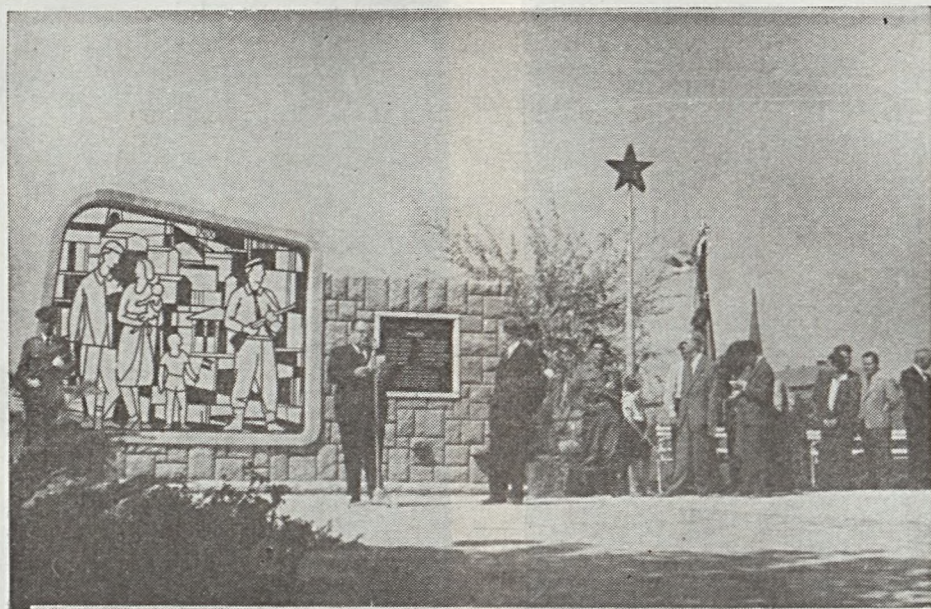
1. Zrínyi tér. 2. Tanácsház.

1. Csecsemőotthon, 2. Parkosítás társadalmi munkában

A kenderföldi és dávidföldi iskola

A mártírok emlékműve

korszerű kenyérgyár is, amely a várost, valamint a sásdi járást látja el kenyérel és süteményáruval.

A bányászat fejlődését ezen a helyen nem részletezzük, de szólni kívánunk az építőiparról. Itt működik a komlói Építőipari Vállalat. Volt idő, amikor több ezer munkást foglalkoztatott a városépítésen. A vállalat építőmunkásainak köszönhető, hogy városunk dolgozói ma kényelmes lakásokban lakhatnak. Sok nehézséggel és fáradtsággal, sokszor mostoha körülmények között dolgoztak, dacolva az időjárás viszontag ágaival, sokszor küzdve a munkaerő- és anyaghiánnyal. Formálták az embereket, jó szakmunkásokat neveltek, akik közül sokan letelepedtek a városban, és ma a vállalatoknál vagy a bányüzemeknél tovább munkálkodnak szocialista építésünk nagy ügyén.

Városunk helyi közlekedését autóbusszokkal bonyolítjuk le. Elmondhatjuk, hogy helyi közlekedésünk jó, mert a város minden pontját gyorsan és biztonságosan elég sűrű járatokkal el tudjuk érni. Az aknákat és a leszállóhelyeket ugyancsak autóbusszal közelítik meg a bányászok. Komló és Pécs között szintén kielégíthető és gyors is az autóbusszközlekedés. 45–50 perc alatt fordulnak meg az egyes járatok. Az új lakótelepek legnagyobb része már rendelkezik korszerű utakkal és gyalogjárókkal. A régi lakótelepeken is igyekeztünk azokat kiépíteni. Különösen a hároméves terv időszakában történt nagy fejlődés ezen a területen. Vasútunk a Budapest–Pécs fővonalnak szárnyvonala. Igen jó személyvonat járataink vannak Komló–Dombóvár között. Korszerű személykocsikon folyik a szállítás. A vasút forgalma igen nagy, mert a személyszállításon kívül ezen a vonalon történik a szénszállítás is Sztálinváros felé.

Milyen a mai városkép? A város központja a Lenin tér. Három oldalról a pártszékház, a tanácsház és a Béke szálló zárja a teret. Itt kerül sor az idén egy monumentális Lenin szobor felállítására. Lenin terünk igen szép, rendezett, de É-i oldalán még ott láthatók a múlt maradványai: apró, rossz falusi bányászházak, amelyeket az ötéves tervben fogunk eltüntetni. Korszerű lakások és reprezentatív üzletsor kerülnek ide.

Sokat tettünk a város rendezettségét mutató parkjaink érdekében. A fák Kőkönyösben már emeletmagasságúak, dísznövények sokasága ékesíti a területet. Komlót sok lépcsőjéről a lépcsők városának is nevezik. A terepadottságok teszik szükségessé ezt a megoldást. Több tízezer köbméteres földmozgatásra van szükség egy-egy terület rendezésénél. Az elkészült parkokat és utcákat a lakosság évről évre maga gondozza és ülteti be virággal. A társadalmi munkával a komlóiak jobban sajátjuknak érzik a várost, és éberren vigyáznak a házak környékén lévő kertekre.

A kőkönyösi városrészről szemlélve lenyűgöző Komló esti lát képe. Ezernyi villanyfény. A város szívében, a völgyben a munka lüktetésének fényei vibrálnak, vasút, erőmű, szénosztályozó, szénpályaudvar. Kiemelkedik a Lenin tér, a Kenderföld-kelet fénycsöves világítása. Egész a látóhatár széléig, a csillagos aknatornyokig sorakoznak a lakások ablakszemei. Még több millió kell ugyan a teljes, korszerű közvilágítás kiépítéséhez, de már most sem kell sötétben botorkálnunk.

Sok kellemetlenséget okozott a komlóiaknak, sőt veszélyes is volt a köztisztaságra és a közegészségügyre az erőmű pernye-esője, amely — a széliránytól függően — a városnak hol az egyik, hol a másik területére hullt. Tavaly elkészült az erőmű kötépályája, amely majdnem egészen megszünteti ezt az egészségtelen és káros szennyeződést.

Városunk kirándulóhelye és fürdője Sikonda. Egyik gyöngyszeme ez a mecseki hegyvidéknek. Amikor közigazgatásilag a városhoz csatolták, elhanyagolt volt, régi patináját elvesztett fürdőhely képét mutatta. 37 fokos melegvizét elvesztette, mert kútja tönkrement. 1958-ban megkezdtük egy új kút fúrását. Munkánk sikerrel járt, újra megkaptuk a kívánt szénsavas-kénes, gyógyító hatású termálvizet. Ez a hely gyönyörű fekvésénél fogva, jó, tiszta, napfényes levegőjével nemcsak városi viszonylatban, hanem idegenforgalmi szempontból is kedvelt helye lesz a bányászvárosnak. Itt üzemel a bányászszanatórium is, amelyben bányász dolgozóink a munkaidő letöltése után egy-egy hónapig kellő orvosi felügyelet mellett erősödnek a napi munkára.

Az elkövetkező időben lassúbb lesz a város fejlesztése, ezért fokozottabban kell igénybevenni a társadalmi erőt az egyes célok megvalósítása érdekében. Társadalmi munkát olyan feladatok megvalósítására szervezünk, amelyek az ott élő lakosság közvetlen érdekeit szolgálják ugyan, de népgazdaságunk teherbíróképessége a felmerült igényt még nem tudja kielégíteni. Városunk lakói szívesen vesznek részt az ilyen megmozdulásokban. Tavaly a legjelentősebb ilyen összefogás a gesztenyési művelődési otthon építésénél alakult ki. Ezt a 750 000 forintos építkezést a pártbizottság irányította a tömegszervezeteken keresztül. Jelentős volt az építés megindulásakor a személyi példamutatás. A munkában részt vettek a pártbizottság munkatársai, a tanács vb-tagjai, a Népfront elnökségi tagjai is.

Még a nyugdíjas bányászok is kivették részüket a munkából. Az építkezésen mintegy 960-an dolgoztak. Ezen a munkán meglátszott a nép öntudatából fakadó eredmény. Ezt a mozgalmat az idén a két tantermes Kossuth-aknai cigányiskola építésével folytatjuk.

Így épül tovább Komló, a fiatalok városa. Valóban ez a hely, mert az őslakosságon kívül alig látni idős embert. Itt, ebben a városban kinevelődik a szocialista embertípus, mert a városépítésnek hatalmas, emberformáló ereje van.

SZENTPÁLI PÁL:

Komló művelődési intézményei a munkások kulturális felemelkedéséért

*„Emeljétek föl szívünket! Azé
aki fölemeli.
Ilyen erős csak az lehet,
ki velünk van teli.”*

Újra meg újra eszünkbe jutnak József Attila szavai, valahányszor azt mérlegeljük, meddig jutottunk, mit kell tennünk a munkáskultúra ügyében. Senki sem fejezte ki nála szebben, hogy mit vár a munkásosztály a művelődés munkásaitól.

Honnan indultunk?

Nehéz erre pontos választ adni már csak azért is, mert a régi és az új Komlót össze sem lehet hasonlítani. A városépítés 10 esztendeje alatt a lakosság ötszörösére növekedett, az eldugott mecseki bányászfaluból 25 000-es szocialista város lett. A magyar munkásosztály erős osztaga él itt, mintegy 13 000 bányász és egyéb ipari munkás. Nagy részüknek a felszabadulás előtt a kisparcella vagy a cselédsor nehéz kenyere jutott osztályrészül.

Művelődési viszonyaik rosszabbak voltak, mint a régi bányászfaluban. Pedig itt is gyéren cseppen a kultúra áldásaiból.

1937-ig, a mai belvárosi általános iskola felépítéséig, a régi bányászkolónián, a lóistálló környékén, lakásban elhelyezett iskolában tanultak a bányászgyerekek. Kun Lajos dr. vádiratnak beillő tanulmányában beszámol az iskolás gyerekek egészségi viszonyairól, táplálkozásáról is. Ebből tudjuk, hogy a bányászgyerekek sokkal rosszabb körülmények között éltek és tanultak, mint a komlói parasztgyerekek. Az új, hat tantermes iskola felépítésével javultak az elemi oktatás tárgyi feltételei. Az állami iskola mellett egy két tanerős római katolikus iskola is volt a községben. A tárgyi feltételeken túl a munkás gyermekek iskoláztatásának mélyebb gazdasági, társadalmi akadályai voltak. Erre utal az óvoda bővítése és a napközi létesítése körüli huzavona 1936-ban. A bővítési javaslat a bányagazgatóság ellenállásán bukott meg. Többek között a szegénységgel érvelnek. „A munkásság semmi esetre se egyeznék bele, hogy gyermekeit az ő megterhelésével napközi otthonba ékeztessék”. A kincs-

tári bányagazgatóság pedig nem támogatta anyagilag a fejlesztési javaslatot. Korabeli megfigyelések szerint akkoriban a bányászgyerekek 60%-a a bányában, 40%-a a kisiparban és gyárakban keresett munkát. A leányok Pécsen vagy Sásdon cselédkedtek.

E korszak iskolapolitikájának hatása még ma is érezhető. Jelenleg a következőképp alakul a Szénbányászati Tröszt komlói üzemeinél dolgozó munkások és alkalmazottak iskolázottsága:

Egyetemet vagy főiskolát végzett:	0,9%
Középiskolai végzettségű:	3,4%
Az általános iskola 8 osztályát elvégezte:	21,6%
5-7 osztályt végzett:	60,5%
Írni, olvasni nem tud:	3,0%

Több mint 6000 bányász dolgozó van városunkban, aki az általános műveltség alapjait nyújtó általános iskolai tanulmányokat nem fejezte be. A statisztika nem beszél arról, hogy mennyi keserves gyermekorsót, háborús nélkülözést rejt ez a szám, de jól mutatja felnőtt oktatásunk roppant feladatait.

Örökségül maradt ránk a 38-as évekből a bányász otthon is, a mai Május 1. Művelődési Ház. Ez a művelődési intézmény mozhelyiségével, könyvtárával, klub- és vendégszobáival megfelelt volna az akkori kisközségnek. De milyen célt szolgált ez az épület? Már a bányászotthon megépítése is összefüggött azzal a jobboldali akcióval, amely a bányászok szocialista szervezkedését igyekezett szétzúzni.

Két kommunista sejt működött ekkor Komlón. A vitézi rend székkapitány-sága azt jelentette, hogy „a bolsevista agitátorok újabban a komlói állami kőszénbánya munkásai között a legtevékenyebb munkát fejtik ki, s a szervezkedés igen erős ütemben folyik”. Ezt akarták ellensúlyozni és megtörni az „önsegélyező és művelődési” egyesület megalakításával. A szervezés a bányagazgatóság segédletével történt, nem éppen erőszak nélkül. Ennek, a munkásokat ki-játszó jobboldali kampánynak volt része a munkás otthon építése. Az 1936-os alapszabályzat így fogalmazta meg az egyesület célját: „a Komlói Magyar Királyi Kőszénbánya Hivatalnál alkalmazott munkásság egyesítése, az ember-szeretet és művelődés ápolása, fejlesztése és gyakorlása, a munkásság szociális és anyagi érdekeinek támogatása és előmozdítása minden politikai vagy társadalmi irányzat mellőzésével, a kőszénbányahivatal támogatása mellett”. E meg-tévesztő frázisokból is kiviláglik az igazi cél, a bontakozó forradalmi osztály-harc leszerelése. Ilyen ágyat vetettek a komlói bányászok művelődésének. Nincs mit csodálkoznunk azon, hogy a bányászotthonon belül külön úri kaszinót tar-tottak fenn, a könyvtárat olyan értéktelen, irredenta írásokkal tömték meg, hogy selejtezésük után alig maradt használható mű az új könyvtár számára.

Ilyen körülmények között is kereste a komlói bányász a munkásművelődés igazi útját. Ez a kiolthatatlan vágy hívta életre 25 éve a bányász zenekart, az első vegyeskórust és a művelődési színjátszást. Működésük nem léphette túl a hivatalos kultúrpolitika korlátait, de így is hasznos tevékenységet folytattak. A bányászzenekar 1936. július 6-án alakult 86 taggal, 10-16 éves bányász gye-rekekből. A felszabadulásig mintegy 200 fiatal ismerkedett meg a zenekarban a gyakorlati muzsikálás alapjaival. Állandó műsorszámuk közt szerepel pl.: Erkel: Hunyadi nyitánya, Liszt: II. magyar rapszódiaja, Farkas: Régi magyar-táncok a XVII. századból, Schubert, Rossini, Wagner, Mozart művei.

A munkás műkedvelő mozgalom felfelé ívelő fejlődésének eredménye volt a „János vitéz” című daljáték bemutatása. Tevékenységük a felszabadulás utáni években teljesedett ki. 1950-ben a komlói bányászzenekar bizonyult az ország legjobb bányászzenekarának, és a párizsi zenei fesztiválna készült.

Ilyen kedvező talajon bontakozott ki a városépítéssel párhuzamosan Komlón is a szocialista kulturális forradalom. A művelődésügyi feladatok megsokszorozódtak, az oktatás és népművelés tartalmi átalakítása mellett előtérbe kerül a város új művelődési intézményeinek megteremtése.

Új alkotások születése:

A városépítés első évtizedében modern művelődési intézmények egész sorát alkotta meg a munkásnép. Iskolák, művelődési otthonok, mozik és könyvtárak behálózák ma már az egész várost.

Hogyan születtek és váltak valóra a tervek, hány milliót adott művelődési célokra a munkáshatalom? Ez külön fejezetet érdemel. Itt csupán néhány sajátosságra hivatkozhatunk.

Olyan gyorsan nőtt a város, jelentkeztek az új művelődési igények, hogy az építés az 50-es évek derekán nem tudott lépést tartani velük. Pedig 2 évenként épült egy-egy új iskola! Intézményeink tervszerű fejlesztését gátolta az a körülmény is, hogy a városépítés nem volt egyenletes. A komlói szénvagyon feltáráásával, energiaszükségletünk alakulásával összefüggően változott a város fejlesztési terve. Az építés elején nem gondoltak még ilyen nagyarányú növekedésre. Éreztették hatásukat az országos vezetésben elkövetett gazdasági hibák és a revizionista nézetek is. Ez az utóbbi különösen abban, hogy a nehézipar fejlesztésével együtt tagadták Komló fejlesztésének létjogosultságát. A beruházásokat sokáig a Szénbányászati Tröszt bonyolította le, a népművelési tevékenységet a Tröszt Szakszervezeti Bizottsága vezette. Kellő körültekintés híján ez is egyoldalúságokra vezetett, éppen a kommunális beruházások és az egész lakosság igényeit kielégítő kulturális ellátottság rovására.

Ha mindezt figyelembe vesszük, reálisabban tudjuk értékelni azt a munkát, amit 10 év alatt a munkásosztály kulturális felemeléséért tettünk. A nehézségeket legyőzte az akarat és a hivatástudat. A művelődés hőskora volt ez! Volt iskola, amely ideiglenesen felvonulási épületben kezdte meg életét, miközben mellette már alapozták új, tágas otthonát.

Sok alkotáshoz fűződik a lakosság kezdeményezése, társadalmi munkája az ötletes helyi megoldások egész sora. Ilyen társadalmi összefogás eredménye a múzeum gazdag gyűjteménye, a zeneiskola életreihívása ugyanúgy, mint a virágos komlói utca az új lakónegyedekben. A városépítésnek ez a forrása nem apadt ki, sőt napjainkban egyre erőteljesebben buzog. Nevezetes alkotás pl. a gesztenyési művelődési otthon. 1960-ban, néhány hónap alatt készült el ez a 750 000 Ft értékű épület, a városi pártbizottság kezdeményezésére, a helyi tömegszervezetek közreműködésével, 960-an dolgoztak rajta. Gesztenyész aprajánagyja, meg a komlói üzemek munkásai. Az anyag nagy részét egy régi épület bontásából nyerték. A tervezéstől kezdve az épület befejezéséig minden társadalmi munkában készült, csupán 160 000 Ft állt rendelkezésükre.

Ma a városban 5 nagy általános iskola működik, 65 tanteremmel, 164 nevelővel. 513 gyermek étkezik a napközi otthonokban. Van gimnáziumunk, vándoriskolánk, építőipari és helyiipari szakmunkásokat képezünk. A felnőtt oktatás általános iskolai fokon jelenleg 6 helyen folyik, ezenkívül a gimnázium esti

és levelező tagozatán meg a dolgozók technikumában tanulhatnak a munkások. Iskoláink modern, jól felszerelt intézetek, ahol megszokottá vált a gazdag szer-tár, a tornaterem, filmvetítógép, sőt a televízió is. Nem szokatlan az sem, ha a gyermekek papucsot húznak, amikor belépnek a parkettás tanterembe. És mi-lyenek a mai gondjaink? Elsősorban a sokasodó gyermeksereg elhelyezése okoz gondot. Évente majd 300-zal nő a tanuló létszám. Az idén 3778 gyermek irat-kozott be az általános iskolákba. Olyan lakótelepen is, ahol idővel elég nagy lesz a mai iskola, most délelőtt, délután tanítanak. Összefügg ez a város „fiatal-ságával”, hiszen nálunk az ipari dolgozók 44⁰/₀-a 30 éven aluli. Most csepered-nek fel az ifjú családok gyermekei. Aztán itt a másik napi gond, a felnőtt ok-tatás. Ez több éves feladatot ad pedagógusainknak. A tanulási vágy egyre nő, ám közben a termelés sem maradhat le. A 3 műszakkal csak önálló üzemi is-kola képes összeegyeztetni a tanítási időt, ehhez pedig külön tantestület meg osztályterem kell. Az általános iskolai műhelygyakorlatok kiszélesítése sem megy zökkenő nélkül.

A 4–5. évvel ezelőtt épült iskolákban erre még nem terveztek megfelelő helyiségeket. Az élet szétfeszíti oktatási intézményeink mai kereteit. De ezek már nem a 30-as évek gondjai, hanem az új, magas általános műveltséget és szakmai tudást igénylő munkásság problémái.

Népművelési intézményeink közül a filmszínházak fejlődtek legtöbbet, 3 normál mozi vetít a városban. Egyszerre 1093-an nézhetik a műsort. A bányász szakszervezetnek 2 művelődési háza van a város szívében, a Zrínyi és a Május 1. A 15 000 kötetes központi szakszervezeti könyvtár, a városi múzeum geológiai és helytörténeti kiállítása, a kőkönyösi lakásokat behálózó helyi, vezetékes rádió. 800 férőhelyes szabadtéri színpad, és nagy hangversenyteremmel rendelkező zeneiskola mutatja a lehetőségeket. Különösen az utóbbi 3 esztendőben fejlőd-tek egészségesen népművelési intézményeink. Arról van szó, hogy a központi létesítmények mellett sorra alakultak és kaptak új berendezést az üzemek, pe-remkerületek és munkásszállások művelődési termei, klubjai. 12 ilyen népmű-velési egység működik a városban. Felszerelésük gazdagodik, néhány helyen már most is példás, mint pl. Kossuth-bányán, Gesztenyésben, Mecsekfalun vagy a kőkönyösi bányászklubnál. Keskenyfilm-vetítés, többféle társasjáték, könyv-tár, lemezjátszó vagy magnetofon és televízió mellett mindenki megtalálja a neki való szórakozást. A klubszobák ízléses, művészi berendezése jó hatással van a családi otthon berendezésének formálására is. Különösen fontos ez ná-lunk, ahol a családok nagy része most bútorozza be, díszíti lakását. Egy 1959-es adatgyűjtés szerint 2 esztendő alatt a bányászok 61⁰/₀-a vásárolt új bútort. A művelődési otthonokban megkedvelik az egyszerű, modern vonalú bútorokat és iparművészeti tárgyakat. Ezek aztán hamarosan meghonosodnak a napfényes, új lakások családi környezetében is. Akárcsak néhány éve a szép népi mintájú száda a komlói ablakokban.

Városunk jellegzetesen tagolt település. Két, egyenként 10 000 központi lakó-telep köré, 6 távolabbi peremkerület sorakozik.

Mindegyik település kulturális ellátottságáról gondoskodnunk kell. Klubot, könyvtárat, esetleg mozit telepítünk ide. Fokozatosan megvalósul az az elv, hogy a népművelési tevékenységünket oda irányítjuk, ahol az emberek élnek és dolgoznak. Ebből a szempontból is öröndetes jelenség az üzemi és külterü-leti művelődési otthonok fejlődése.

Intézményeink fejlesztésében és a rendezvények elosztásában ma már egy-aránt érvényesül a területi elv. Korai még értékelni az eredményeket, de né-

hány tény is mutatja, hogy jó úton járunk. Éppen ezek a munkás klubok a leglátogatottabbak. Az új kökönyösi fiókkönyvtárba pedig rövid 1 hónap alatt 347 olvasó iratkozott be.

Korántsem rajzoltunk teljes képet művelődési létesítményeinkről. E néhány vonás talán érzékelteti, milyen is városunk kulturális ellátottsága, hogyan születtek és erősödtek meg Komlón a munkáskultúra műhelyei.

A kultúra műhelyeiben:

Ha Komlón művelődésről beszélünk, munkásokra, bányászokra gondolunk. Kézenfekvő, hogy itt minden kulturális megmozdulás értük történik. A dolog azonban nem ilyen egyszerű. Ahhoz, hogy hasznosan munkálkodhassunk a munkásság kulturális felemelkedésének érdekében, ismernünk kell a lakosság, sőt az egyes üzemek dolgozóinak összetételét, életkörülményeit, igényeit is. Hasonló a helyzet az iskolákban. A művelődési adottságok és a kulturális forradalom célkitűzéseinek ismeretében fokozatosan, lépésről lépésre haladhatunk előre. Ma már Komlón mindez így is történik. A különböző művelődésügyi feladatokat végző állami és társadalmi szerveket a városi pártbizottság mellett működő népművelési bizottság fogja össze, irányítja.

Értelmiségiek és társadalmi munkások egész sora segíti ezt: 290 pedagógus, 30 hivatásos népművelő és több mint 100 tömegszervezeti aktíva. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat helyi szervezetének 71 tagja van. Ha intézményeink életébe bepillantunk, szembetűnő, hogy programjuk kialakításánál a dolgozók minden rétegére, a lakosság minden korosztályára, a távolabbi lakótelepekre is gondolnak.

Ebből a szempontból vizsgáljuk meg röviden a kultúra műhelyeit. Kezdjük a jövő munkásaival az ifjúsággal!

Szinte hihetetlen, hogy városunkban a lakosságnak csaknem egyötöde 4600 fiatal tanuló. Szilárd tudásuk, széles látókörük, gyakorlati készségeik és szocialista jellemvonásaik kimunkálására egyre többet esznek iskoláink. Elmondhatjuk, hogy a nevelés nálunk a lakosság széles rétegeit foglalkoztató közügygé vált. Ezt jelzik a helyi sajtóban és rádióban, iskolai és tömegszervezeti gyűléseken folyó viták ugyanúgy, ahogy az iskolák szépítésére, bővítésére irányuló társadalmi segítség vagy a pedagógiai tárgyú előadások népszerűsége. Ez a törődés gyakran kicsinyes beavatkozásnak tűnik az iskola életében, pedig természetesen és örömdetes dolog. Az a szülő, aki sokszor maga is tanul valamilyen formában, aki egyre inkább bekapcsolódik a társadalmi életbe és aktívan vesz részt az üzem vezetésében, természetesen figyelemmel kíséri gyermeke sorsát, és gyorsan reagál fia minden lépésére. Általában reálisan értékeli gyermekei helyzetét, és helyesen neveli őket. Az iskola és a szülői ház egységére jellemző, hogy évről évre csökken a vallásoktatásban részesülők száma. Az idén a tanulók 4,9%-a jár hittanra. Ezeknek is felét a Komlóhoz csatolt községek gyermekei teszik ki. Világosan mutatja ez, hogyan fejlődik a komlói munkások szocialista tudata, jóllehet csak 4–5 esztendeje szakadtak ki a falusi környezetből és lettek munkások.

Általános iskoláink nevelőmunkája széles skálájú. Népművelési intézményeink is eredményesen segítik pedagógusaink tevékenységét.

A legtöbb energiát éppen a gyermekek körében végzett munkára fordítjuk, hiszen így lehet megalapozni a jövő munkásainak korszerű műveltségét. Rendkívül fontos e tekintetben a gyermekközösségek, az iskolai hagyományok

kialakítása. Könnyen megfigyelhető nálunk, hogy egy-egy új iskola csak 4–5 esztendei működés után válik igazi közösséggé. Fokozatosan alakulnak ki az iskolai hagyományok. A közösségek kifermálásának sok tényezője van. A pedagógusok részéről az egyik legjelentősebb a nevelési terv kidolgozása és alkalmazása.

Hatása egyaránt érezhető a gyermekközösségek erősödésében és a nevelők pedagógiai érdeklődésének növekedésében.

Teljességre való törekvés nélkül ezekhez a tényezőkhöz kell sorolnunk a gyermekek és szülők társadalmi munkáját, meg a művészeti nevelést, a kórusmozgalom kibontakozását, általános iskoláinkban.

Az előbbi gesztenyési, az utóbbi pedig a belvárosi és a kenderföldi általános iskolában fejlett.

Az 1959/60-as tanév végén városunkban 1714 kisdobos és úttörő volt. A csapatok életéhez sok segítséget ad az Úttörőház. 16 szakkörben gyarapítják tudásukat a gyermekek. Iskolánként rendszeresen rendeznek nyári tábort. Ezek ma már nemcsak az üdülés formái. A táborozók megismerik hazánk nevezetességeit, a táj szépségeit, sőt közvetlenül is ismerkednek az alkotó, termelő munkával. Ilyen kezdeményezés volt a Fürst Sándor utcai iskola fiú csapatának nyári tábora a Tisza partján, ahol a Rákóczi-falvai termelőszövetkezettel alakítottak ki szoros kapcsolatot. A tsz vendégül látta őket, a gyermekek viszont munkájukban segítettek. Hasonlóképpen kedvezően alakult a komlói üzemek és iskolák kapcsolata. Közreműködés az üzemi ünnepélyeken, ifjúmunkás úttörővezetők, üzemlátogatások, a politechnikai oktatás segítése jelzi ezt az egészséges törekvést.

Népművelési intézményeink szintén jelentős szerepet játszanak gyermekeink művészeti nevelésében. A művelődési házak havonta rendszeresen rendeznek szórakoztató műsort az általános iskolai korosztály számára. Igen népszerűek a bábszínházi előadások. Egy-egy bábműsort 600–800-an néznek meg, 1955-ben létesült az állami zeneiskola. Az idén 361 növendéke van. Mintegy 30 felnőtt dolgozó tanul muzsikát, a többi növendék általános iskolás és gimnazista. 50%-ban munkások és parasztok gyermekei. A zeneiskola célja elsősorban a jövő hangversenylátogató közönségének kinevelése, de a tehetséges kiváló növendékekből utánpótlást biztosít a művészeti szakiskolának is. Zeneiskolánk meggyökeresedett városunkban, bár a zenei nevelés célját még nem sikerült elég széles körben tudatosítani. Ez a fő oka a növendékek nagyarányú lemorzsolódásának. A beiratkozott tanulók 60–70%-a vizsgázik évenként. Érdekes megfigyelni, hogyan alakul a tanulók érdeklődése. 38 zeneóvadás és 50 előképzős biztosítja a zeneiskoda utánpótlását. 72-en tanulnak zongorázni, 39 növendék ismerkedik a vonós, 36 a fúvó hangszerekkel. 11-en énekelni tanulnak.

Szembetűnően kicsiny az érdeklődés az éneklés meg a fúvós és vonós tanzakok iránt. Az okokat a komlói kórusmozgalom gyengeségében látjuk. A fúvósoknál az a hiba, hogy a hangszeres oktatás megoszlik a bányászzenekar és a zeneiskola között. Ezek a jelenségek arra figyelmeztetnek bennünket, hogy szélesebb alapokra kell helyezni a zenei nevelést, éppen a tartós eredmények érdekében. Jó szolgálatot tesz pl. az idén először megrendezett ifjúsági ismeretterjesztő hangversenysorozat: „Barangolás hangszerországban”. Van zenei tagozatú általános iskolánk, a belvárosi iskola. 160 tagú gyermekkórusa országosan elismert. Szerepelt a rádióban, a televízióban, az idén pedig a Zeneakadémiára kapott meghívást. Azok a növendékek, akik ebben az iskolában tanulnak, magukkal viszik az énekkultúra szeretetét. Ezt példázza az a kedves eset,

amikor a gimnázium növendékei felkérték volt tanárukat, vezesse az iskola leánykórusát. Így bokrosodik lassan a friss vetés.

Hogyan alakul a fiatalok sora az általános iskola befejezésével? A 30-as években alig akadt tovább tanuló bányászgyerek. 1959-ben az általános iskola 8. osztályát végzett 206 fiatalból 77-en folytatták tanulmányaikat különböző középiskolákban. Sokan tanulnak ezenkívül különféle ipari és kereskedelmi szakmát. A városépítés kezdetén többen csak átmeneti helynek tekintették Komlót. Családjuk, gyermekük jövőjét más, látszólag megalapozottabb városban, más iparágban akarták biztosítani. Az új város kibontakozásával együtt változik ez a vélemény. Egyre több azoknak a bányászgyerekeknek a száma, akik az egyetemről, főiskoláról visszakerülve városunk építésén munkálkodnak. Ezt segíti elő a tanács és az üzemek által alapított 12 tanulmányi ösztöndíj is. Régebben 4–5 komlói fiú tanult tovább a vágáriskolában. Az iskolát elvégezve nagy részük más pályán helyezkedett el. 1957-től kezdve ez a vándorlás is megszűnt. Az ideai tanévben 22 komlói fiatal tanul az iskola első évfolyamán, a végző tanulók 85–90%-a pedig komlói bányában dolgozik.

A munkáshatalom nagy vívmánya a korszerű szakmunkásképzés. Vágárképzés 1949/50-től kezdve folyik Komlón. 1951. szeptember 10-én avatták a 8 millió forintos állami beruházásból épült, korszerűen felszerelt vágáriskolát. Városunk első modern iskolája volt ez. 340 tanuló helyezhető el az otthonban. 3500 kötetes könyvtártól kezdve a szemléltető modellekig sokféle lehetőség segíti itt a szakma elsajátítását, a művelődést. Itt tanul a MÜM. 501. sz. Ipari-tanuló Intézet 370 vágártanulója meg 120 helyiipari tanuló.

A vágárképzés 3 éves. Egy-egy vágártanulóra évente 16–19 000 Ft-ot költ államunk. A gyakorlati munka fogásait külön tanbányában sajátítják el. A szakvizsga után segédvágár szakmunkások lesznek, majd egyéves üzemi gyakorlat következik, ezután tehetik le a vágári szakvizsgát.

Az eredményes munka elismeréseképpen 1959/60-as tanév végén a KISZ Központi Bizottsága és a Munkaügyi Minisztérium Vörös zászlóval tüntette ki a tanulóotthont. Az iskola vezetősége különösen a mestertanári rendszer kialakítására és a szemléltető oktatás sikereire büszke. Hasznosnak bizonyult, hogy egy-egy tanulócsoport osztályfőnöke a mestertanár, aki együtt él és dolgozik a fiatalokkal. Ő oktatja növendékeit a bányában. Jól ismeri a fiatalok életét, hiszen 8 tanár ebben az intézetben tanult, és a technikum elvégzése után ide jött vissza tanítani. A szemléltető oktatást a kabinetrendszer kialakításával sikerült hatásosabbá tenni. 1954 óta minden tantárgyat sajátos szemléltető eszközökkel felszerelt külön tanteremben oktatnak.

A vágáriskola elválaszthatatlanul beletartozik városunk kulturális vérkeringésébe. A tanulók idejét eléggé leköti a tanulás és a termelési gyakorlat. Ennek ellenére ott találjuk őket a művelődési házak rendezvényein, az ismeretterjesztő előadásokon, színházi műsorokon, klubesteken. Szeretik a könyvet, nagy a forgalma az iskolai könyvtárnak, sőt saját könyvbizománnyosuk is van. A fiatalok érdeklődésére, igényeikre nem panaszkodhatunk. Színjátzóik és versmondóik évről évre rendszeresen felkészülnek egy-egy műsorra. Örömmel tapasztaljuk, hogy a vágáriskolások közül néhányan már elérik a szakképzettség kívül az általános műveltségnek azt a színvonalát, amit a középiskola ad növendékeinek. A munkásöntudat, az intézetben kialakult közösségi szellem és a munkában edződött akarat segíti őket ebben. Ám sokat kell még tennünk az intézetben belül, hogy szélesítsük az általános műveltség megszerzésének feltételeit. E téren sokat vár a munkásság a bányászág előiskolájától.

1953/54 óta működik a városban gimnázium. Ma már 9 tanulócsoportban 258 fiatal tanul itt, az utóbbi két esztendőben főleg komlóiak. Mai szemmel természetesnek tűnik, hogy a gimnazisták 54,3%-a munkás és paraszt származású. A fiatal iskola eredményes munkájára vall, hogy az első érettségizők közül többen tanultak tovább a főiskolákon, mint országosan általában. Négyyszer érettségiztek már a városban. 164-en végezték el a középiskolai tanulmányokat sikerrel. Közülük sokkal találkozunk a komlói üzemek, hivatalok irodáiban, egészségügyi intézményeinknél, de megjelent városunkban az a típus is, amely érettségi után a termelő munkában helyezkedik el. Ezek a fiatalok aktívan részt vesznek a kulturális életben, bányászfiataljainkkal együtt ők a műkedvelő mozgalom motorjai. Mindez szinte spontánul alakult ki, mert maga a gimnázium — talán a hagyományok híján vagy a nevelők elfoglaltsága miatt — eléggé zárt intézmény. Nem veszi ki részét eléggé városunk kulturális életéből. Új szint kapott a gimnáziumi nevelés az 5+1-es oktatás bevezetésével. A leányok a kertészeti vállalatnál, a fiúk pedig a bányagépjavitó üzemben tanulnak. Reméljük, ez is elősegíti, hogy a gimnázium elfoglalja méltó helyét a munkásosztály nevelésében.

A komlói bányász tanulni akar. Már közvetlenül a felszabadulás után tömegesen használták fel a tanulási lehetőségeket. Az 1946/47-es tanévben Pécssett 220-an jelentkeztek a dolgozók iskolájába, köztük 50 komlói. Az idei tanévben csak a Szénbányászati Tröszt komlói üzemeinél 330-an jelentkeztek a dolgozók általános iskolájába. Főleg olyan dolgozókról van szó, akiknek munkaköre megköveteli az iskolai végzettséget. Ma már a vājári munkakör betöltéséhez VIII általános iskolai végzettség szükséges. Az a tapasztalat, hogy különösen az idősebb dolgozók igen komolyan veszik a tanulást. Távoblati céljaik vannak, sokan meg akarják szerezni a technikusi képzettséget. Előfordul olyan eset is, hogy háziasszony iratkozik be a dolgozók általános iskolájába, mert így jobban tudja segíteni gyermekei tanulását. Városunkban ma még nem eléggé szervezett a dolgozók általános iskolája. Sok nehézséget jelent a váltott műszak, meg a pedagógushiány. Legsikeresebben az üzemi iskolák birkóznak meg ezekkel a nehézségekkel. A Béta-aknai dolgozók iskolájában például a november 15-i vizsgán 3,75-os tanulmányi eredménnyel végeztek a hallgatók. Érezhető itt az üzemi párt- és tömegszervezetek gondos munkája, melyek nemcsak a beiskolázásnál tevékenykednek, hanem folyamatosan figyelemmel kísérik a munkások tanulmányait. Ez a törődés azonban még nem általános. Innen ered a hallgatók lemorzsolódása. A felnőttoktatás ügye mindenképp nagyobb figyelmet érdemel az oktatási szervek és a tömegszervezetek részéről is.

10 éves jubileumát ünnepli az idén a Dolgozók Bányaiipari Technikuma. Ma már három tagozaton a bányaiipari, bányagépezési és villamosenergia iparban tanulnak itt a hallgatók. Az érdeklődés évről évre fokozódik, az idei tanévben 220 dolgozó iratkozott be a három tagozatra. Jellemző, hogy Szászvárról, ahonnan 20-an járnak be, külön buszt kellett indítani. Örvendetes, hogy az iskola hallgatói évről évre jobb előképzettséggel rendelkeznek, és négy év óta megszűnt a nagyobb lemorzsolódás is. A tanulmányi eredmények jók, 1960/61. I. félévében 3,44 volt a tanulmányi átlag. Négy év alatt 57 technikust adott üzeminknek ez az iskola. Közülük ketten azóta üzemvezetői beosztásba kerültek, többen pedig egyetemen tanulnak tovább. Ez az iskola is azokhoz az intézményekhez tartozik, amelyek széleskörű általános műveltséget nyújtanak a dolgozóknak. A tantestület 21 pedagógusa és mérnöke tapasztalt szakember. Az oktatást összekapcsolják az iskolán kívüli nevelés különböző formáival, szervesen

illeszkednek bele városunk kulturális életébe. Módszereikre jellemzőek a tanulmányutak. Négy év alatt a hallgatók rendre megismerik Közép-Dunántúl, Nógrád, Borsod szénbányáit, a zalai olajkutakat. Színházlátogatásokat szerveznek, sőt olyan ankétokat is rendeznek, mint a modor, modorosság, modortalanság témaköréből nagy érdeklődéssel megtartott vita.

Ha mindehhez hozzászámítjuk a gimnázium esti és levelező tagozatán tanuló 120 dolgozót, meg azokat, akik más úton-módon tanulnak tovább, nyugodtan megállapíthatjuk, hogy a komlói munkások és alkalmazottak mintegy 10%-a tanul az állami oktatás keretében. Bár a felnőttoktatásnak még csak a kezdetén tartunk, világosan kirajzolódik annak a munkásrétegnek a képe, amelyben állandóan erősödik a törekvés a marxi-lenini szellemű általános műveltség elsajátítására, technikai ismereteinek bővítésére. Rájuk mindig lehet számítani a termelésben, a társadalmi életben és a kulturális tevékenységben egyaránt. Mivel éppen a felnőttoktatás biztosítja a legtervszerűbben és legrendszeresebben ismereteink fejlesztését, művelődési intézményeink ezen a területen kívánnak a jövőben is a legtöbb erőfeszítést tenni a munkásosztály érdekében.

A felnőttoktatásba bekapcsolódó munkásréteg éppen a komlói bányászság leghaladottabb rétege. Ám az üzemekben sokféle, más és más műveltségű, különböző kulturális igényekkel rendelkező munkás dolgozik. Népművelőink azt a feladatot tűzték maguk elé, hogy megtalálják az utat ezekhez az emberekhez, hogy kidolgozzák a leghatásosabb módszereket. Az idei esztendő ebből a szempontból kísérleti évnek tekinthető és több fontos tanulsággal szolgál.

Közülük a legfontosabb, hogy a népművelési tevékenységet lehetőség szerint mindig a természetes, kis élő közösségekre alapozzuk. Ilyenek az üzemegek, szocialista brigádok, munkásszállások, területi KISZ-szervezetek, szülői munkaközösségek kollektívái. Ez egyrészt megkönnyíti a szervező és propaganda munkát, másrészt kellően differenciálni tudjuk programunkat, alkalmazkodhatunk a különböző munkásrétegek igényeihez, a tényleges szükségletekhez. A népművelési munkába így sikerül bevonni a társadalmi aktívák egész sorát, a szakszervezeti bizalmiakat, KISZ-titkárokat, csapatvezetőket, a szállásbizottság tagjait. Természetesen hosszú, türelmes felvilágosító munka kell ahhoz, hogy tudatosítsuk körükben a kulturális nevelőmunka célkitűzéseit, hogy megismerjék a népművelés korszerű módszereit. Nézzük például a szénelőkészítő üzemet, ahol egyáltalán nem kiemelkedők a kultúr munka tárgyi feltételei. Korszerű üzemi művelődési otthonuk sincs, de ebben az üzemben három esztendeje céltudatosan megtervezik a népművelési munkát. Van művészeti csoportjuk is, amely az ünnepélyeken szerepel, de nem ezt tartják a leghatásosabb kultúr munkának. Az ismeretterjesztésen van a hangsúly.

Először a szocialista brigádok tagjai részére rendeztek tanfolyamot. Tematikáját természettudományos és technikai alapismeretekből állították össze, amit rövid politikai tájékoztatók egészítettek ki. Az ismeretterjesztés szélesítésében a második lépés a vörös keresztés tanfolyamok szervezése volt. Különösen az „Anyák iskolája” népszerű, hiszen az üzemben sok a munkásnő. Ezután arra törekedtek, hogy azokat is bevonják az ismeretterjesztésbe, akik ezeken a szervezett formákon nem vesznek részt. Így született egy komplex előadássorozat. Ezt havonta egyszer rendezik meg műszakváltáskor, 100–140 résztvevővel. A teljesség kedvéért említjük, hogy van üzemi könyvbizományosunk, műszaki könyvtárunk, sikeres üzemünkben a színházi közönségszervezés, van kézimunka szakörülk, és a patronált községben is tartanak ismeretterjesztő előadást, szakszer-

vezeti napot kultúrműsorral. Két elvtárs jár tőlük rendszeresen az esti népművelési tanfolyamra.

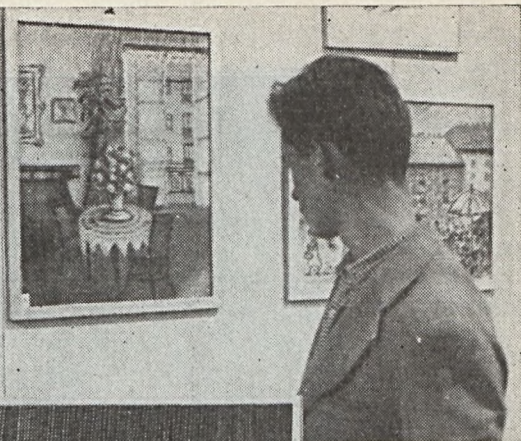
Hasonló szervezettséggel folyik a népművelési tevékenység városunkban ezenkívül 5 üzemben, két munkásszálláson és 5 peremkerületi művelődési otthonban. Természetesen mindenütt a helyi adottságoknak megfelelően.

Milyen feladat vár ilyen körülmények között a bányász szakszervezet központi művelődési házaira? Ezek a városi művelődési ház szerepét töltik be. Feladatuk módosul. Nem az a fontos, hogy a művelődési házakban hány ismeretterjesztő előadást tartanak, hogy hány szakkörök és művészeti csoportjuk van. Ők szakmailag irányítják, segítik az üzemi és peremkerületi népművelési tevékenységet. A művelődési ház fokozatosan módszertani központtá alakul. Kifejleszti az üzemi közönségszervező hálózatot, szakkörvezeetői az üzemekben is tevékenykednek, a központi könyvtárnak minden jelentősebb lakótelepen és légnépszálláson van fiókkönyvtára. Természetesen továbbra is színtere a színházi műsoroknak és hangversenyeknek. Olyan új típusú rendezvényeket, klubfoglalkozásokat szervez, amelyeket aztán az üzemi és külterületi művelődési otthonokban szeretnénk meghonosítani. Az ismeretterjesztésben olyan feladatokat valósít meg, amelyek csak városi szinten oldhatók meg, mint például a külföldi esetek követségi előadókkal, a „Népek hazája, nagyvilág” sorozat keretében. Ezeket az ismeretterjesztő előadásokat 2–300-as hallgatják. Ha azt kérdeznénk, mi az egyszerűbb megoldás, néhány nagy reprezentatív előadást tartani a központi művelődési házban, egy-egy kiemelkedő városi művészeti csoportot kialakítani, vagy kilépni a művelődési ház falai közül és ott tevékenykedni, ahol a munkások élnek és dolgoznak, azt a feleletet kapjuk, hogy az utóbbi sokkal nehezebb, pontosabb, körültekintőbb munkát igényel. Tapasztalataink szerint azonban ez a munkások körében végzett népművelés járható útja.

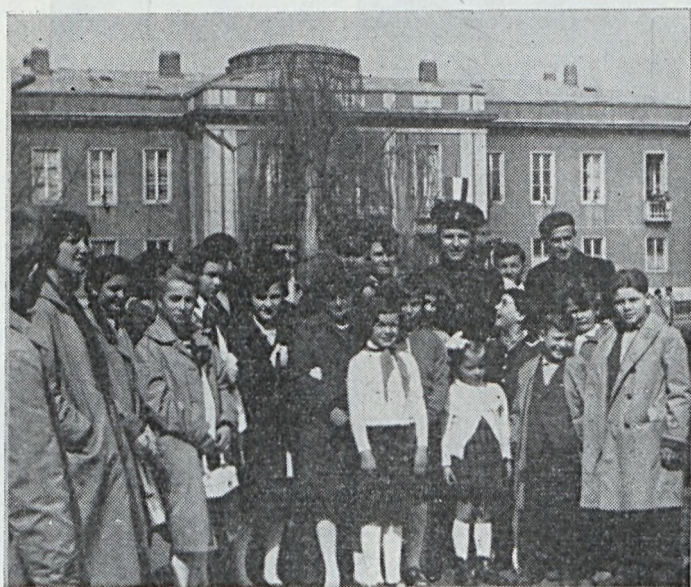
Az ideai népművelési évad tapasztalatai igazolják annak a célkitűzésnek a helyességét is, hogy fő figyelmünket a kulturális élet iránt már közömbös rétegek megnyerésére, érdeklődésük felkeltésére kell fordítanunk. Ez a cél meghatározza a népművelés módszereit, meg azt is, hogy az üzemekben a népművelési munka melyik területeit fejlesszük ki. Nincs módunkban itt részletesen elemezni ezeket a feladatokat. Csak utalunk arra, hogy az ismeretterjesztés, az olvasómozgalom, a könyvterjesztés és a színházi műsorok, hangversenyek, múzeumlátogatások és kirándulások közönségszervezése, meg a klubélet feltételeinek megteremtése jelenti nálunk az üzemi népművelési munka fő területeit.

Külön kell szólnunk a bejáró munkásokról. Naponta mintegy 4–500 dolgozó jár be Komlóra. Az ipari munkavállalóknak 1/3-a vidéki. Ez a következő években sem csökken lényegesen, ezért népművelési munkánkban feltétlenül számolni kell velük. A bejáró munkások társadalmi helyzete és gondolkodásmódja nem egyforma. Vannak köztük olyanok, akik a peremkerületekben vagy a közeli községekben laknak és régi bányászok. Többen a munkásmozgalom régi harcosai. Többségében ez a réteg átmenetet jelent a kistulajdonostól az ipari munkásság törzsgárdájához. A faluban politikailag és kulturális szempontból aktív réteg, de sokféle ellentétes hatásnak van kitéve. Lakóhelyükön hangadó szerepük van, ezért sem lehet közömbös számunkra magatartásuk.

A fejlődés iránya az, hogy város lakó, öntudatos munkássá lesznek. Műveltségben elmaradottabbak az üzemi munkások törzsgárdájánál. Társadalmi helyzetük kettősségéből, az utazással csökkenő kevesebb szabadidőből, meg a falusi népművelés szervezési nehézségeiből adódik, hogy kevesebb a művelődési lehetőségük. Az idén adatokat gyűjtöttünk a bejáró munkások kulturális helyzeté-

1. Táncosok felvonulása. 2. Képzőművészeti kör. 3. Varrótanfolyam. 4. Kossuth-bányai színjátszók. 5. Könyvkötő szakkör.

A szovjet hadsereg központi művészegyüttesének vendégszereplése Komlón

A komlói gimnázium tanulói a bányagépjavítóban

Vájártanulók

ről. Kiderült, 80 településről járnak be városunkba vonattal vagy autóbusszal. A népművelési munkát megnehezíti a szétszóródottság. 62 községben a bejárók száma nem éri el az ötvenet. Itt él a bejáró munkások egyharmada. 11 településen 50–100 Komlón dolgozó munkás lakik. Magyarországról, Hertelendről, Godisáról, Sásdról, Vásárosdombórról, Kaposszekcsőről, Dombóvárról, Hosszúhétényből, Magyaregregyről, Köblényből és Szászvárról viszont 100-nál többen járnak be üzemeinkhez.

Világos, hogy először ezekben a községekben kell elkezdeni tevékenységünket. A gyakorlatban már régen folyik kulturális munka a bejáró munkások között főképp lakóhelyükön. Az üzemi pártszervezetek, szakszervezeti bizottságok ebben kezdeményező szerepet játszottak. Abból a politikai célkitűzésből indultak ki, hogy segítsék a tsz-szervezést. Ugyanakkor olyan községekről volt szó, ahol sok bejáró munkás lakik. A népművelési módszerek lassan kikristályosodtak, és ma már arról beszélünk, hogy ezt a munkát átfogóbb, szervezettebbé kell tenni. Néhányat a bevált módszerek közül!

Az üzemek szakszervezeti napokat rendeztek vidéken egésznapos kulturális és sportprogrammal. A falujáró színjátások közül jó műsorválasztással, megfelelő színvonallal a Bányász Színpad és a Kossuth-bánya műkedvelői emelkednek ki. Vidéki szereplésük mennyiségileg is jelentős: 10–10 fellépés egy esztendőben. A komlói perenikerületek művelődési otthonainak törzslátogatói bejáró munkások és családtagjaik. Mecsekfalun éppen a bejáró munkásfiatalok alkotják a falusi klub magvát. Sikeresek a vidéki ismeretterjesztő előadások.

Ezek nem kimondottan a bejáróknak szólnak, minden esetben elmegey azonban az előadóval egy-egy szakszervezeti vezető. Bármilyen tárgyú az előadás, a kérdések nagy része az üzemi munkára vonatkozik.

Ezeket az előadásokat továbbfejlesztve jövőre kihelyezett munkásakadémiaát szerveznek az üzemek néhány községben. A bejárók körében folyó népművelési munkára különösen kedvezően hat, hogy ma már a községekben is egyeduralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok. Ezeket a lehetőségeket művelődési intézményeink a jövőben szervezettebben kívánják felhasználni.

„Hű meghallói a törvényeknek”

— így ír a költő róluk, a munkásokról, az osztályról, amelyben termőtalajra talál az emberi műveltség, minden kincse, akikben visszacseng az igazi művész alkotása. Ez a munkásság, az új közönség most bontakozik ki városunkban.

Vannak-e „kulturális igények”? Van-e közönségsikerük a „komoly” műveknek? — Többen teszik fel így a kérdést, célzatosan, azt várva, hogy erre csak egy szóval, nemmel lehet felelni. Bizonyítékul sorakoztatják aztán a félház előtt zajló koncerteket, összehasonlításokat tesznek Péccsel vagy más régi várossal, és elkeseredetten vonják le a következtetést: kárbavesztett erőlködés. Ennek a ferde okoskodásnak fő hibája, hogy nem veszi figyelembe a kiindulási alapot, meg azt, hogy az emberek művelődési igényeit és ízlését az életkörülmények alakítják és hosszú nevelőmunka formálja ki.

Vegyük például a vásárlás és a szabadidő alakulását! Az a család, amely 16 évvel ezelőtt kenyérgondokkal küzdött és néhány éve is még élelmiszertartalékokra költötte jövedelmének zömét, most tartós fogyasztási cikkeket vásárol, és egyre többet fordít művelődési, szórakozási célokra. Jól tükrözi ezt a statisztika:

Az 1959-es reprezentatív adatgyűjtés szerint a bányászcsaládok

16,7 ⁰ / ₀ -a	rendelkezik motorral,
29,2 ⁰ / ₀ -a	mosógéppel,
16,1 ⁰ / ₀ -a	fényképezőgéppel,
79,7 ⁰ / ₀ -a	rádióval,
9,1 ⁰ / ₀ -a	lemezjátszóval,
13,0 ⁰ / ₀ -a	50 köteten felüli könyvtárral.

Jelenleg 486 televízió-előfizető és 1119 távbeszélő-tulajdonos van a városban. Nemcsak a kiadások irányát, hanem a megnövekedett szabadidőt is jelzi, hogy az adatgyűjtésnél megkérdezett bányászok 51,5⁰/₀-a havonta háromnál többször megy moziba. A 7 órás munkaidő bevezetésével a hóvégi hajrák és a vasárnapi túlmunkák megszűnésével jelentősen megnőtt a munkások művelődésre, szórakozásra fordítható ideje.

Hogy mire költik el keresetüket és mivel töltik ki szabad idejüket, az sokféle tényezőtől függ. Itt kell számításba vennünk az ízlés alakulását.

Városunkban nincsenek régi hagyományok, szokások, amelyekkel máshol lépten-nyomon találkozunk. Ez sokszor furcsán hat, mégis kedvező adottság éppen az ízlés alakulására. Azt jelenti ez, hogy Komlón az élet különböző területein kevésbé hat a kispolgári felfogás, mint más nagyvárosokban. Kicsiny a hangversenylátogató közönség? De ugyanakkor elenyésző a sznobok száma! Az ifjú családoknál kevesebb a régimódi bútordarab családi ereklje, mint máshol. Aki ebbe a városba költözött, életet változtatott, könnyebben számol le az idejét múlt dolgokkal, szokásokkal. Ez persze nagy felelősséget ró a kultúra munkásaira.

Éppen ezért művelődési házaink nagy gondot fordítanak a városi műsorpolitika kialakítására. Volt idő, amikor népművelési szerveink engedve azoknak a nézeteknek, hogy „a nehéz fajsúlyú művekhez a könnyű műfajon keresztül vezet az út”, hejyet adtak a komlói színpadon a giccsnek. Ez az áradat természetesen rombolóan hatott.

Következményeivel újra meg újra meg kellett küzdeni. Az utóbbi években azonban műsoros rendezvényeink eszmeiségében és művészi színvonalában egyaránt nagy lépést tettünk előre. Jelzi ezt a műsorpolitikai arányok eltolódása a klasszikus drámák és a mai témájú darabok irányába. Ebben az évadban mutatták be Komlón a Ványa bácsit, Osborn: Dühöngő ifjúságát, Zak és Kuznyecov szovjet szerzőknek a huliganizmus problémájáról írt darabját, amely, a szovjet színházakban is a legtöbbször játszott művekhez tartozik. Csupán néhány kiragadott műsoros est azok közül, amelyeknek nagy közönségsikerül volt. A színház- és hangversenylátogatók száma évről évre növekszik. 1958-ban hivatásos művészek 29 műsoros estet adtak városunkban, a látogatók száma 9000 volt. 1959-ben 31 műsort 13 000-en néztek meg, tavaly pedig 36 műsoros estnek 16 000 látogatója volt. És mindez akkor, amikor tartalmi vonatkozásban is szép eredményeket értünk el.

A komlói bányászok is „hű meghallói a törvényeknek”.

10 éve éli új életét a mecseki bányászváros. 10 esztendő — hiába — csak gyermekkorának számít. Tele az ifjú alkotókedvvel, előfordulnak bizony gyermekbetegségek is. Ám ma a város életében nem kell tizenhét év, hogy nagykorú legyen. Komló ma már nem ígéret földje, hanem népünk alkotó munkájának erős bástyája, ahol felfelé ívelnek a művelődés útjai.

VÖRÖSS LÁSZLÓ ZSIGMOND:

A mánfai ezüsthársak

Mánfát nem kell bemutatni, mindenki ismeri Baranyában; ez a falu a fiatal szocialista városnak, Komlónak egyik kerülete. Nem épült össze Komlóval, s nem is valószínű, hogy ez hamarosan megtörténnék, mért 6 km-re van tőle.

Az ezüsthársak.

Mánfa ősi hely. Fejlődése kicsinyben olyan, mint Komlóé, több kisebb településből, azok határából alakult ki. Ez azonban évszázadokkal ezelőtt történt. Ma csupán dülőnevek emlékeztetnek erre, meg egy műemlék, a mai falutól Ny-ra eső, az Árpád-házi királyok korából maradt román stílusú templom. Ter-

méskőből épült fala, karcsú tornya jól látszik a Mánfáról Magyaregregyre vivő országút nagy kanyarja közelében, a Cifra-malomtól nem messze.

A kis patak teraszán épült templom előterében három hatalmas, pompás hársfát láthatunk. Messziről felismerhetők sudaras, kissé kúpos koronájukról, seprőszerűen szétágazó gallyaikról. Ezeknek a hársaknak tudományos neve: *Tilia tomentosa* Mnch (*Tilia argentea* Desf.). — Magyar nevük: ezüst-, ezüstlevelű-, magyarhárs vagy szádokfa. Ha nyáron nézzük ezeket a fákat, megértjük találó, jó elnevezésüket: ezüst- vagy ezüstlevelű hárs, levelüknek fonákja ugyanis apró csillagszőröktől fehéren molyhos. Virágzás idején a levelek kifordulnak, a ráeső napfényben csillognak, villognak, mint az ezüstpénzek a sokác lányok nyakán.

Ennek a hársnak másik nevét — magyarhárs — csak akkor érthetjük meg, ha ismerjük elterjedését. Előfordul a Nyírségben, megtalálható Erdélynek az Alfölddel érintkező szegélyén, de legnagyobb tömegben a Dunántúlnak a Balatontól délre eső területén, ezenkívül Horvátországban, Délkelet-Európában. Nyugat-Ázsiában. Jellegzetes elterjedési területe éppen hazánk, ezért nevezték el magyarhársnak.

A „szádokfa” elnevezés megértéséhez el kell kalandoznunk a nyelvészekkel régi nyelvünkbe. Régen az üregek nyílását *szád*-nak nevezték (a barlang szádja, a hordó szádja). Ennek elzárása a szádlóval (dugó) történt. Ebből alakult a szádok-fa. A hárs kiváló esztergályos fa, igen jó minőségű dugókat is készítenek belőle.

Az ezüsthárs dunántúli elterjedési területének közepén van Tolna megyének Somogy felé eső része. Ezen a vidéken találjuk a legszebb telepített hárs-sorokat. A régi földesurak felismerték a hárs szépségét, ezért fasorokba ültették az utak mellé. Ezek közül többet látott még Kitaibel Pál, a legnagyobb magyar botanikus, amikor 1808-ban ezen a vidéken átutazott. (Naplójának tanúsága szerint látta a Tamási és Miklósvár közötti út ezüsthársait, és ment a Tamásiból Hőgyészre vezető út pompás ezüsthársai alatt, amelyek ma is megvannak, s több mint 200 évesek. A fák átlagos törzsmérete 320–340 cm. Ezen a vidéken van a Fürged melletti ezüsthárs-sor, és innen délre a Kocsola és Dombóvár közötti út, 13,5 km hosszú, ma már ritkás, de az előbbieknél is öregebb, az ország leghosszab ezüsthársfa-sora. Itt akad olyan fa is, amelynek kerülete meghaladja az 5 métert!)

A mánfai ezüsthársak törzsmérete kisebb, mint az előbb említett fasorokban álló fáké. Mindhárom itteni fa törzskörmérete 260 cm. Ebből arra következtethetünk, hogy egy időben ültették őket. Minthogy az élő fák korának megállapítása nehéz, becslés alapján ezeknek korát 200 esztendő körülire tehetjük.

Parkokba is ültetik szép termetéért, csillogó lombozatáért és erős illatú virágáért. Jó mézelo, de teának nem való, mert hatóanyaga kevés. Teának a kis- és a nagylevelű hárs virága alkalmas.

Baranya, Tolna, Somogy erdeiben sokfelé megtalálható, néhol majdnem tiszta állományban, mint pl. a Szársomlyó északi oldalán. A hársas erdő koratavaszi és tavaszi virágai nagyon szépek. Az erdőkben ma nagy hársakat alig találni. Ez részben a régi rablógazdálkodás eredménye lehet, amely az értékes hársakat kivágatta, újjal nem pótolta. A tósarjóról nőtt hárs jó törzset nem ad. A legújabb időben kiváló tulajdonságai, a bükkfáival vetekedő értéke miatt telepítésére is sor kerül.

A mánfai ezüsthársak hatalmas és egészséges példányok. Ha különösebb bántódás nem éri őket, akár még egyszer ennyi ideig is élhetnek. Csak eszébe

ne jusson valakinek megnyesni őket, vagy ágat vágni róluk, mert a hárs a nagy sebfelületeket nem forrja be, odvas lesz, s ez végül pusztulásához vezet! Van a fának érdekes félélősködője: a fehér fagyöngy (*Viscum album* L.). Örökzöld levelével télen a lombnélküli fán nagyon feltűnő. Ha jobban elszaporodik, a fa megsínyli. Azt nem csodálhatjuk, hogy itt a hárs on is megtelepedett a fagyöngy, mert a közelben is, de különösen a Komló felé vezető út mentén az almafákat annyira ellepte, hogy van olyan fa, amely teljes lombzatúnak látszott télen ettől a kártevőtől. Ilyen esetben azt csodálhatnók inkább, ha mégis teremne alma a fán.

A hatalmas ezüsthársak árnyékukkal a templom környékén mérséklék a nap szárító hatását, ezzel lehetővé teszik néhány ritkább erdei növény megtelepedését. Ilyen a pézsmaboglárka (*Adoxa moschatelliana* L.), amelynek sárgászöldes virágai márciusban nyílnak. A templom támfalán, a kettős kerítés falán az apró termetű harasztok telepedtek meg, mint a kövi fodorka (*Asplenium ruta-muraria* L.) több fajtája, formája, az aranyos fodorka (*A. trichomanes* L.) és a fekete fodorka (*A. adiantum-nigrum* L.). Örökzöld levélkéik különösen télen feltűnőek.

A mánfai Árpád-kori templom mellett álló hatalmas, évszázados ezüsthársak nagy idők tanúi. Szépek, pompásak. Becsüljük meg őket, méltók az oltalmazó, szerető gondoskodásra!

TÜSKÉS TIBOR:

Baranyai ritkaságok

A KISCSÁNYI TEMPLOMELTOLÁS

Furcsa históriát mesélnek a kiscsányiak régi templomukról. Hogy az eredetileg nem azon a helyen állt, ahol később, hanem másfél kilométerrel odébb. Hiába csóválja fejét az idegen, ők bizonykodnak. S ha az utas jobban megnézi az itt-ott még föllelhető régi ormánsági házakat, és tanulmányozza a jellegzetes ormánsági építkezést, akkor el kell hinnie a „csodát”.

Az ormánsági ember, ha házat épített, a fundamentumnak nem ásott árkot, hanem mindjárt a földre rakta le négyzet alakban azokat a tölgyfa-gerendákat, amelyek a ház alapját, talpát képezték. Innen az ormánsági ház elnevezése: „talpas ház”. A sarkokra oszlopokat állított, az oszlopok között sövényvel fonta be, a sövényt pedig sárral tapasztotta. Ez volt a ház fala. Aztán jött a tető felhúzása. Így épült a kiscsányi régi „talpas szentegyház” is.

Ezeket a favázás házakat aztán, mivel nem a földben, hanem a földön álltak, árvíz idején vagy más szükséges okból egyik helyről a másikra, a laposabb helyről a magasabb fekvésű pontra lehetett szállítani. A fatalpakat emelőkkal kissé megemelték, s tengelynek henger alakú rudakat raktak a ház alá. A tengelyre még kerekeket is szerelhettek. Az ilyen alkotmányon aztán oda tolták az épületet, ahová akarták.

Így történt kétszáz évvel ezelőtt a fatalpas kiscsányi templom átköltöztetése is. Hiteles bizonytságot ad erről az eklézsia jegyzőkönyve, amelyben a következő bejegyzés olvasható 1754-ből:

A zseni mezőn lévő fatemplomukat kerekerekre rakván, sok ökrök vonása által mostani helyére vontatták, alá faderekakból kerekeket, hosszú gerendákból tengelyeket csinálván és minden vonómarháiknak előfogatásával és a sok oda-gyűlt nép segítségével ide vontatták.

Kétszáz esztendővel ezelőtt így művelt csodát a magyar ember képzelete és ügyessége, ha a szükség arra kényszerítette.

A SELLYEI REKTOR FIZETÉSE

A régi falusi felekezeti iskolákban a tanító fizetését részben természetbeniekben, részben pénzben kapta. A rektor járandóságát Baranyában *lukmának* nevezték, s összegét az ún. tanítói díjlevelek írták körül. Az alábbiakban a sely-

lyei iskolamester díjlevelét olvashatjuk, amely *authentikáltatott* [hitelesített] Gyöngyösmelléken április 20-dikán az 1816-dik esztendőben Pápai Bénéjám prédikátorságában tekintetes vármegye szolgabíró úr és tekintetes Szuri István tragtuális kurátor urak által. Nem mondhatni, hogy túlságosan elkényeztették a sellyeiek rektorukat a 19. század első felében. A kilenc pontba foglalt járandóság ez volt: (Egyes tételeket minden párnak, családnak fizetnie kellett, másokat csak azoknak, akiknek iskolás gyermekük volt. Ehhez járult még a tanítónak a kántori teendőkből befolyó jövedelme.)

1. Minden pár 1 nyotzoda [24 liter] búza csapva.
2. Minden pár 2 garas [= 4 krajcár, 1/15 forint].
3. Van egy darab kenderföld, melybe megyen három nyotzoda mag.
4. Szénát adnak edgy szekérrel.
5. Van edgy darab kukoritzta föld is, de nem minden esztendőben, hanem csak akkor, mikor azon a részen vetnek kukoritzát. [Ime, a 19. század elején még él Baranyában a nyomásos gazdálkodás!]
6. Minden gazda tüzifát edgy kotsival. [Ez soknak látszik, bizonyára ebből kellett a tanítónak az iskolát is fűtetni.]
7. Gyermek tanításért minden gyermektől 17 garast, két nyotzoda csumás kukoritzát, csirkét edgyet.
8. Könnyörgéses halottól 10 krajtzár, egy font [kb. 1/2 kg.] hús, edgy itze [kb. 0,8 l] bor. Az énekszóstul 7 krajcár, 1 font hús, 1 itze bor.
9. Öröltetés mennyi szükséges.

RAKI SZAPPAN

Ennek divatja és igen szomorú következése megérdemli az örökemléket utódim okulásukra nézve — így kezdi Bogárdi Mészöly Sándor, sellyei prédikátor 1841-ben írt följegyzését, amelyben a kortárs hitelességével egy különös pedagógiai történetet beszél el. A lekerékített, szinte anekdotikus történet színhelyévé Vajszlót teszi meg, de amit elmond olyan, hogy azidőben bárhol Baranyában megeshetett.

Használta ezen szappan nemit vaiszlói iskola tanító, Szüts Márton úr az 1839. évben tanítványainak tisztaságuk előmozdítására, úgy szólván pajkosságból, vagy tanítványai közt mulattságból. Több iskola tanítók is tselekedték e szappanoztatást, hogy tanítványaik közt fölállítsák a testi és öltözetbeli tisztaságot, mert sok édesanya képes gyermekeit iskolába fésületlen, mosdatlan, rondán eresztteni, de az iskola tanítói ez által a szappanozás által ébresztik a szüléket édes gyermekeik iránt gondosságra s figyelemre. Ezüts Márton is ily gondatlan szülék ébresztésére parantsolatba adá ki tanítványai között, hogy mindenki minden nap tisztás és tinsosan öltözve jelenjen meg a tanodában, mert különben — úgy mond — ő a mosdatlanokat raki szappannal, azaz téglával fogja a szennytól megtisztítani. [A 'raki' régi ormánsági szó; annyi mint 'csinált', 'mesterséges'.] És hogy hasznos parantsa pusztai kiáltó szó ne legyen, az engedetleneket, a függeni nem akarókat ígérete szerint téglai szappanozásra is ítélte, s gyermek társaikkal mosdatlan képeiket és kezeiket megdörgöltette. Ezen tett két esztendővel később figyelmet érdemlett, s az iskola tanító Pétsre börtönbe záratott. S három évi hü tanítósa ily gyalázatos jutalommal koszorúztatott 1841. esztendő szeptember havában.

A szép és ízes magyarsággal előadott történetet Bogárdi Mészöly Sándor a parókián vezetett jegyzőkönyvbe írta be. Az ott pár évvel később vizitációt tartó esperes azonban áthúzta a bejegyzést ezeknek a szavaknak a kíséretében: *Ezen epébe mártott tollból származott hazugságokat s rágalmakat mint ezen protocollumot undorítókat megsemmisítem.* De az áthúzást oly mérséklettel tette, hogy az eset leírása ma is jól olvasható, s hirdeti egy száz évvel ezelőtti kor nevelési elveit.

HAMAR IMRE:

B. Szucsich Mária

Ha valakinek Berlinben, Lipcsében, Bécsben jelennek meg könyvei, ez nemzetközi szerepet és elismerést jelent. A mai olvasó azonban nagyon keveset, vagy egyáltalán semmit sem tud erről az írónőről, aki kiváló ismerője a századvégi pécsi életnek.

Szucsich Mária Pécsen született, a Petrezselyem, majd később a Nyíl utcában laktak. Az apja városi tisztviselő volt. Iskolába az apácákhoz járt, s már korán megmutatkozott írói tehetsége. A főgony gyermeki lélek mint a magnetofonszalag — rögzíti a napi történéseket, az élet szigorú rendjét, s ha nem is látja mindig a dolgok értelmét. — korán felismeri, hogy mérhetetlen nagy a különbség ember és ember között. A Tavasztól télég című regényének az előszavában így ír a pécsi életről:

„Ott húzódik az erdővel borított Mecsek lejtőjén az ősi város: Pécs. Szűk hegyi utcák visznek föl a sok templomos ódon városból a szőlők, az erdők felé. Nehéz, nyomasztó volt az élet errefelé. Fülledt, áporodott légkör, a kitörni készülő vihar előtt: az egész város jellegében valami régiesség, megkövesedett felfogás, erkölcs, szokások, s a kikerülhetetlen változást, a XX. század forradalmas korát alig-alig lehetett még sejteni.”

Tizennégy éves korában már rendszeresen jelennek meg írásai, versei a pécsi újságokban, többnyire „Mario” és „Dalmata” aláírással. Tizenegy éves korában írta a Tavasztól télég című naplóregényt, amely csak jóval később, az

emigráció éveiben jelent meg Pozsonyban. Nagyon kevesen ismerik ezt a regényt Pécssett pedig Pécsről jécsi emberekről szól a krónikás hitelességével. Magyarországra, főként Budapestre is eljutottak példányok annak idején. Így jelent meg Braun Soma a „Tavasztól télíg” című regényt rendkívül nagy rangra emelő értékelése a Népszavában, Illyés Gyula ugyancsak méltató írása a Nyugatban.

Ezt a regényt, mint társadalomrajzot, korrajzot, a szerző nem visszanező emlékezőként, hanem 11 éves gyermekfejjel írta meg és pedig nagyszerű, üde közvetlenséggel.

Érdeemes néhány korabeli kritikát fellapozni, hogyan írnak Szucsich Mária könyvről.

Illyés Gyula (a Nyugatban) „... oly tiszta, közvetlen őszinteséggel mondja el az alig egyévnyi időnek hétköznapi eseményeit, hogy a 16 éves kis hősnő szavai nyomán egy egész kor társadalmának keresztmetszete nyílik az olvasó elé... Szucsich Mária mindezt oly művészi közvetlenséggel, oly ekonomikus, élő stílussal tárja elénk, hogy azonnal benne érezzük magunkat ebben a sötét forgatagban... és szorongva várjuk, hova sodorja a vihar ezeket az első látásra annyira megismert, megértett alakokat...”

Braun Soma hosszabb méltatást írt a könyvről a Népszava tárcarovatába. A záró szakasz így hangzik:

„Szucsich Mária, ha nem magyarnak, hanem a ma annyira divatos svéd, vagy orosz írónőnek születik, külföldi, nagy irodalmi lapok már hosszú hasábonkon méltatták volna...”

Szucsich Mária legnagyobb dicsérete, hogy könyve egy sor lelki élménynek a leírása, mégis úgy hat, mintha izgalmas kalandokban bővelkedő történet volna. Keresek valakit, akivel összehasonlíthatnám, hogy fogalmat adjak ennek a kivételes kis regénynek a kiválóságairól. Lelki ábrázolásának világossága, stílusa, egyszerűsége Maupassantra emlékeztet. Tudása, amivel az összeroskadó embert elénk hozza Villiers de Lisle Adam-é, aki egyik bírálója szerint oly otthonos volt az emberi lélekben, mint az az ember, aki ismeri minden zeg-zugát évekig lakott szobájának.”

Bálint Lajos (Magyar Hírlap) „... Egy fiatal gyermeklány naplója ez a könyv. Szucsich Mária ezt a nehéz formát választotta és éppen ezért kétszeres a könyv sikere. A sok történetet oly éles szemmel látja, oly tisztán vetíti elénk, annyi színnel tudja megrajzolni, hogy a könyv elolvasása nyomán egyre inkább elmerülünk a kislány naplójába és nem tudjuk letenni a könyvet. Egy kis gyermeklány mély emberi tragédiákat tár föl naplójának lapjain. Mintha egy már elmerült világ romantikája, hisztórikuma éledne föl a regényíró színes tolla alatt...”

Ez a regény egy tizenegy éves kislány tavasztól-télíg írt naplóját tárja elénk. Ez a tény talán bizonyos kétségeket támaszthat a mondanivaló rangját illetően. Azonban már az első lapoktól a könyv végéig érezzük azt a lelki szenzációt, hogy ez a naplóíró gyermek milyen fölényes biztonsággal vezet végig az olvasót mindazon, amit látott, megélt. Látása nagyon éles, élményei mélyrehatóak, elbeszélő készsége a felnőtt, a kifejlett művészeké. S éppen az a nagy meglepetés, hogy mindezek ellenére mégis üde és friss olvasmány. Nemcsak a zenében, az irodalomban is lehetnek csodagyerekek. Csakhogy sokkal kevesebbe vannak. A „Tavasztól télíg” szerzője ezek közül való.

Szucsich Mária, amíg 1920-ban emigrációba ment — mint a gyermekirodalom egyik kiváló képviselője aktívan tevékenykedik az ifjúsági irodalom megteremtésén. Emigrációja éveiben a két legnagyobb németnyelvű gyermekújság, a bécsi „Regenbogen” (Szivárvány) és a berlini Der heitere Fridolin (Vidám Fridolin) rendszeresen közölték írásait.

Szucsich Máriának nem volt könnyű élete. Férje, Barta Lajos több városban újságíróskodott: Mohácson, Kaposváron, Szegeden, Kassán, Budapesten.

Életének egyik legragyogóbb fénypontja az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság, amikor Tutsek Anna helyébe (a Magyar Lányok című ifjúsági lapot szerkesztette) az újonnan megalakult Írói Szakszervezet kinevezte a Lányok Újságja szerkesztőjévé. Ekkor már nem ismeretlen a neve a magyar ifjúság előtt, többször jelentek meg írásai Gaál Mózen „Az Én Újságom” című lapjában, Benedek Elek, „Pajtásában”, Izsóf Alajos „Zászlónk” című gyermeklapjában.

Az újságírói munka sajátos eszközeivel máris hozzálátott az ifjúság új irányú neveléséhez, s olyan kérdésekkel foglalkoztak a Lányok Újságja hasábjain, mint Mi a tőke? Mi a bér munka? Honnan ered a kommunizmus és a kommunista szó? Kaphatók-e és hol Marx és Engels művei népszerű kiadásban? Hol élt Lenin, mielőtt az orosz forradalom élére állt? Miért hoz a magyar proletárdiktatúra kemény intézkedéseket? stb. Persze Tutsek Anna mindent elkövetett, hogy gátolja és megakadályozza szerkesztői munkájában, nem egyszer felbérelte a nyomdászokat, hogy ne szedjék ki a lapot, ne hallgassák meg utasításait.

A Tanácsköztársaság bukása után, 1920-ban emigrációba kényszerült férjével együtt. Az emigráció éveit Pozsonyban, Prágában, Bécsben, Lipcsében, Berlinben, Londonban töltötte.

Első könyve, a Silávus Berlinben jelent meg német nyelven a „Malik Verlag” kiadásában. A Silavus meséket tartalmaz, keleti miliőbe helyezi az eseményeket az írónő, de a kötet minden darabja éles társadalomkritika. A második világháború utáni új kiadásban jelent meg ez a kötet Bécsben a „Globus Verlag” kiadásában. A műből 10 000 példányt a Német Demokratikus Köztársaság is átvett.

Behatóan tanulmányozta az ősnépek hősmeséit, sokat fel is dolgozott. Emigrációjának londoni éveiben a londoni Magyar Klubban több alkalommal is tartott előadást ezekről. Egy ilyen ősmeséből írta „Az ég a földre jön” című hangjátékát, amelyet magyar, szlovák, francia, német, flamand és svéd rádióállomások is sugároztak.

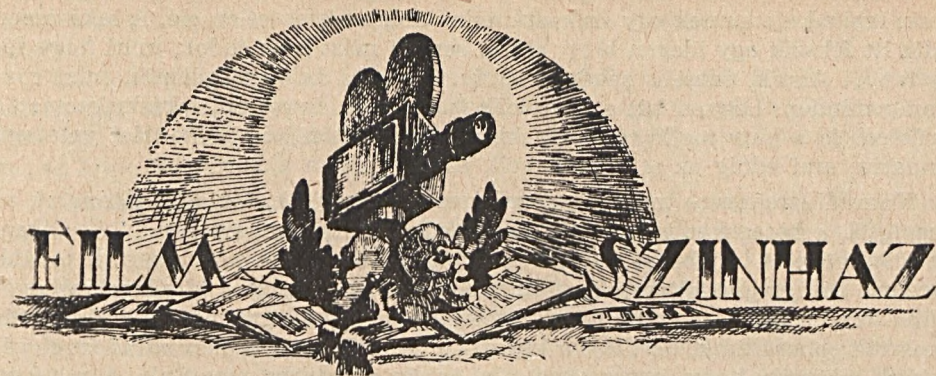
Pozsonyban látott napvilágot „A lányok elindulnak” című regénye, s a „Matka Sen” című regényé pedig a Nova Zena (Új Asszony) című haladó szellemű szlovák hetilapban jelent meg.

„A lányok elindulnak” című regényében ugyancsak a pécsi világ jelenik meg. Ez a regény fontos magyar társadalmi kérdést visz be az irodalomba. A polgári család széttröszése, a lányok munkapiacra való sodródása az egész korszak képével együtt jelenik meg ebben a regényben. Szucsich Mária elsőnek nyúlt a nagy témához. Ez a regény átdolgozva jelenik meg a Szépirodalmi Könyvkiadónál 1962 végén.

A proletár szabadon gondolkodók lipcei kiadójánál nyomtatták ki a „A kabaláskönyv álma” című könyvét, amelynek a meséi a polgári világ igazi arcát tükrözik. Többször jelentek meg írásai az „Új Előre” című amerikai napilapban, s több svéd újságban és folyóiratban is.

A második világháború után Halleban rendeztek egy kiállítást Magyar írók németországi működése címmel, amelyen Szucsich Máriának 28 cikkét állították ki.

Szucsich Máriának legfőbb érdeme abban áll, hogy két regényében „A lányok elindulnak” és a „Tavasztól télig” című kötetekben történelmi emléket állít a századforduló körüli pécsi világról, a bomladozó polgári életről.

Alba Regia

Felszabadulásunk évfordulójára készült ez a kiemelkedő magyar filmalkotás, amely egy szovjet híradóslány és egy magyar orvos szerelmének megkapóan szép történetét mutatja be.

Mint kiemelt filmet, a nevelők és népműveléssel foglalkozók figyelmébe ajánljuk. Megtekintése 10 éves korhatártól kívánatos.

*

Milyen sok esztendeje járom ugyanazt az utat a kórház és lakásom között! Ismerem a szűk sikátorok minden hajlatát, a macskakövek ismerősként simulnak a talpam alá. Itt születtem, itt élek... De mostanában, amióta deres lett a hajam, mindig ugyanarra emlékszem, amikor ezt az utat járom.

Alba Regia... Virágnévnek is hihetné az ember, pedig a város neve. S még valakié, akivel itt találkoztam 15 évvel ezelőtt, s akit azóta sem tudok elfelejteni...

Megkezdődött a kórház kiürítése. A katonai gépkocsi hazahozott, hogy magamhoz vegyem kézitáskámat. Háromnegyed óra múlva indulni készültünk Németországba. A kísértetkarként meredező romok között, az ágyúszó szabdalta csendben, szuroksötétben szinte kongtak lépéseim. Zajukba azonban hirtelen gyors, szaggatott kopogás vegyült. Sietős női lábak zaja. Amikor lakásom ajtajához értem, a sarkon túlról odahallatszott az igazoltató őrző hangja. Ajtó előtt egy nő állt. Sötét télikabátban, fedetlen fejjel, két nehéz bőrönddel kezében.

— Kit keres? — kérdeztem.

Futó pillantást vetett névtáblámra: dr. Hajnalt keresem. Így ismerkedtem meg vele, akkor hallottam először kedves hangját, kicsit furcsa kiejtését. Erdélyi menekültnek mondotta magát, panaszkodott, hogy fáj a szíve, kérte: vizsgáljam meg.

Behívtam a lakásba, ahol már minden a menekülés előtti fejvesztettségre vallott. Alig találtam meg az elektrokardiográf zsinórját. Kértem a leányt, fekdüjkék a díványra, amíg én felkészülök a vizsgálatra és főzök egy teát. Amikor aztán a tálcával melléje léptem, láttam, hogy mélyen alszik.

Különös helyzet... Néhány óra múlva elhagyom az országot, amelyet szeretek, lezárul életemnek egy szakasza, elindulok az ismeretlen elé. A lakásomon pedig itt fekszik egy idegen lány, akiről semmi mást nem tudok, mint hogy fáj a szíve... Alszik, édesen, békésen alszik. Különös helyzet, különös, mint manapság minden. Legyen hát e megoldás is különös. Levettem lakáskulcsomat a karikáról és a lány mellé tettem a kisasztalra. Aztán búcsúpillantást vettem mindarra, ami eddig az otthonom volt, és elindultam a kórházba.

Konrád ezredorvos már idegesen keresett. A szobák, folyosók tátongtak az ürességtől, a betegeket is levitték, az utolsókat kötöztem, amikor autók érkeztek a kórház elé. Újabb sebesültek a frontról. Konrádek nem akartak tovább maradni. Én úgy gondoltam: olyan mindegy, hol halok meg. Addig legalább gyógyítok, hiszen orvos vagyok. Bemosakodtam, az egyetlen ittmaradt apácánővér asszisztált; operáltunk, hordtuk a betegeket — csak amikor már mindennel végeztünk, éreztük, hogy összeroskadunk. Az én szobámba mentünk. A nővéren apácaruha helyett az ápolónők fehér öltözete: a másik hordhatatlanná vált a sok vértől. Megettük, ami az úticsomagban volt, beszélgettünk, és vártuk az oroszokat. A nővér félt. Én is félttem, de az én félelmem valahogy személytelen volt. A hazámat féltettem, amely eddig még soha nem nyert a német oldalán háborút, amelyet eddig mindig, minden náció be akarta olvasztani, a nyelvet féltettem, Petőfit féltettem. Az oroszoktól? A németektől is. A nővér csajkarendszerről beszélt, meg a sok rémtettéről, amelyekről a menekültek meséltek. Tréfával igyekeztem elterelni a félelmét, amikor motor berregett fel a kapu előtt, és valaki kiabált: dr. Hajnal...

Az orosz katonák feltessékeltek egy teherautóra, amely — mialatt végighajtottunk a városon — lassan megtelt. A polgármester, a pék, a városi főmérnök, és sokan mások, kuporogtunk a kocsiban. Mindenki gondolataival volt elfoglalva.

A városon kívül egy présháznál álltunk meg. Egy orosz őrnagy elé vezettek, a kórházról kérdezett, meg arról, miért maradtam itt. Papírt, ceruzát adtak, hogy írjam össze, mire van szükségem a munka folytatásához... Erre igazán nem számítottam.

A szobában ahol beszélgettünk, a falon egy sötét női kabát függött, alatta két bőrönd. Egy katona jött be, felkapta és kivitte. Egy kulcs maradt a földön, a lakásom kulcsa. Visszatettem a többi közé a karikára...

A nővér úgy nézett rám, amikor visszatértem, mintha kísértetet látna. Én is kísértetet láttam: Koch Laci állt előttem, volt belgyógyász kollégám, eddigi munkaszolgálatos. Sírt, amikor azt mondtam neki, hogy égesse el ruháival együtt minden rossz emlékét. Dolgozni kezdtünk, együtt.

Egy hónap telt el mindössze. A folyosók ismét üresek, kihaltak. Lassú léptekkel jártam végig őket és letépkedtem a falakról a cirilbetűs feliratokat. Benn, a szobámban a nővérke égette el őket a kályhában. Egy hónapig béke volt. Végigdobtam magamat az ágyon és vártam, épp úgy, mint egy hónappal ezelőtt. Most a németeket vártam és a szívembe ismét belopózott a félelem.

Kopogtak. Az ajtóban ott állt az ismeretlen leány, sötét kabátjában, a két bőrönddel. A nővérke magunkra hagyott bennünket. És ami akkor történt, azt még most is szégyenlem. A leány arra kért, vegyem fel a kórházba. Ragaszkodtam hozzá, hogy megvizsgáljam. Miért tettem? Tudni akartam, levetkőzik-e a titkáért? Riadt volt és megalázott, és mégis én rösteltem magam. Szinte kiabálva mondtam neki, hogy felöltözhet, nincs semmi baja, én nem vagyok gyáva, de én nem veszek részt ebben a háborúban. Elvi meggondolásra hivatkoztam. Ő rám-

nézett szép sötét szemével és azt mondta: megértem. De hogyan mondta! Aztán menni akart. De abban a pillanatban berobbant a nővérke: itt vannak a németek.

Csak lélekjelenlétemnek köszönhetem, hogy nem fedezték fel. Az ajtó mögé löktem, úgy engedtem be a németeket. Közölték, hogy engem a főparancsnokságra kell kísérniük, a többiek pedig átvizsgálják a kórházat. Szobámra rázártam az ajtót.

A kihallgató tiszt mellett ott ült dr. Konrád. Nyugtalanság bújkált a szemében, láttam, szűknek érzi a gallérját. A tiszta Koch Laciról faggatott és 10 német katonáról, akiket állítólag a kórházban megöltek. De hiszen a 10 katona sebesülésébe halt bele. A műtétek sikerültek, de mégsem gyógyultak fel. Ki tehet arról? Orvos nem ő! Sátáni vigyorral közölte a tiszt, hogy örül, amiért tisztáztam magam és alátámasztottam ítéletük igazságos voltát. Koch Lászlót ugyanis ma reggel elfogták, felakasztották és táblát tettek a mellére: így járnak a gyilkosok. Ő kezelte ugyanis a betegeteket a kórtermekben.

Forgott velem a világ, ahogy visszaindultam a kórházba. A tiszt búcsúzóul azt mondta: azt hiszem ideje, hogy a semlegességéről vallott nézeteit felülvizsgálja doktor úr... Hát igen! Valóban ideje! Felrohantam a szobámba és a leány kezébe nyomtam lakáskulcsomat...

Lakásom ismét otthonná változott. A képek a falon, a pattogó hasábok a kályhában, előtte a karosszékekben kuporgó kedves leányalak. Ezek az esti beszélgetések békét loptak a háború viharába. Pedig a háborúról beszéltünk... És egymásról... Hiszen egymás mellett éltünk, és mégis, olyan keveset tudtam róla. Még a nevét sem. Csak annyit, hogy 24 éves, katona, magyarul, valahol a Volga mellett tanult meg, ahol az én őseim éltek valaha. És hogy bátor, szép, okos, hogy egyre többet jelent számomra. Étel loptam neki a kórházban, ő pedig napsugarat lopott az életembe. Egy napon, amikor hazaértem, üres volt a lakás. Kifulladásra jött meg és bevallotta, hogy követték. Akkor kiabálni kezdtem vele: hagyja abba, amit csinál, a vesztébe rohan. Ebben a házában nincs háború...

Ekkor dörömbölni kezdtek a kapun. Megdermedtem. Konrád dr. érkezett zajos katonatársasággal. Nem lepődtek meg, hogy idegen nőt találtak nálam. Gálánsan, snájdígu udvaroltak neki, aki úgy viselkedett, mintha valóban a ház „asszonya” volna. Fogyott az ital, szólt a zene. A lány kézről kézre járt a keringő, majd a polka hangjaira. Örült forgataggá vált minden, a németek felhevült arca, a lány tekintete, a bútorok is keringtek és velem is forgott a világ. Hogyan tudott uralkodni magán! Hiszen a társaság az új csodafegyverre ivott, és áldozataiktól elszedett „emlékeivel” kérkedett.

Ekkor Karl, az egyik katona meglátta az elektrokardiográfot. Panaszkodott a szívére, és én készséggel felajánlottam: megvizsgálom. A részeg tiszték zajos örömmel fogadták az új szórakozási lehetőséget. Csak a leány szeme borult el és a táncot félbehagyva a konyhába hívott.

Az elektrokardiográfban rádió van — mondotta. Ekkor Konrád lépett be, és mi csókolózni kezdtünk.

Karl már a díványon feküdt, nem tehettem mást, bekapcsoltam a készüléket. Aztán Helmuth, a híradós felkiáltott: Alba Regia... így ver a szíved, öregem. De azután már csak a szokásos jeleket rajzolta a gép, reméltem, hogy elvonul a vihar. Helmuth azonban ajánlkozott, hogy szétszedi a készüléket. Már hozzáfogott volna, amikor hirtelen sötétség borult a lakásra. Az ajtóban megjelent a leány, gyertyával a kezében. A vendégek elbúcsúztak..

Amikor a kapuból visszatértem, ő a gépnél ült és beszélt: Itt Alba Regia... Ettől kezdve Albának szólítottam.

Azt hittem megőrülök. Kirántottam a konektorból a zsinórt, és rákiáltottam a lányra. Hagyja abba! Ebből elég volt!

Ekkor a bátor, drága Alba sírni kezdett, és kitört. Azt hiszi, nekem nem volt elég? A kiszolgáltatottságból, a bújkálásból, a menekülésből... Abból, hogy levetkőztesse... Hogy ordítsanak rám, hogy löjjenek utánam? Én is zenét akarok hallgatni, nem parancsokat... Én nem akarok megremegni minden hangra... nevetni akarok végre... nem félni... nem félni!

Aztán zokogva vetette magát az ágyra. Utána mentem, és kivettem vánkosa alól a pisztolyt. Leültem az ajtóba, kezemben a pisztollyal és hallgattam a csendet. Arra riadtam fel, hogy Alba felöltözve, indulásra készen áll előttem. Gondolkodni sem nagyon bírtam, csak azt éreztem, hogy nem szabad elmennie, nem tudom elengedni, hiszen szeretem, mindennél jobban szeretem.

Szeretem! — kiáltottam. Ő lassan közeledett felém. Magamhoz öleltem, ez a csókunk már igazi, szerelmes csók volt.

Feküdtünk egymás mellett, kezünk összefonódott, beszéltünk, kuszán, összefüggéstelenül, arról amit éreztünk, az álmainkról, magunkról, gondolatainkról... Életem legszebb és legfájóbb emléke ez az éjszaka.

Másnap sétálni mentünk. Sűsött a nap, a tavasz lehellete érződött, egymásra mosolyogtunk, és boldogok voltunk. Ekkor kérdeztem meg tőle, itt maradna-e velem. Katona vagyok, háború van — felelte. De drága mosolya, csillogó szemei igent mondtak, és mi többet kívánhattam volna, amikor valóban háború volt, ő pedig katona.

Hazafelé menet Helmuthba botlottunk. Elvitt minket a híradókocsin a kórházig: éjszakai ügyeletes voltam. Engedélyt kért, hogy Albát hazakisérhesse.

Nyugtalan lettem. Helmuth megjegyzést tett a rádióra, különös volt a tekintete, az udvariasság mögött hideg elszántság rejtőzött. A nővért hívtam: egy órára hazaszaladok...

Amikor a szobába léptem, Helmuth pisztolyt szegezve közeledett Albához. A leány az érkezésem okozta pillanatnyi zavart kihasználva kiütötte kezéből a fegyvert, én pedig rávettem magam a németre. Szörnyű volt dulakodásunk. Elöttem vörös ködben úszott minden, egy gondolat zakatolt bennem csupán: Alba létéért harcolok. Aztán csak a lány sikoltását hallottam: elég! elég! Nem tudom, hány golyót eresztettem Helmuthba. Tántorogva felálltam, kapkodva szedtem a levegőt, aztán ráparancsoltam Albára, hogy ne mozduljon, és én a hullát vállamra vetve elindultam.

Ledobtam terhemet a romos utcán, és amikor a test földet ért, a feje megmozdult. Pulzusa után nyúltam, de mellettem kiáltás harsant. A járőr volt.

Helmuthot a műtőbe vittük. A németek fegyverrel őrködtek az ajtó mellett, a nővér asszisztált. Megkezdődött a küzdelem egy ember életéért, akit én sebesítettem meg halálosan, megkezdődött a küzdelem bennem: embert öljek, én, az orvos? A beidegződött mozdulatok, a műszerek hideg érintése, az odavetett halk szavak: ez volt az egyik énem. A másik: az üvegajtó mögött Alba kedves arcát láttam, hangját hallottam. Ennek az elmosódott alaknak mondtam: — Menj el. Szeretlek, de menj el, nem tudok embert ölni!

Ami ezután következett, arra alig emlékszem. Berohant Konrád doktor, a Gestapo tiszt hívott kihallgatásra, kinn elszabadult a pokol, megindult az orosz támadás. Én pedig befejeztem a műtétet, azután újabb beteget hoztak, és dolgoz-

tam tovább. Robbanás robbanást követett, üvegek törtek, kialudt a lámpa, aztán a szélvész engem is felkapott, és egy homokzsákkal együtt pehelyként kidobott az épületből.

Amikor magamhoz tértem, tántorogva megindultam. A híradós autó fékezett mellettem, Karl ugrott ki belőle, és maga mellé rántott a kocsiba. Kábultságomból egy jólismert hang rázott föl: Itt Alba Regia... További parancsot kérek.

A rádió hangjára tértem igazán magamhoz. Felrántottam az ajtót, és kiugrottam. Sokáig hevertem a sárban, autók robogtak el mellettem, aztán fel-tápáskodtam, és elindultam hazafelé.

Lakásom, mint egy csatatér. A törött üvegajtón papírlap, rajta két szó: Vissza jövök...

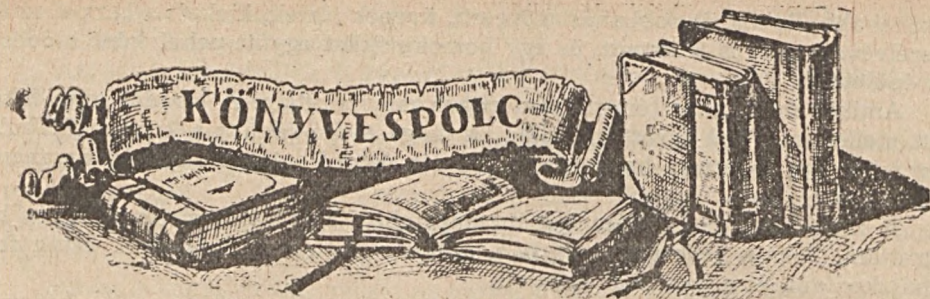
Most ismét itt állok az ajtó előtt. A négyezer éves város már nem viseli a háborútépte sebeket. Körülöttem vidám emberek járnak. Csak Alba nem jött vissza többé. Berlinbe ment, ahogy mondta. Ott esett el. Én mégis, azóta is, várom.

*

A film női főszerepét Tatjana Szamojlova, a világszerte ismert szovjet filmszínésznő játssza. A Szállnak a darvak felelthetetlen Veronikája óta közönségünk Az el nem küldött levél főszerepében látta. Alba szerepében ismét emlékezetes alakítást nyújt. Művészi igényességét, szorgalmát bizonyítja, hogy szerepét a felvételek alatt mindvégig magyarul mondta.

Partnere Gábor Miklós, aki Hajnal doktor megformálásával ismét remekül sikerült alakítást nyújt.

A film rendezője Szemes Mihály, akit közönségünk a Dani, a Kölyök, az Alázatosan jelentem alkotójaként ismert, ismét tanúbizonyságát adja, hogy a legtehetségesebb fiatal rendezőink közé tartozik. Hegyi Barnabás operatőr gyönyörű felvételei néhány egészen emlékezetes képet vésnek a nézőbe.

SZÖLLÖSY KALMÁN:

Az ország első politechnikai könyvtára

A fiatalok, különösképp a 14–18 éves korosztály olvastatása egyik legfontosabb feladata valamennyi közművelődési könyvtárnak. Mégis ez a korosztály az olvasók között aránylag alacsony százalékban van képviselve. Többféle oka van ennek. A fiatalok, míg általános iskolába járnak, többnyire — bár nem olyan nagy számban, mint gondolnánk — valamilyen gyermekkönyvtár tagjai. Ha aztán elvégezték az általános iskolát, már megnövekszik a kötelező olvasmányok szerepe és — tudjuk a magunk diákkoráról — nem találunk benne annyi élvezetet, mintha saját gyönyörűségükre olvasnának.

A könyvtárak részéről is van hiba. Ha a gyerekekkel vonják őket össze, akkor ezt lealázónak tartják. Ha pedig a felnőtt olvasókkal, akkor nem foglalkoznak velük annyi figyelemmel, mint ahogy megérdemelnék. Egyrészt soha sincs annyi kötelező olvasmány, mint amennyire szükség lenne, másrészt ebben a korban fokozottabb az érzékenység. Nem foglalkoznak velük eléggé, véletlenül megsértik őket, és azért többnyire el is maradnak. Ez a továbbtanuló korosztály. Akik azonban nem tanulnak tovább, azok még ennél is nagyobb számban maradnak ki a könyvtár szolgáltatásaiból. Egyrészt itt sem bánnak velük megfelelő módon és így elvesznek a felnőttek között. Különösen akkor, ha nincs bennük elég érdeklődés.

Könyvtári szempontból viszont ez az egyik legfontosabb korosztály. Műszaki érdeklődésű, technika iránt fogékony, friss észjárású és bármire fel lehetne kelteni benne az igényt. Ezt az igényt nem képesek kielégíteni a nagy könyvtárak a maguk nehézségével. Tulajdonképpen ez adta meg az első ösztönzést arra, hogy külön ifjúsági könyvtárt csináljunk.

A másik ok, amiért ezek a fiatalok nem kedvelik megfelelő mértékben a könyvtárat az, hogy nem ismerik a könyveket. Kalandos, romantikus regényeket szeretnének olvasni, és — ha csak nem egészen kiváló könyvtáros foglalkozik velük — a nagy tömegű más könyv között nem tudnak eligazodni és csak néha jutnak egy-egy őket is lelkesítő műhöz.

Ez a kalandszomj ilyenkor fordul rossz irányba, megkeresi az imitt-amott még fellelhető ponyvaregényt, vagy végleg elmegy a kedve az olvasástól.

Pedig a hiba nem a kalandos könyvben van, hanem abban, hogy méltatlan irodalom került a kezébe. Hisz szép számmal van már mai és klasszikus kalandos könyv, ami komoly irodalom is, és alkalmas arra, hogy a fiatal olvasót a szocialista hazafiságra, bátorságra, a múlt helyes értékelésére és a proletárnemzetköziségre nevelje úgy, hogy egyúttal előiskolája legyen egy komolyabb és igényesebb olvasásnak. Természetesen ugyanez vonatkozik a leánygyerekekre is.

Érdekes a szenvedély kérdése is. Úszás, turisztika, sakk, kötés, horgolás, főzés, bélyeggyűjtés, motor, mind érdekelheti a fiatalokat. Nagy könyvtárakból azonban ezt kivenni a nehézkes kezelés miatt nagyon körülményes, kisebb könyvtárakban meg nincs meg a szükséges anyag.

A József Attila Olvasómozgalom igyekszik a fiatalokkal megkedveltetni a rendszeres olvasást. Sokszor azonban ez sem sikerül, mert hiába van mozgalom, ha a fiatalnak utána kellene a könyvnek járkálnia és erre már nem szakít magának időt. Mennyivel könnyebb lenne az egész, ha valamennyi könyv megtalálható volna egy helyen.

Mindezek megérelelték bennünk az elhatározást, hogy létesítsünk egy pusztán az ifjúság számára alapított könyvtárt, ahol az előbb vázolt feladatok megoldhatók lennének, és után ide csak fiatalok járnának, más lenne a bánásmód is. Jobban magukénak érezhetnék ezt a bár kisebb, de mégis az előbb elmondott igényeket hiánytalanul kielégítő könyvtárt.

Ezek szerint kialakult a könyvtár profilja, legfeljebb még az hiányzott, hogy kielégítsük a politikai könyvek iránti igényt és az iskolai továbbképzést is némileg támogassuk. Annyira legalább is, hogy a fiatalok a kötelező olvasmányok mellett lassan hozzá szokjanak a könyvtárhoz és onnan azután más könyveket is vigyenek.

Ezzel az elvi kérdést megoldottuk, de helyiségünk nem volt. Pécs az ország egyik legzsúfoltabb városa. Már működő könyvtáraink helyiségei is többnyire megoldhatatlanok. A különféle átcsoportítások után azonban maradt mintegy 4x5 méteres üzemhelyiségünk a város legforgalmasabb részén. Ez a város olyan forgalmas része, keskeny járdával, hogy attól féltünk, hogy a nagy üzleti forgalomban ez a bolt elvész. Nem is itt akartuk megnyitni, de más lehetőségünk nem volt. Különösen zavart az, hogy itt jóformán gyalogjáró sincs és csak a túlsó oldalról lehet kényelmesen szemlélni, illetve észrevenni ezt az apró kis üzletet.

Mégis ez az aggodalmunk alaptalan volt. Már a megnyitás előtt, mikor a kirakatot rendeztük, naponta 2–300-an álltak meg a kirakat előtt és már a megnyitás után 2 óra alatt húszan iratkoztak be. Azóta a forgalom a következőképpen alakult:

hónap:	kölcsönzött kötetek:
július	396
augusztus	731
szeptember	818
október	992
november	1,171
december	1,456
január	1,625
február	2,648

A márciusi adatok még nincsenek kézben, de 750 a beiratkozott olvasók száma és a kikölcsönzött köteteké közel van a háromezerhez.

Ha ezt a fejlődési ütemet nézzük, akkor nem tartjuk túlzottan indokolatlannak a kezelő könyvtáros erősködését, aki állítja, hogy ez év végére eléri az 1,200 olvasót és az évi kölcsönzése csupán ennek a könyvtárnak 35–40 000 kötet lesz.

Ebből látszik az, hogy ez a könyvtárfajta szerencsés. Megoldja az ifjúság egy helyen való kiszolgálását, egy helyre szoktatja őket és sokkal nagyobb számú fiatalat tesz könyvolvasóvá, mint a másik, a szokványos közművelődési könyvtár.

A kérdés természetesen nem ilyen egyszerű. Minden a könyvtár összeállításán, a könyvanyagon áll, vagy bukik. Ezt jelentéktelen könyvanyaggal elkezdeni nem igen lehet. Mi 3 000 kötettel indultunk. Ebben mindaz a könyvfajta megtalálható, amit terveztünk. Az izgalmas könyvek éppúgy, mint a politechnikaiak.

Legelőször is tisztázni kell, hogy mi a politechnikai könyv. Ez nem is olyan könnyű. Végül is tisztáztuk. Komoly, nehéz szakkönyvet nem szerzünk be, ez majd a felállításra kerülő és a Megyei Könyvtár kezelésében megnyíló szakkönyvtár feladata. Hisz éppen az az erőssége az ilyenfajta könyvtárnak, hogy nem terheli ilyenekkel az állományt. Viszont minden olyan könyvet a lehetőség szerint tartalmaz, ami a szelvédelnyt támogatja. Elektrotechnika, modellezés, motorszerelés, sport, fényképezés könyvei kellő számban találhatók.

Nézzük meg, milyen eredménye mutatkozott ennek a könyvtárnak a szakkönyvek kölcsönzésében. Hisz végül is a fiatalok egyhelyre gyűjtésén kívül a második legfontosabb célunk ez volt. Országos viszonylatban az átlag 8–10% körül mozog. Néhány kivételesen szerencsés helyen tér el ettől, itt megközelíti a 15–20 százalékot. A falusi könyvtárakban természetesen ez az arány még rosszabb. Itt lényegesen kevesebb szakkönyvet olvasnak.

Ebből a szempontból is jó eredményt ért el az a könyvtár. Általában 30%-a a kikölcsönzött könyveknek szakkönyv. Ez országos viszonylatban is egyedülálló arány.

Még ennél is fontosabb az a széleskörű érdeklődés, ami a mai fiatalokat jellemzi. Példaként felsorolom egy napi kölcsönzésnek néhány érdekesebb adatát:

Horváth János szül. 1943. közgazd. technikum diák kivitte:

Búvár 1938-as évfolyam: Die Fotografie 1958.

Dr. Beleki Zoltán, orvos, szül. 1925.

4 fotoszakkönyv.

Vajda László szül. 1943. építő ip. tanuló

Zietsmann: Wie wohnen... és Nettelhorst: Aussenwerbung c. német könyv.

Zsirák András szül. 1943. épít. ipari technikum tanuló

Illés B.: Kárpáti rapszódia és Modern Architectural c. angolnyelvű könyvet.

Györe István szül. 1946 ipari tanuló

Kertészeti növénytan.

Ez csak néhány kiragadott példa. Szinte felsorolhatatlan, annyiféle az érdeklődés.

A cikkben eddig felsoroltak helyi érdekességük és bár egy érdekes kulturális eseményt, illetve kérésletézést jelentenek, mégis befejezésül szükséges arról is beszélni, hogy mi haszna lehet ennek a többi nagyobb, vagy kisebb baranyai könyvtár számára.

Az nyilvánvaló, hogy az általunk megjárt út nem alkalmazható mechanikusan. Haszna azonban jelentős valamennyi könyvtár számára. Ez pedig az, hogy fokozható a fiatalok részvétele és ugyancsak jelentősen növelhető a szakkönyvek kölcsönzése is. Ebben azonban az eddiginél jobb és más könyvtári munkára van szükség velük kapcsolatban. Amit itt felsorolok, nyilván nem döntő jelentőségű és nem is biztos, hogy maradéktalanul igaz, vagy megvalósítható. Elindulásra, vitára azonban alkalmas.

Legelőször is nyilvánvaló az, hogy a mai fiatalok széleskörű érdeklődése az egyes könyvtárak mai, meg nem válogatott szakkönyv anyagával ki nem elégíthető. Legelsősorban meg kellene egy-egy könyvtár területén állapítani azt, hogy mi az, ami érdekli az oda beiratkozottakat. És ezekből a könyvekből, még pillanatnyi nagyobb anyagi áldozat árán is annyit kellene beszerezni, hogy az anyag némileg teljes legyen.

Tehát nem az a könyvtárak útja, hogy szakkönyveiket csak az esetlegesre építik fel, hanem akár visszamenőleg is, antikvár vásárlások útján is, az érdeklődők igényeit alapfokúán kielégíthessék.

Ettől nem kell megijedni. Ez nem olyan sok könyv. Egy járasszékhelyi könyvtárban nem hiszem, hogy több mint 500–1000, és egy falusi könyvtárban 200–400 kötet. Ezt azonban nagyon meg kell válogatni. Hosszadalmas, aprólékos módszertani munkát igényel és több könyvtár együttműködése szükséges hozzá. Amíg ez meg nem történik, addig egy-egy szakkönyv kikölcsönzése mindig csak esetleges lesz.

A fiatalok fokozottabb bevonása a könyvtár szolgáltatásaiba tulajdonképpen már ezzel a könyvigénykutatással és könyvvásárlással megkezdődik. A többi már inkább bánásmód kérdése. És természetesen a propagandái is. Ha a fiatalok kijárják az általános iskolát, meg kell őket hívni a felnőtt könyvtárba. Ez a meghívás legjobb, ha nem általános, hanem névreszóló. És ha már ott van az a fiatal, akkor fokozottabban kell foglalkozni vele. Érezze azt, hogy ő a könyvtár egyik, talán legfontosabb tagja. Ha ezt érzi, akkor mindjárt megváltozik a helyzet.

Nem varázsszerek ezek, és sok mindent kellene még ehhez hozzáfűzni, de e kettő nélkül a többi sem kezdhető meg. Lehet csinálni részükre külön könyvtárat is, lehet külön időben, vagy napokon kölcsönözni, ki lehet találni a számukra különféle érdekes előadássorozatot. Mindehhez azonban addig hozzá sem érdemes kezdeni, míg nem tudjuk, mi érdekli őket, és ezt az igényt legalább kezdeti fokon ki nem tudjuk elégíteni. És ha nem úgy bánunk velük, mint olyan felnőttekkel, akik fontosak és fontosságuk mellett még érzékenyebbek is mint az átlagos ember.

KÖNYVISMERTETÉSEK

A JELENKOR KÖNYVEI

Hosszú szünét után ismét megindult Pécssett a könyvkiadás. Egy verseskötet, egy regény és egy verses mesegyűjtemény jelzi az eddigi utat. Arra még kevés, hogy a könyvkiadás eddigi eredményeivel foglalkozzunk, de arra már elég, hogy ízelítőt adjunk belőle.

Három író, háromféle munkája, ami között összefüggést hiába is keresnénk, mert csak erőszakolt lenne. Egy szempontot mindenestre felvethetünk, hogy szükség volt-e ezekre és vannak-e olyar: színvonalúak, hogy érdemes volt őket kiadni. Erre választ, azt hiszem, csak úgy kaphatunk, ha minden egyes könyvet külön-külön számbaveszünk.

Sorrendben az első Bárdosi Németh János könyve, a *Carmina Hungarica*. Jelentős kötet ez, mind az író működését, mind az irodalom általános érdekét tekintve.

Bárdosi Németh János évtizedek óta benne él az irodalomban. Nemcsak költői munkássága jelentős, hanem irodalmi ténykedése is. Ez a kötet egyúttal ennek is megbecsülése.

Maga a kötet jellegzetesen dunántúli verseskötet. Azt értjük ezalatt, hogy a táj és a benne élők között bonyolult kapcsolat alakul ki. Szoros kapcsolat ez, és számos, az első pillanatban szembeszökő jelenség mellett számtalan finom, csak nehezen felderíthető szálból áll. Ez a dunántúli embert a hosszú évszázadok alatt kedélyessé, közvetlenné, szellemessé, ha nem is mélylé formálta.

Ez a költészet is ilyen. Egyenletes, szelídívélésű líra. Nem a legnagyobb ma-

gyar költészet, de a legotthonosabb, a legkedvesebb. Élményanyagát a vidék adja és alapjábanvéve kevés köze van a városhoz. Ha megnézzük, legjellegzetesebb szavai ezek: rét, lomb, vetés, patak, határ, gabona, nyár. Bármiről is beszél, ezt szelid természetszeretetet ragyogja át.

Kissé impresszionista költészet ez, de nem öncélú. Mégis a józan realitás, a köznap ember költője és ezek a hangulatos képek csak arra valók, hogy rajtuk keresztül belépjen a versbe az ember, akit mindennél jobban szeret. Ebből az alapjábanvéve nem harcos költőből olyan verseket kényszerít ki ez az emberszeretet, mint a kötet több verse, melyekkel szembeáll a háború alatt a háború rémségeivel.

Sokféle hang, sokféle érzés szólal meg ezekben a versekben. Sok bennük a nosztalgia az elvesztett gyerekkor után és van bennük rezignáltság és lemondás is. Ez azonban sohasem az emberségről való lemondás, hanem a múltó idő fölött érzett félelem.

Legfőbb ereje talán mégis az, hogy ugyanazzal a szemmel, ugyanazzal a csodálkozással tudja nézni a világot, mint gyerekkorában. Olyan hétköznapi csodákat fedez fel, amelyek mellett mi elmegyünk szótlannul és csak a költő nem veszette el azt a tágrányílt szemű csodálkozást, amivel először néztünk szét a világban.

És van ezekben a versekben halk, szemérmes szerelem, gazdag, színes költői nyelv és legfőképpen hit a világban és az emberekből. Ez az oka annak is, hogy egy gazdag költői élet után a máról is

van mondanivalója. És ez a mondanivaló minden olvasót érdekelhet, aki szereti a szép verseket.

A másik megjelent kötet Kende Sándor regénye, a Közel a mennybolt. Nagyönis időszzerű témát választott ebben az írásában az író. Weisskopf Csaba, ez a jellegzetes pesti, nagyvárosi értelmiségi ember 1956-ban legalísan, útlevéllel kimegy Párizsba meglátogatni anyját. Az októberi ellenforradalmi események hatására, és vélt, vagy valódi sérelmei fölött érzett elkeseredésében kinnmarad. Legalábbis egy ideig, még az útlevél-lejárta után is.

Az itthoni események azonban felrúzzák. Látja, hogy mi történik és hiába anyjának minden kétségbeesett kínlódása, hazajön. Hazajön, mert látja, hogy idegenben élni már nem tudna, hogy itthon a helye. Segítségre van szükség, és ő segíteni akar. A barátján is, saját magán is.

Nem egyetemlegesen sikeres írás Kende Sándor regénye, de érdekes a meseszövevé, és mindvégig izgalmas, olvasmányos könyv ez. Hibája elsősorban a főhős kissé elmosódó jellemzése. A mellékalakok sokkal élőbbek.

Legfőbb erénye mégis az, hogy kifejezője írói eszközökkel mai értelmiségi témát dolgoz föl, úgy, hogy olvasás közben sohasem lankad az olvasó figyelme. Élvezetes, olvasmányos könyv.

A napokban hagyta el a nyomdát Pákolitz István színes gyermekvers köteté, az Altató. Pákolitz István verseit ismerik az olvasók. Gyakran szerepel gyermekversekkel a fővárosi lapokban és rádióban is. Kedvelt, ismert költő.

Ha most azt vizsgáljuk, hogy mi teszi ezeket a verseket a gyermekek előtt olyan kedvessé, akkor azt látjuk, hogy Pákolitz ismeri a titkát ennek. Tudja azt, hogy a gyerek nem kis felnőtt, hanem más emberfajta. Az az író pedig aki nem tud felnőtten is gyerek maradni, reménytelenül felnőtt olvasmányt ír. Pákolitz István nem vesztette el kapcsolatát azzal a másik emberfajttal és így válnak gyermekversei nemcsak a felnőttek, hanem a gyermekek számára is emlékeztessé.

Versei a gyermekkor két alapélményét hordozzák magukkal, az először meglátott világét és a népmeséét. Ez az először látott világ a falu volt és így került be a

versbe a kovács, a vízben sikkló fűrge kis keszeg, a zsigori gazda, a rozsmaring ág, a Dunán sikkló hajó. Városról szóló képe szinte nincs is.

A másik forrás, amiből ezek a versek táplálkoznak, az olvasott mese világa. Érdekes módon azonban nem a tündérmesék adták az ihletet, hanem az állatmesék. Így ismerkedünk meg újra gyermekkorunk farkasával, mackójával, kisbárányával.

Ez a két világ érdekes módon olvad egybe. Nem lehet megkülönböztetni a határvonalait, nincs közöttük törés. Együtt szerepel, vagy egymást váltja a gyermekkor meglátott tyúkjá a mese tyúkocskájával, és az erdön először meglátott gyerekkori róka a mesék ravaszdíjával. Az egészet pedig egybeötvözi a népi mondásokon, ízes, csak Pákolitz gyermekkori világában megtalálható kifejezéseken nevelődött színes, érzékletes és első hallásra könnyen elfogadható, minden komplikációtól mentes költői nyelv.

Nem okozkodó, hanem képpel teli ősköltészet ez. Ami a képen kívül van, az néhány egyszerű, gyakran tanulsággal, gyakran még azzal sem végződő megállapítás. Mint amit valamennyien tettünk a gyerekkor elején, hogy fúj a szél, szalad a vonat.

A másik, ami a gyermekverseknél nagyon fontos, az, hogy a ritmus és a rím hibátlan legyen, a forma pedig egyszerű. Ha ebben törés van, ha nem olyan egyszerű az egész vers, mint egy régi virágének, a gyerek már hamisnak érzi. Pákolitz István tudja ezt az egyszerűséget és jól ismeri a költészet szabályait. Ezért és az előbb elmondottak következtében ez a kötet jelentős nyeresége gyermekirodalmunknak.

Ennél a képpel teli költészetnél ugyanolyan fontos szerzőtárs az illusztrátor, mint a költő. Robicskó Anna rajzai méltók a versekhez és nagyban emelik a kötet szépségét.

E három könyv a Jelenkor eddigi termése. A kezdet biztató. Ha nem is egyenlő értékűek ezek a kiadványok, valamennyi olyan, hogy ugyanígy megjelenhetett volna Pesten is. Nincs bennük semmi provincializmus, mindegyik országos érdeklődésre tart és tarthat számot.

(A Pécsi és Baranya megyei Idegenforgalmi Hivatalok kiadványai)

Pécs és környéke hazánk történelmi nevezetességeiben, természeti szépségeiben és ipari létesítményekben egyik leggazdagabb vidéke. Évről-évre hazai és külföldi turisták ezrei látogatják meg Pécsét és a Mecsekvidék, valamint a megye nevezetes pontjait.

Városunkban két idegenforgalmi hivatal is működik, a megyei és városi. Tekintettel a megnövekedett idegenforgalomra, a két hivatal munkája nyomán is egyre fokozódó kényelem és mindig újabb és újabb látnivalók fogadják a hozzánk látogató idegent. Az itteni tájékozódás azonban már nem könnyű feladat. Megyénk számtalan szépsége, történelmi emlékei és művészeti hagyományai maguktól nem tárulkoznak ki az idegen — és tegyük hozzá, saját megyénk polgárai — előtt. Ezt csak gyakorlott idegenvezetővel érhetjük el. Ilyenfajta idegenvezetők ezek az útikalauzok is.

Öt ilyen útikalauz fekszik előttünk. Ebből kettőt, a Pécsi kalauz és Mecseki séták és kirándulások címűt a városi, a Komlóról, Siklósról és Pécsváradról a megyei idegenforgalmi hivatal adta ki.

Legterjedelmesebb közülük a Pécsi kalauz. Tudományos szempontból is ez a legjelentékenyebb. Pécs városát és közvetlen környékét ismerteti, mintegy 250 oldalnyi terjedelemben. Különösen bőségesen tárgyalja a város történelmi múltját, jelentős építészeti emlékeit. A könyv „Pécsi séták” c. fejezetében elviszi az olvasót a város minden nevezetesebb pontjára, míg a függelékként kapcsolódó címjegyzék a régi és új utcanevek megjelölésén túl kiterjed az összes szórakozóhelyek, egészségügyi intézmények, közhivatalok, iskolák, boltok stb. pontos megjelölésére. A könyvet számos művészi fényképfelvétel teszi színesebbé.

Címlapján a Mecsek egyik vadregényes eredőrészetét viselő kikalakú kötet a Mecseki séták és kirándulások. Ez a zsebben, táskában könnyen elférő könyvecské előreláthatólag elválaszthatatlan útítársa lesz minden kezdő mecseki turistának,

már csak azért is, mert a kötethez mellékelt pontos, a turistautakat szín és számszerint feltüntetető térkép még alkalomadtán a gyakorlott Mecsek-járónak is jószolgálatot tehet.

A kötet „kisebb kirándulások” c. fejezete a közismert és népszerű sétautakra vezet el, így a Misinatetőre, a Dömörkaphoz, a Lapsi vadászházhoz, stb. A könyv második része a komolyabb turisztikai kirándulásokat említi meg. Ezek már gyakran többórás kirándulások a festői szépségű abaligetű barlanghoz, Sikondára és a Mecsek más, vadregényes helyeire.

Nem kevésbé színes, helyenként valószínűleg költői lendülettel megírt útikalauz a Pécsvárad és környéke. Ez a könyv a Mecsek legjáratlanabb, természeti szépségeiben leggazdagabb vidékére, a Zengőre és annak sebesfolyású patakokkal szaggatott völgyébe, az óbányai, kisútbányai, vagy a Réka-völgybe visz el. — A könyv kis terjedelmét gazdaságosan kihasználva nemcsak egyszerű útikalauz ez, hanem kitér a hegység földrajzi-geológiai, természetrajzi és néprajzi vonatkozásaira is.

Míg az eddig ismertetett kötetek főleg a Mecsek és Pécs természeti és művészeti szépségeit tárgyalták, addig a Siklós és vidéke c. kötet a helyi adottságoknak megfelelően elsősorban a gazdag történelmi hagyományokkal, a siklósi várral, a vármúzeum anyagával foglalkozik. Szerepel ezenkívül a híres villányi borvidék bemutatása is, valamint ismerteti a közkedvelt gyógyfürdőt, Harkányt.

Végül pedig a Komlóúti útikalauz c. füzet a kincses Baranya egyik, ipari szempontból legjelentősebb városába, a szocialista Komlóra viszi el az érdeklődőt. Az olvasó-nézegető turista ízelítőt kap a szocialista építkezés és bányavidék egyik legfontosabb központjáról. Sokat megtud a város múltjából is, valamint abból a hősi küzdelemből, amely megeremtette azt a virágzó életű várost. A könyv középpontjában a komlóúti szénbányászat vonatkozásai állanak. Bőséges, tudományos igényű ismertetését olvashatunk a széntelepek kialakulásáról és feltárási munkájáról. Ugyanakkor a könyv nem hanyagolja el a bányászváros festői szépségű környékét sem, félnapos kirándulásokat

javasol Zobákra, Mánfára és Komló vidékének más, hasonló szépségű helyeire.

Ez a néhány felsorolt útikalauz megismertet bennünket megyénk egy részével. Nyilván ezeket követik majd a többiek, az Ormánság, Mohács-vidéke és a megye más érdekes részének útikalauzszerű feldolgoása.

Ezek a könyvek szépek, és alkalmasak az idegenek tájékoztatásán kívül arra is, hogy velünk, baranyaiakkal és pécsiekkel is jobban megismertessék saját megyénket.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA DUNÁNTÚLI TUDOMÁNYOS INTÉZETÉNEK ÉVKÖNYVE

(Akadémia Könyvkiadó, 1959)

A Dunántúli Tudományos Intézet munkáját csendben, a nagy nyilvánosság tudta nélkül végzi. Ha azonban mélyen beletekinthetünk működésébe, akkor látjuk, hogy milyen szerteágazó munka folyik itt.

Erről a munkáról a nagyközönségnek sejtelve sincs, csak egy-egy könyv megjelenése ad valamelyes értesülést róla. Ilyen alkalom ez is, az évkönyv megjelenése.

Kiderül ebből, hogy az itt folyó tudományos munkát területi kutatás jellemzi, és az intézet kutatói nem dolgoznak egymástól függetlenül, hanem a rokonszakmák kölcsönösen segítik egymást.

Ez az első évkönyv hat tudós munkája és tájékoztatja a szakembert a Dunántúl néhány, a szakembert érdeklő kérdéséről. Van benne szó Baranya megye népességének vizsgálatáról, a jobbágyok szolgáltatásairól a feudalizmus végén, a kőszékn kutatás történetéről, a hőmérséklettel kapcsolatos egyes problémákról és más, ehhez hasonló, de a gyakorlatban nyilván felhasználható tudományos vizsgálódásról.

Ez az évkönyv főleg szakemberek számára hasznos, és egyúttal betekintést enged a laikusnak is megyénk egyik fontos tudományos intézményének munkájába.

JANUS PANNONIUS MÚZEUM ÉVKÖNYVE

(Pécs, 1960.)

A Dunántúli Tudományos Intézet évkönyvéhez hasonlóan a Janus Pannonius Múzeum is kiadta évkönyvét. Ez a múzeumok természetének megfelelően nagyobb érdeklődésre tarthat számot, mint az előbbi, mert nem egy felvetett probléma a szakemberen túl a nagyközönség számára is gyakorlati jelentőségű, és a múzeumok nyilvánossága folytán több embert érdekel.

Így különösen jelentős a nemrég elhunyt Dombay János múzeumigazgató beszámolója és elméleti fejtegetése a vilánykövesdi ásatásokról.

Sok más közérdeklődésre is számot tartó közlemény van még benne, így a pécsi színjátszás kezdeteiről, több más ásatásról, különféle leletekről és a néprajznak megfelelően a különféle összegyűjtött és megvizsgált néprajzi emlékekről.

Több községben van már valamilyen kisebbfajta helyi múzeum, vagy muzeális gyűjtés. Az ezzel foglalkozó pedagógusok hasznolva forgathatják ezt a könyvet is.

A PÉCSI PEDAGÓGIAI FŐISKOLA ÉVKÖNYVE 1959—1960

(Pécs, 1960)

A Pécsi Pedagógiai Főiskola jelentős tudományos munkásságot folytat már megalakulása óta és nem egy országos hírű tudós pedagógus dolgozik falai között. Az ő munkásságukról számol be ez az évkönyv és több cikke gyakorlati jelentőségű, a pedagógiai munka minden napjai között is felhasználható.

Vizsgálják itt a tanítás egyes kérdéseit, a gyermekek lélektanát, a Tanácsköztársaság egyes pedagógiai vonatkozású intézkedéseit.

Szinte nincs is hely felsorolni azokat a kérdéseket, amelyekben valamilyen módon állást foglal egy-egy szakember, tudós kutató, de a 22 tanulmány közül valamennyi pedagógus számára akad olyan, aminek munkája során hasznát látja.

Az évkönyvet pécsi festők művészi reprodukciói teszik színesebbé.

HÍREK ISKOLÁINK ÉLETÉBŐL

A Művelődésügyi Minisztérium Pécs mj. város és Baranya megye művelődésügyi osztályaival közösen április 26-án és 27-én politechnikai ankétot rendezett Pécssett. Az ankéton Arató Ferenc elvtárs, a Művelődésügyi Minisztérium Alsófokú Főosztályának vezetője előadást tartott az ált. iskolai politechnikai oktatás helyzetéről. Az ankét résztvevői meglátogatták a pécsbányatelepi ált. iskola politechnikai műhelyét és a Széchenyi aknát. A kiállítás második napján megtekintették a Pedagógiai Főiskolán a pécsi iskolák kiállítását.

*

Május 5-én, 6-án történész napok voltak Pécssett. A történész napokon két előadás hangzott el. Az első napon Pamlényi Ervin a Századok szerkesztője „Nacionalizmus és szellemtörténet” —, a második napon Filla István, a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium Történelmi Tanszékének vezetője „A felnőttek történelem oktatásának didaktikai és módszertani kérdései” címmel tartott előadást. Az előadásokat korreferátumok és hozzászólások követték. A történész konferencia résztvevőinek egy csoportja május 5-én autóbuzs kirándulás keretében megtekintette a siklósi várat.

*

A Megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya, a KPTI és egyéb szervek több mint ezer közép- és ált. iskolai nevelő és népművelési dolgozó továbbképzését tervezi a nyári szünetben. A Művelődésügyi Osztály szervezésében tanfolyamok, tanácskozások, értekezletek lesznek az ált. iskolai igazgatók, igazgató helyettesek, nem szakos rajzoktatók és testnevelési tanítók

számára. Az oktatási és népművelési dolgozók részvételével kéthetes politechnikai tanfolyamot is szervez a Művelődésügyi Osztály. Az oktatási tanfolyamok Pécssett lesznek. Mohácson a Művelődésügyi Osztály művelődéspolitikai, karvezetői, népi-táncoktatói, színjátszórendezői és bábcsoportvezetői tanfolyamot tart július első felében. A KPTI által szervezett tanfolyamok közül kiemelkedik az orosz szakos nevelők pécsi kéthetes tanfolyama szovjet pedagógusok részvételével. Június végén, illetve augusztus első felében a Megyei KISZ Bizottság a KISZ propaganda munkába résztvevő pedagógusok, illetve a Magyar Úttörő Szövetsége kisdobos rajvezetők számára rendez tanfolyamot.

*

Az Országos Gyermekotthoni Szellemi-Ügyességi- és Sportversenyek keretében május 10-én és 11-én Pécssett az Egyetemi Sportszarnokban az első beutalási körzet (Baranya, Tolna, Zala, Somogy) gyermekotthonainak részvételével megtartották a selejtező mérkőzéseket. A gyermekotthonok fiú csapatainak selejtezőjében labdarúgásból, asztaliteniszből és a 4x100 m stafétafutásból a bakócai gyermekotthon szerezte meg az első helyezést. A kézilabdából a zalacsányi gyermekotthon tanulói kerültek ki győztesek. Május hó 16-án ugyancsak Pécssett lesz az első és ötödik (Fejér, Veszprém, Győr, Vas) beutalási körzet gyermekotthonai részvételével az elődöntő. A verseny döntő mérkőzéseire 1961. június 22-én Budapesten kerül sor.

*

Április 12-én a pécsváradi gépállomás kultúrtermében járasi kulturális úttörő

seregszemle volt. Az úttörő pajtások mese és vers mondásban, szólóéneklésben, népitáncban, karénekekben és egyéni zene-számokban versenyeztek. Kiemelkedően szép eredményt értek el a hidasi, hosszúhetényi és pécsváradai úttörő pajtások.

Komló Szocialista bányaváros 10 éves évfordulójával összefüggő ünnepek keretében, május 17-én Pécsen, a Liszt Ferenc hangversenyteremben a Komló-Belvárosi ált. iskola énekkara egész estét betöltő műsorral szerepelt. A műsoron forradalmi dalok, népdal feldolgozások, Bartók, Kodály és Bárdos művek szerepeltek Tóth Ferenc karvezető tanár vezényletével.

Április hónap második felében a Nótanács és járási tanulmányi felügyelők közös szervezésében járási Sz. M. elnöki értekezletek voltak. Az értekezleteken az

A NÉPMŰVELÉS HÍREI

A megyei énekkarok nagyszabású seregszemléje zajlott le május 14-én Bólyban. A résztvevő 10 énekkar, a Komló Béta-aknai Zenekar, a Mohácsi Szimfonikus Zenekar komoly felkészültségről és művészi igényességről tett bizonyosságot. Az ünnepi hangversenyt zenés felvonulás, ünnepi beszéd, zászlókoszorúzás és ténzene előzte meg. A résztvevő kórusok és zenekarok értékes emlékerleget kaptak.

A Kulturális Szemle keretében május 21-én Komlón a szocialista város tízéves fennállásának tiszteletére rendezte meg a Megyei Művelődésügyi Osztály a megyei táncos találkozót. A találkozó a táncsoportok komoly művészi fejlődéséről tanuskodott.

A sellyei járási tanács vb. a társadalmi és tömegszervezetekkel közösen, június 4—18-ig Ormánsági Kulturális Hetek-et rendez. Ez alatt 12 községben irodalmi és történelmi előadásokat tartanak. A járási tanács színjátszó csoportja június 17-én Kodolányi János: Békák tava című történelmi drámáját mutatja be. A járási ta-

SZM-elnökök országos konferenciájának anyagát ismertették és megbeszélték, megvitatták a Szülői Munkaközösségek tanévvégi feladatait.

Az 1960/61. tanévben 125 ált. iskolai felnőtttagozat működött megyénkben. A tagozatokon több mint 2500 felnőtt dolgozó tanult. A felnőttek oktatására az állam az idei tanévben közel másfél millió forintot költ. Egy tagozat fenntartásának költségei meghaladják a 10 500 Ft-ot.

Komlón és Mohácson a politechnikai oktatás támogatására központi műhelyek létesültek. A központi műhelyek célja a műszaki-gyakorlati oktatás gyakorlati foglalkozásaihoz szükséges anyagok előkészítése. A műhelyek korszerű felszereléséről a Művelődésügyi Minisztérium gondoskodik.

nács nagytermében június 4-én az „Ormánság az irodalomban” c. kiállítás, Vajszlón ugyanezen a napon „Az ormánság díszítőművészete” c. kézimunka és szöttek kiállítás nyílik.

A Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya az Írószövetség Pécsi Csoportja és a Jelenkor folyóirat szerkesztőségével közösen május 31—június 1-ig Pécsen iradalmi tanácskozást rendez a dunántúli írók részére. A tanácskozás keretében Koczka Sándor az Élet és Irodalom munkatársa a „Jelenkor folyóirat problémái” címmel és Szabó Ede az Új Írás munkatársa „Irodalmunk néhány kérdése” címmel tart előadást.

Az 1961. évi Ünnepi Könyvhét megnyitójára május 27-én este 7 órakor a Pécs-szabolcsi Puskin Művelődési Házban kerül sor. Gergely Sándor Kossuth-díjas író részvételével. Május 28-án Komlón, 31-én Siklóson Gergely Sándor tart irodalmi tájékoztatót.

A Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadó 1961. május 11-én tapasztalatcsere jel-

legű foglalkozást rendezett Pécsen a Városi Művelődési Házban. A tapasztalatcsereén résztvettek a járási, városi és szakszervezeti művelődési házak igazgatói, gazdasági vezetői, valamint a soproni, sztalinvárosi, székesfehérvári, csepeli, nyíregyházi városi művelődési házak igazgatói, hogy tanulmányozzák a nagyobb művelődési házak gazdasági ügyintézését. A tapasztalatcsere foglalkozott ezenkívül az ifjúsági klubok problémáival, továbbá a művelődési házak társadalmi vezetőségének munkájával.

*

Május 1—14 közötti időben a helyi és járási festők műveiből Pécsváradon kiállítást rendezett a járási tanács. A helyes kezdeményezés több, eddig ismeretlen te-

hetséget hozott felszínre. Elhatározták, hogy a jövőben szakkörbe tömörülve, megfelelő művészeti irányítás mellett fejti ki tevékenységüket.

*

Két új szélesvásznú mozival válik korszerűbbé a megye mozihálózatja. Még június folyamán Vasas II-n és a pécsi szabadtéri moziban kezdik meg szélesvásznú filmek vetítését.

*

A hirdi községi tanács komoly gondot fordít a művelődési otthon karbantartására. A Moziüzemi Vállalattal közösen elvégeztették a felújítási és tatarozási munkákat, parkosítják és csinosítják az épület környékét.